

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 10.

Tisdagen den 16 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 9, den 10 och den 13 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 177, angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 86, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 87, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godman- skap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 88, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, spar- banker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 89, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller sking- ringsförbud;

nr 90, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

nr 92, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 110, angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 112, angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansök- ningar m. m.; och

nr 114, angående befrielse för K. G. T. Johansson m. fl. från ersättnings- skyldighet;

till bankoutskottet propositionen, nr 115, angående livränta åt Knut Olof Åkerlind och understöd åt Elsa Paulina Blomdahl;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 116, angående statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län; och

nr 117, angående anslag till bestridande av vissa kostnader för utredning rörande Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937 i Jönköpings län;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 118, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 119, angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Nedre Norrland;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 120, angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område;

till statsutskottet propositionerna:

nr 121, angående förvärv av fastighet för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län;

nr 122, angående anslag till nybyggnad för ett laboratorium för betongtek-niska provningar vid statens provningsanstalt m. m.; och

nr 123, angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 124, angående dels förhöjt familjepensionsunderlag för förre studierek-torn C. Eneman, dels ock rätt till viss tjänstårsberäkning i pensionshänseende för förra distriktsbarnmorskan Ellen Amalia Maria Lehman;

nr 125, angående delaktighet i statens pensionsanstalt för sjukgymnaster vid akademiska sjukhuset i Uppsala; och

nr 126, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 127, angående anslag till polisradioväsendet; och

nr 128, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 129, angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 130, angående garnisons-pastorns i Boden avlöningsförmåner m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 131, angående vissa anslag till museala ändamål; och

nr 132, angående anslag till inredning och utrustning av gymnastiska cen-tralinstitutets nybyggnad;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 133, angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1943/44 för biträde vid handläggning av boställsären den och vad därmed äger samband; och

nr 134, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med sprit-drycker och vin, m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 135, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

till statsutskottet propositionen, nr 136, angående anslag till posthusbygg-nad i Östersund;

till bankoutsittet propositionen, nr 137, angående årligt understöd åt f. d. vicekonsuln i disponibilitet Charles Gustaf Fredholm; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 138, angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m.; och
nr 139, angående avtal rörande gruvskogarna i riket.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 140, med förslag till skattestrafflag, m. m. hänvisades propositionen, i vad angick förslaget till skattestrafflag, till behandling av lagutskott och i övrigt till bevillningsutskottet.

Härpå föredrogos följande på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 141, med förslag till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjestillställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar;

till statsutskottet propositionerna:

nr 142, angående anslag till nybyggnad för högre allmänna läroverket i Harparanda m. m.;

nr 143, angående krigsmaktens reservpersonal;

nr 144, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv; och

nr 145, angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 146, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

till bankoutsittet propositionen, nr 147, angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 148, angående viss förhöjning av understöd åt f. d. specialtobakshandlare;

till statsutskottet propositionerna:

nr 149, angående anslag för budgetåret 1943/44 till tekniska läroverk m. m.;

nr 150, angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.; och

nr 151, angående anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 152, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län, m. m.; och

nr 153, med förslag till lag om ändring i vissa delar av stadsplanelagen den 29 maj 1931 (nr 142) m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 154, angående anslag till radiopejlingsapparat för luftfarten;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 155, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 156, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar;

till statsutskottet propositionerna:

nr 157, angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;

nr 158, angående fältskjutningsterräng för Livgrenadjärregementet m. m.; och

nr 159, angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande befattningshavare, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 160, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer;

till statsutskottet propositionen, nr 161, angående anslag till återbäring av erlagda stämpelmedel i vissa fall; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 162, angående minskning av den för riksdagen avsedda upplagan av kommitté- och sakkunnigbetänkanden.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 hänvisades propositionen, i vad angick nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogos övriga på bordet liggande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 164, angående inrättande av statens sakrevision;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 165, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom;

till statsutskottet propositionen, nr 166, med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna;

till bankoutskottet propositionen, nr 167, med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna;

till statsutskottet propositionen, nr 168, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 169, med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena; och

nr 170, angående förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m.;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 171, rörande godkännande av ett avtal mellan Sverige och Finland angående handräckning i skatteärenden; och

nr 172, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskatte-lagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 173, angående pensionsrätt för viss personal, som vid statens övertagande av enskild järnväg övergått i statens järnvägars tjänst;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 174, angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter;

till statsutskottet propositionen, nr 175, angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 176, angående åtgärder för främjande av linodlingen m. m.

§ 4.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 304 av herr *Fröderberg*;

till jordbruksutskottet motionen nr 305 av herr *Gustafson* i Dädesjö *m. fl.*;

samt
till behandling av lagutskott motionen nr 306 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, statsutskottets utlåtanden nr 5, 8, 40 och 41, bevillningsutskottets betänkanden nr 5—9 och 11—15, bankoutskottets utlåtanden nr 12—22, första lagutskottets utlåtanden nr 15 och 16, andra lagutskottets utlåtanden nr 10, 12 och 13, jordbruksutskottets utlåtande nr 6 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 3 och 4.

§ 6.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att andra kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först statsutskottets utlåtanden nr 8, 5, 40 och 41 i nu angiven ordning, därefter bevillningsutskottets betänkande nr 5, därefter konstitutionsutskottets utlåtande nr 4 och andra lagutskottets utlåtande nr 10 i nu nämnd ordning samt därefter övriga ärenden i den ordning, i vilken de finnas upptagna å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens *sjätte* huvudtitel, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till posthusbyggnad i Karlskrona; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av visst äldre reservationsanslag.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 59, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 60, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; och

nr 61, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Håstad m. fl.*, nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 77, angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.;

herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå, nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 80, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.; samt

herr *Hansson* i Skediga, nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 82, angående ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.14 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 17 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

*Svar på
fråga.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Günther*, som anförde: Herr talman! Herr Conrad Jonsson har till mig riktat följande fråga:

»Anser Ers Excellens, att upptäckten, att det i Värmland den 24 februari nödländade tyska flygplanet hade kulsprutor och militärmanuskap ombord, kan föranleda några förändringar beträffande de svenska villkoren för kurirflygning över svenskt område?»

Enligt de svenska neutralitetsbestämmelserna få krigförande makts militära luftfartyg ej inkomma på svenskt territorium. I enlighet härmed har som en förutsättning för den utländska kurirflygtrafiken stipulerats, att kurirflygplanen icke skola vara av militär natur. Planen måste sålunda hava civil besättning och vara obeväpnade. I förevarande fall befanns, att två kulsprutor funnos ombord. Hade dessa varit uppmonterade, skulle givetvis ett åsidosättande av de föreskrivna villkoren förelegat. Då de emellertid voro nedmonterade, får det anses tveksamt, huruvida planet var att betrakta som beväpnat eller icke. Under sådana förhållanden har till tyska vederbörande riktats en erinran om gällande föreskrifter och påpekats, att dessas noggranna iakttagande utgör en förutsättning för kurirflygtrafikens fortbestånd. Anmärkningen avser såväl att besättningen skall vara civil som att planet skall vara obeväpnat. Att enskilda militärpersoner såsom passagerare begagnat kurirflyglägenhet för resa över Sverige är icke folkrättsstridigt och har icke ansetts ge anledning till anmärkning.

Någon ändring av gällande villkor för kurirflygning över svenskt område synes det passerade ej föranleda.

Rapport om det tyska kurirplanet nödländning den 24 februari förelåg i

Svar på fråga. (Forts.)

försvarsstaben någon timme efter händelsen. Rapporten innehöll de uppgifter, som syntes vara av betydelse med hänsyn till de närmast erforderliga åtgärderna, och med ledning härav vidtogos dispositioner beträffande de ombordvarande samt för flygplanets nedmontering. Då kulsprutorna voro nedmonterade, lämnades uppgift härom först i en senare mera detaljerad rapport över militärbefälhavaren. Efter kontroll inom försvarsstaben av uppgifterna i denna rapport erhöll utrikesdepartementet del av rapporten den 12 mars.

Härefter yttrade:

Herr **Jousson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag framför mitt tack till hans excellens herr utrikesministern för snabbheten i svaret. Det är något som man bör med tacksamhet observera och notera.

Den kommuniké som utrikesdepartementet avgav i saken var till sin formulering sådan, att den framprovocerade frågor. Man hade ju anledning att tro, att utrikesdepartementet nästan var tacksamt för att någon frågade. Departementet har naturligtvis en utomordentlig skicklighet i fråga om att formulera. Frågorna voro sålunda från min synpunkt sett i vart fall mycket naturliga. Det var rätt anmärkningsvärt, att kommunikén hade en formulering, som tydde på att man i utrikesdepartementet kände sig obehagligt överraskad för att man icke förrän många dagar efter det flygplanet nödlandat hade fått kännedom om att det fanns kulsprutor i detsamma. Det tycks sålunda på något sätt brista i kommunikationerna mellan försvarsdepartementet och utrikesdepartementet. Det finns anledning att fråga, om plan, som händelsevis går ner någonstans här i Sverige, exempelvis i Bromma, kontrolleras, och om man icke där någon gång har upptäckt, att det har funnits kanske till och med monterade kulsprutor i planen. I allmänhet föreställer man sig ju, att kurirplanen äro mycket fredliga transportplan, som icke befordra vare sig militärer eller ännu mindre kulsprutor eller annan materiel av liknande slag. Man föreställer sig ju inte, att planen äro till för transport av militärer, som resa i egenskap av permittenter från en ganska obehaglig krigsskådeplats till en annan, som icke just är mycket behagligare. Jag är fullkomligt på det klara med, att ingen av de krigförande är särskilt benägen att respektera vår neutralitet, om man utan större risker kan kränka den antingen genom något hänsynslöst förfarande eller genom smussel. Jag vet icke, om hans excellens utrikesministerns svar kommer att tillfredsställa den allmänna meningen. Det är en fråga som jag lämnar därhän.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skulle vilja göra några anmärkningar till vad som har förevarit i denna fråga. Såsom av utrikesministerns förklaring framgår nödlandade planet den 24 februari. Först den 16 mars är utrikesdepartementet färdigt att avge en kommuniké i frågan. Man måste ju säga, att det icke är ett särskilt snabbt informationsväsende. Den 12 mars har man, säger utrikesministern, fått reda på närmare detaljer bl. a. att planet var försett med kulsprutor. Det förhåller sig ju så, att just den 12 mars ringde den transportförbudna Ny Dag upp utrikesdepartementets pressbyrå och gjorde förfrågningar beträffande detta plan, och det framgick då, att man icke hade reda på att planet var försett med kulsprutor. I den kommuniké från utrikesdepartementet, som publicerades i morgontidningarna i går, säges också, att utrikesdepartementet först i dagarna erhållit kännedom om förefintligheten av kulsprutor i flygplanet. Det framgår alltså av vad som förevarit, att permittenter kunna resa mellan Finland och Norge ungefär som permittenter fraktas på våra järnvägar enligt särskild överenskommelse mellan Tyskland och Sverige.

Svar på fråga. (Forts.)

Enligt de uppgifter, som jag själv har erhållit, gick det till ungefär på följande sätt, när man fick reda på att planet nödlandat vid kyrkan i Lökvattnet. Man avsände en patrull med en fänrik i spetsen. Denna patrull var utan skarp ammunition. Tyskarna på flygplanet voro beväpnade med revolverar, vilket ju icke framgår av utrikesministerns svar. Däremot framgår detta av själva kommunikén. Dessutom var ju planet som sagt försett med kulsprutor. Enligt dessa uppgifter skedde ingen avvapning av tyskarna, när denna obeväpnade patrull kom fram till flygmaskinen. Ingen svensk fick bestiga eller inspektera densamma. Tyskarna fingo taga med sina packningar och annan materiel till en förlägningsplats, där de sedan inkvarterades över natten. Två tyskar stannade kvar för att vakta maskinen. De kunde göra precis vad de ville där. Planets befälhavare fick omedelbart efter framkomsten till förlägningsplatsen möjlighet att sätta sig i förbindelse med den tyske flygattachéen här. På kvällen ordnade officerarna kompaniafton för dessa tyska officerare. För att göra tillvaron litet trevligare för de två, som fingo stanna kvar i flygmaskinen, ordnade officerarna det så, att de kunde få litet brännvin och kaffe. Alla dessa uppgifter tyda ju på — om de äro riktiga, och jag tror, att det finns anledning att antaga, att de äro riktiga — att det måste vara synnerligen idylliska förhållanden, när beväpnade permittenter av dessa slag tvingas att nödlanda på svenskt territorium.

För övrigt vill jag göra ett par anmärkningar också till själva kommunikén, som publicerades i går. För det första finner jag det underligt, att regeringen icke vidtog några åtgärder — åtminstone enligt vad som hittills framkommit — trots att beväpningen av officerarna uppenbarligen måste strida mot villkoren för tyska kurirflygtrafiken över svenskt territorium. För det andra finner jag det märkligt, att befälet i fråga ända till de senaste dagarna hemlighöll för utrikesdepartementet, att planet var bestyckat med två kulsprutor. Nu försöker visserligen herr utrikesministern att trösta sig med, att de ju voro nedmonterade, och att det därför kan vara tveksamt, om det ur neutralitetsrättens synpunkt förelegat något brott. Tröstar sig verkligen herr utrikesministern med det? En sådan nedmontering eller uppmontering är ju en fråga om några handgrepp, som äro gjorda på några minuter, och därför är ju detta tal om nedmontering enligt min uppfattning bara, att man försöker trösta sig själv. Vidare framgår det ju tydligt, att Sverige har ingen möjlighet att kontrollera vad som lastas in i dessa flygplan, och i all synnerhet minskas möjligheterna att få reda på det därigenom, att det ytterst sällan förekommer, att de landa på svenskt territorium. Den omständigheten att ifrågavarande plan tvingats nödlanda på grund av någon skada, är ju den enda anledningen till att man fått reda på att tyskarna på detta sätt utnyttja en förmån, som givits dem.

Det har vidare från min interlokutör gjorts gällande, att tyskarna på kvällen kunde bränna papper i förläggningen. De uppges även ha medfört kameror, som icke fråntogs dem, och som de fingo ha med på resan ända fram till gränsen, och som de enligt uppgift också använde sig av utan att svenskarna ingrepo. Bara det att man dessutom, som jag redan sagt, kunde ordna en särskild festtillställning för dessa objudna gäster, måste ju väcka undran både hos folket på platsen och hos menige man.

Men, herr talman, tillåt mig också i detta sammanhang, därför att jag anser att det har samband med själva instruktionerna, beröra ett annat fall, som blev aktuellt häromdagen. Jag refererar ur den socialdemokratiska tidningen *Aurora* några uppgifter.

Talaren avbröts här med klubbslag av *herr talmannen*, som yttrade: Jag får anmoda talaren att hålla sig till det ämne, som föreligger till behandling, samt

Svar på fråga. (Forts.)

erinra om att i varje fall långa anföranden icke böra hållas med anledning av en enkel fråga.

Herr *Hagberg* i Luleå fortsatte: Jag har försökt att koncentrera mig till att uteslutande hålla mig till ämnet och lämna uppgifter, som endast ha intresse för att bedöma den fråga, som ställts av interpellanten, huruvida ändringar i ifrågavarande instruktioner kunna vara nödvändiga. Jag skall emellertid på grund av tillrättavisningen avstå från att beröra den bedrövliga episod, som refereras i Aurora, fastän det har direkt samband med instruktionerna för svenska neutralitetsvakten. Jag tillåter mig därför att säga, att enligt min mening har det som här förevarit i denna sak liksom det som refererats i Aurora verkligen gjort det motiverat, att regeringen tagit upp till närmare och positiv prövning den fråga, som har ställts av interpellanten, herr Jonsson i Eskilstuna, om instruktionerna för den svenska neutralitetsvakten.

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Herr talman! Jag har ju också hört en massa historier om vad som möjligen har hänt i samband med planets nödlandning, men det anser jag mig icke ha anledning att draga fram och på något sätt beröra här. Jag gjorde en enkel fråga och har fått ett kort svar. De kommentarer, som frågaren gör i ett sådant där fall, skola ju vara så korta som möjligt. En debatt i anledning av en enkel fråga är icke detsamma som en interpellationsdebatt, vilket man på åtskilliga håll torde observera.

Jag glömde att säga en sak i mitt förra anförande, och det är anledningen till att jag har begärt ordet. Annars skulle jag icke ha besvärat kammaren mera i denna fråga. Jag finner det rätt naturligt, att man på grund av vad som har passerat kommer att beträffande kurirplanen förfara på samma sätt som beträffande permittentresorna, d. v. s. att man sörjer för att transporten obligatoriskt blir kontrollerad. Det sker tydligen icke nu.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Wigforss*, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr *Persson* i Falla till mig framställt följande frågor: *Svar på interpellation.*

1) Har statsrådet uppmärksammat de problem som i avseende på krigskonjunkturbeskattningen uppstått genom den senaste tidens stormskador i skogarna?

2) Har statsrådet för avsikt att efter övervägande av de åtgärder, som av nu berörda anledning kunna erfordras, låta utarbета och för riksdagen framlägga sådana kompletterande bestämmelser till lagen om krigskonjunkturskatt, att sådan skatt icke träffar inkomst, som utvunnits genom tillvaratagande av stormfälld skog?

Båda de framställda frågorna kan jag besvara med ja. Behov av bestämmelser kan emellertid inte anses föreligga förrän fråga blir om beskattning av 1943 års inkomst. Förslag i ämnet hör alltså inte till den lagstiftning om krigskonjunkturskatt, som kan föreläggas detta års riksdag.

Härpå anförde

Herr *Persson* i Falla: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret och för att det har kommit så snabbt. Den fråga, som jag har framställt till statsrådets övervägande, är ju av synnerligen stor betydelse, även om den icke tarvar

Svar på interpellation. (Forts.)

omedelbara åtgärder. Då emellertid statsrådets svar har varit synnerligen tillmötesgående i den riktning som jag har avsett har jag ytterligare anledning att uttala min tillfredsställelse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Svar på interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Pettersson i Dahl frågat mig, om jag ämnar med det snaraste låta verkställa den av 1939 och 1942 års riksdagar begärda utredningen av frågan om ändrad lagstiftning, syftande till en mera rationell kommunal indelning.

Mitt svar på denna fråga blir ja.

Vidare yttrade:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret. Detta är ju rekordkort. Man kan ju icke göra några särskilda kommentarer till detta, men det hindrar ju icke, att det kan vara tillmötesgående i alla fall.

Emellertid är det ett annat spörsmål, som jag skall be att få taga upp i detta sammanhang. Jag har tidigare framställt en interpellation till statsrådet angående viss inkorporering, och på den interpellationen har jag icke fått något svar. Det gäller inkorporering av visst område av Tölö kommun med Kungsbacka stad. Sedan jag framställt interpellationen, har emellertid Kungl. Maj:t på statsrådets föredragning beslutat avslå en framställning från Tölö kommun, som gällde denna inkorporering. Regeringen har också stadfäst utredningsmannens förslag beträffande den ersättning som Kungsbacka stad skall erlagga till Tölö kommun. Nu är det i detta ärende att observera, att ifrågavarande inkorporering med Kungsbacka stad har begärts för att tillgodose behovet av tomter för bostadshus i Kungsbacka. Emellertid ha stadsfullmäktige i Kungsbacka ställt en ganska stor del av detta inkorporerade område till förfogande för industriändamål. Det är 17 % av detta inkorporerade område, som på detta sätt överlåtits till ifrågavarande bolag, Lithander & C:o i Göteborg.

Man ställer sig frågan, om det är nödvändigt med en inkorporering, vilken som i detta fall är avsedd att tillgodose behovet av byggnadstomter för bostadsändamål, men som slutar med att vederbörande omedelbart överlåter tomterna till olika industriföretag. Jag kan mycket väl tänka mig att — såsom de kommunala myndigheterna i Tölö också sagt — ingenting hindrar att hela det ifrågavarande området exploateras för industriellt ändamål.

Det är emellertid kanske icke så mycket detta förhållande, som Tölö kommun inlagt sin gensaga mot och där en protest icke gagnar så värst mycket, utan fastmera det faktum att kommunen åsamkas bruttoförlust på i medeltal 2,152 kronor per år. Tölö kommun hade nämligen begärt att bli tillerkänd en expropriationsersättning av 2,000 kronor i tio år, men nu tilldömdes den en ersättning av 2,000 kronor i allenast fem år eller sålunda tillhoppa 10,000 kronor. Enligt utredningsmannen uppgick utdebiteringen i Tölö kommun under de tre åren 1937—1939 till 7 kronor 83 öre per skattekrona, medan utdebiteringen i Kungsbacka under samma period uppgick till 6 kronor 83 öre. Skattetrycket i Tölö kommun är alltså en krona högre än i Kungsbacka. Ut-

Svar på interpellation. (Forts.)

redningsmannen hade vidare framhållit, att Tölö kommun icke kunde göra någon besparing i sin kommunala förvaltning till följd av denna inkorporering. Den bruttoförlust, som kommunen härvidlag gör, utgör också dess nettoförlust, och denna uppgår till 2,152 kronor per år. Vidare finner man av utredningsmannens handlingar i ärendet, att Kungsbacka för inkorporeringen i fråga haft en sammanlagd utgift av 1,540 kronor men får en skatteintäkt på 1,700 kronor och gör alltså en nettoförtjänst på något över 200 kronor per år.

Herr statsrådet får förlåta mig att jag finner det väldigt svårt att förstå det rättvisa i ett domslut som detta, vilket skett mot bestämd protest av vederbörande kommun. Kommunen i fråga har utan resultat protesterat så mycket den kunnat först mot inkorporeringen och sedan mot ersättningen, men här till kommer att samma kommun år efter år åsamkas den nämnda förlusten.

Anledningen till min interpellation har varit den att jag ansett det angeläget, att man vid den utredning, som herr statsrådet nu ämnar sätta i gång med, även observerar av mig nu påtalade förhållanden och att man vid ituslagningen av olika kommunala områden ser till att sådana här stympade områden icke komma att uppstå till skada för våra landskommuner.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill icke underlåta att knyta några reflexioner till herr Petterssons i Dahl yttrande. Jag måste då säga, att den interpellation, om vilken herr Pettersson i Dahl nyss huvudsakligen talade, nämligen icke den, som är föremål för dagens överläggning, utan en tidigare, hade en sådan karaktär att jag visserligen länge övervägde, om jag skulle lämna något svar på densamma, men att jag slutligen stannade vid den uppfattningen att det icke var rimligt att svara på densamma utan att svaret i stället borde komma i form av ett beslut i vanlig ordning i konseljen. Herr Pettersson i Dahl hade nämligen frågat mig, huruvida jag ansåg att en av Kungsbacka stad begärd inkorporering skulle få äga rum. Ett svar på den interpellationen skulle ha betytt, att jag först skulle ha inhämtat råd av låt mig säga herr Pettersson i Dahl om det råd, som jag i min tur skulle ge i samma ärende i konseljen, eller eventuellt ha inhämtat riksdagens yttrande i samma fråga; ett dylikt yttrande skulle ju nämligen kunna arrangeras genom instämmanden här i kammaren, innan jag var färdig att avge det råd, som jag ansåg vara det riktiga i konseljen. Det är klart att ett ensaka fall icke spelar någon roll om man på detta sätt tar upp en förhandsdebatt här i riksdagen, men i princip måste jag säga, att det väl skulle leda till en orimlig ordning i ärendenas behandling och till något mot vår konstitution stridande, om en enskild riksdagsman först skulle kunna interpellera ett statsråd och därigenom tvinga honom in i en debatt, om den ena eller den andra parten i detta fall Tölö kommun, har rätt i en viss fråga. Det var som sagt av den anledningen som jag icke ansåg mig kunna besvara den ifrågavarande interpellationen.

Jag vill emellertid understryka att det är min uppfattning, att man i ett fall, där inkorporering begäres av en stad från en närliggande landsbygdskommun, eller annan gränsjustering förekommer, bör iakttaga mycket stor försiktighet, i vart fall innan en ny utredning är beslutad och genomförd. I det här ifrågavarande fallet kunde jag emellertid icke inse, att denna principiella fråga kunde spela någon roll. Det rörde sig nämligen här om en överflyttning av endast 57 personer från Tölö kommun till Kungsbacka stad, och jag måste då säga mig, att en sådan överflyttning icke rimligen kunde utöva något inflytande på den större principiella frågan, om hur man bör förfara i fråga om kommunindelningen.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Med anledning av vad herr statsrådet här sade om det oriktiga i att interpellera i den första här berörda frågan vill jag endast säga, att kammaren lämnat sitt tillstånd till den ifrågavarande interpellationens framställande, och jag anser mig sålunda icke ha gjort något orätt. Fråge- och interpellationsinstitutet äro ju de medel, som vi enskilda riksdagsrepresentanter ha för att kunna komma till tals med vederbörande i regeringen i syfte att få till stånd en rättelse, som vi anse berättigad.

Till svar på påståendet att den här ifrågavarande interpellationen endast skulle gälla en fråga av ringa betydelse, då densamma har avseende på allenast 57 personer, vill jag genmäla, att det kanhända icke var så mycket detta faktum, som vederbörande kommun protesterade emot, utan fastmera det förhållande att kommunen i fråga fått en så ringa ersättning och att den bruttoförlust, som kommunen gör, faktiskt också är nettoförlust. Att Tölö kommun har ett högre skattetryck än den inkorporerade kommunen utgör enligt min mening också ett skäl för bifall till Tölö kommuns talan i detta fall.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den å kammarens bord vilande propositionen, nr 177, angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter.

§ 5.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 307 av herr *Håstad m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionen nr 308 av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 309 av herr *Hansson* i Skediga.

§ 6.

*Utgifter under
riksstatens
åttonde
huvudtitel.*

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens åttonde huvudtitel, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkterna 48—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Uppsala
universitet:
Avlöningar.*

Punkten 58, angående Uppsala universitet: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 58) föreslagit riksdagen att dels besluta, att avlöningsstaten för Uppsala univer-

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

sitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1943/44, erhålla av departementschefen angiven lydelse, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl., som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,011,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *A. Holmbäck* och *H. Nordenson* (I: 157) och den andra inom andra kammaren av herrar *Håstad* och *Lundh* (II: 239), vari hemställts, att riksdagen ville bifalla universitetsmyndigheternas äskande och höja den nu med 1,200 kronor utgående lönefyllnaden till professorn *N. J. Nordström* till ett så stort belopp, att Nordström erhöle lika stor effektiv avlöning som andra professorer med ålderstillägg vid Uppsala universitet;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *A. Holmbäck* och *N. Holmström* (I: 158) och den andra inom andra kammaren av herrar *Håstad* och *Lundh* (II: 240);

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *C. P. Wahlmark m. fl.* (I: 109) och den andra inom andra kammaren av herrar *Lundh* och *Larsson* i Karlstad (II: 164), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta inrättandet för fil. hedersdoktorn *Seth Lundell* av en personlig assistentbefattning i mykologi vid Uppsala universitets botaniska museum i lönegraden A 17.

Utskottet hemställde, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 157 och II: 239, I: 109 och II: 164 samt I: 158 och II: 240 måtte

a) besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1943/44, erhålla av utskottet angiven lydelse;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl., som föranleddes av vad departementschefen förordat;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,011,000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Oscar Olsson, Pauli, Bernhard Nilsson, Andrén, Emil Petersson, Holmdahl* och *Wallentheim*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till dels motionerna I: 109 och II: 164, dels ock motionerna I: 157 och II: 239 ävensom med avslag å motionerna I: 158 och II: 240 måtte

a) besluta att i personalförteckningen för vissa tjänstemän vid Uppsala universitets samlingar och inrättningar m. m. under rubriken Tjänstemän å övergångsstat. Vetenskapliga institutioner och inrättningar, tillhörande medicinska och filosofiska fakulteterna, uppföra en befattning såsom assistent i lönegraden A 17;

b) besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1943/44, erhålla den lydelse, reservationerna föreslagit;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl., som föranleddes av vad departementschefen förordat;

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

d) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,021,000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Wallentheim**: Herr talman! Jag har på denna punkt anslutit mig till den avgivna reservationen, och jag skall be att med några ord få motivera mitt ståndpunktstagande.

Det gäller ju här bland annat en fråga om lönefyllnad åt professor Nordström i Uppsala. 1932 gjordes som bekant en donation till universitetet i Uppsala på 350,000 kronor för inrättandet av en professur i idé- och lärdoms historia. Dessa pengar voro jämförelsevis fördelaktigt placerade. De lämnade en avkastning på 4.5 procent, och denna avkastning räckte till bestridandet av avlöningen till vederbörande professor. 1937 skedde emellertid en konvertering av de lån, i vilka donationens pengar voro placerade, och då kom räntan att sänkas till 3.5 procent. Detta betydde att avkastningen icke längre räckte till för att till professurens innehavare ge en avlöning motsvarande den, som utgick till andra professorer. Riksdagen hade på sätt och vis redan 1939 att principiellt ta ställning till de problem, som därigenom uppstodo, i det att riksdagen då medgav, att en viss lönefyllnad beviljades. Dock ville riksdagen icke vara med om att göra denna lönefyllnad så omfattande att den även finge avse dyrtids- och kristidstillägg. Efter 1939 har ju utvecklingen gått mycket dåligt, när det gäller denna professors lön, så att innehavaren numera har en lön, som med ungefär 4,000 kronor understiger den, som utgår till andra professorer. Professor Nordström befinner sig sålunda i lönehänseende i ett avsevärt sämre läge än andra professorer, och, om man jämför professorslönen i detta ämne, är den i ungefär samma klass som en lektorslön i lägsta löneklassen men däremot avsevärt lägre än en lektorslön i högsta löneklassen. Den understiger med icke mindre än 1,700 kronor en lektorslön i högsta löneklassen, och den utgår dock till en man, som har varit akademisk lärare i 18 år och som uppehållit professuren i 10 år. Reservanterna anse på denna punkt, att billighetsskäl tala för att riksdagen går med på en lönefyllnad, som kommer att ställa denne professor i samma löneställning som övriga professorer.

Det är ju självklart icke gott för en lekman att uttala sig vare sig om det ämne det här är fråga om eller den insats professor Nordström gjort, och det skulle vara förmätet av mig att försöka fälla något omdöme, men så långt jag har kunnat följa denna fråga har jag funnit, att det råder en allmän uppskattning av professor Nordströms forskar- och lärargärning och att det följaktligen endast kan vara i överensstämmelse med ett allmänt riksintresse att man i detta fall söker se till att han får en avlöning, som är jämförbar med övriga professorers. Nu kan man ju visserligen säga, att denna professur upprättats genom donationsmedel, och att staten icke har någon skyldighet att ingripa i sådant här fall. Jag vill emellertid i det avseendet för det första erinra om vad jag redan förut antytt, nämligen att donationen från början icke var tilltagen i knappaste laget utan att den var så pass riklig att mänskligt att döma räntan på de utlånade medlen borde ha räckit till, och för det andra måste jag säga, att jag tycker att statsmakterna i ett fall som detta ha anledning att uppmuntra donationer till kulturella ändamål av den art varom här är fråga.

Ett förbigående av här ifrågavarande krav i så måtto att man icke vill försöka tillgodose de synpunkter, som äro antydda i motionerna och i reservationen, skulle enligt min mening i detta fall visa en viss avoghet gentemot de personer, som av sina tillgångar ställt medel till det allmännas förfogande. Jag har en mycket bestämd uppfattning av, att vår andliga odling — både den undervisning, som bedrivs vid universitet och högskolor, och de insatser, som

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

göras i fråga om konst och litteratur — i hög grad är och varit beroende av enskilda donatorer, och att vi skulle vara bra mycket fattigare utan den enskildes insatser på detta område. Jag menar alltså, att det inte kan vara statsmakterna värdigt att under sådana förhållanden gå förbi en fråga som denna och säga, att det här endast gäller en enskild donation och att statsmakterna inte ha några förpliktelser.

Beträffande den föreslagna löneställningen åt mykologen Lundell vill jag bara i all korthet erinra om att denne man genom ett intensivt självstudium har arbetat sig fram till den position, som han nu har. I sin tidigare ungdom var han anställd vid postverket — om jag inte minns fel. Han drabbades emellertid av en svårare lungsjukdom, vilket medförde, att han inte kunde fortsätta sitt arbete där. Under sin långa konvalescenstid kom han att ägna sig åt studium av svampar, i främsta rummet hattsvampar. Han har i detta avseende genom sina studier nått fram till en verklig sakkunskap och framstår väl i detta nu som en av samtidens främste kännare på sitt område. Man kan väl våga säga, att hans vetenskapliga anseende har blivit befast, bland annat därigenom att han blivit belönad med filosofie hedersdoktorsgrad.

Denne man, som nedlagt ett så utomordentligt berömvärt arbete, har under de senare åren haft en anställning, som måste betraktas som ytterst osäker och en avlöning, som har varit mycket låg. Hans lön har tidvis utgått av lotterimedel och tidvis genom anslag ur universitetets reservfonder, och den har under senaste tiden uppgått till 4,000 kronor om året. Jag anser därför, att denne man har en osäker ställning och att hans avlöning i och för sig är ytterst ringa med hänsyn till det beaktansvärda arbete som han utfört. Jag tycker även, att den insats, som doktor Lundell har gjort, vore värd en uppmuntran ifrån statsmakternas sida. Riksdagen har ju tidigare visat sig kunna vara välvillig i sådana här fall. Jag vill erinra om att riksdagen för några år sedan anslag medel till understöd åt en kyrkoherde i Hälsingland, som hade specialiserat sig på forskning av olika slag av nyponbuskar. Riksdagen har alltså vid tidigare tillfällen visat sig uppskatta enskilda personers forskargärning, som har varit av betydelse för det allmänna. Här föreligger enligt min mening ett tillfälle, då riksdagen har en möjlighet att klart och tydligt uttala sin uppskattning av det intensiva arbete och den forskarglädje, som även kan komma till uttryck från lekmannahåll.

Med utgångspunkt ifrån vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Holmdahl*, fru *Rydh Munck af Rosenschöld* samt herrar *Lundberg* i Uppsala, *Holmgren* och *Viklund*.

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Herr talman! Utskottets majoritet undervärderar säkerligen inte på något sätt betydelsen av professor Nordströms forskar- och lärargärning, och detta är naturligtvis inte heller fallet med ekklesiastikministern.

När utskottet emellertid har intagit samma ståndpunkt som departementschefen i denna fråga, så har det i första hand varit på grund av sparsamhetsskäl, och för min egen del har det även varit på grund av principiella skäl. Jag anser att en lärostol, som upprättas genom donationsmedel och vars innehavare — i de flesta fall åtminstone — är på förhand bestämd eller anvisad av donator, principiellt sett bör bekostas helt och hållet genom donationsmedlen ifråga. Innehavaren av en sådan lärostol får ta konsekvenserna av en dylik anordning, även i sådana fall då dessa kunna bli obehagliga. Universitetet förfogar över fonder, som äro avsedda för tillfälliga anslag i sådana fall, då anslag av statsmedel av ett eller annat skäl inte kan påräknas. I dylika

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)
fall böra sådana fonder anlitas, och detta gäller även beträffande mykologen Lundell, som hittills, om jag inte tar fel, har erhållit ett arvode ur universitetets fondmedel. På detta sätt bör det enligt min mening förfaras även i fortsättningen.

Man skulle kanske kunna tycka, att detta är ett hårt och krasst betraktelsesätt, men det kan anläggas åtminstone i dessa tider. I det tidevarv vari vi leva, då en allmän åtstramning av livsföringen inte kan undvikas på något som helst område, medför detta även, att den andliga kulturen utsättes för inskränkningar. Det är sannerligen inte med lätt hjärta, som vi i statsutskottets andra avdelning äro med om att hålla utgifterna för kulturens förkovran nere, och jag föreställer mig att det är med ganska tungt hjärta som även ecklesiastikministern har nödgats vara med om att göra inskränkningar. Ingen skall tro, att man tycker att det är roligt att göra detta, men tiderna äro sådana, att man måste hålla igen överallt där det finnes någon möjlighet härtill. Det är i och för sig inga stora summor det här gäller. På detta sätt kan man emellertid resonera beträffande en hel rad punkter i denna och andra huvudtitlar, där olika motionärer begära ökade anslag. Man kan säga, att denna lilla summa betyder ingenting, den rubbar inte budgeten och den kommer inte att bereda finansministern något större besvär, men om man för samma resonemang på punkt efter punkt, kommer man slutligen upp till en summa, som kan vara ganska beaktansvärd. Besparingsberedningen har varit enhällig i sitt påpekande, att man i fortsättningen inte får försmå även de obetydliga besparingarna, ty många sådana tillsammans kunna uppgå till en rätt avsevärd besparing till slut. Man har ansett det vara ganska angeläget, att riksdagen bör vara mycket betänksam och försiktig, innan den går in för nya anslag — exempelvis till nya tjänster. Erfarenheten har ju lärt, att sedan man en gång fått ett anslag uppfört i en huvudtitel, är det mycket svårt att få bort det igen, även om omständigheterna skulle kunna ge vid handen, att det utan olägenhet skulle kunna avlägsnas.

Jag ber sålunda att i detta fall få återropa dels mitt ställningstagande tillsammans med kamraterna i besparingsberedningen, där vi givit anvisningar om ett sådant förfarings sätt, och dels till den principiella motivering, som jag framförde i början av mitt anförande, och tillåter mig att på denna grund yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lundh: Herr talman! Det är med beklagande man konstaterar, att utskottet inte ansett sig kunna biträda det i motionen II: 240 framförda förslaget om inrättande av en biträdande lärarbefattning i musikhistoria vid Uppsala universitet.

Av utskottsutlåtandet framgår ju, att det icke är någonting annat än de rådande statsfinansiella förhållandena, som lett till detta beslut, och detsamma har ju förhållandet varit, då departementschefen tidigare avvisat ett från universitetshåll framfört och från universitetet klart tillstyrkt förslag i samma riktning. Motionärerna ha varit väl medvetna om detta läge. När motionärerna likväl vågat föra fram detta förslag, har det skett därför att de tro, att det finns ganska starka skäl som tala för att man även i nuvarande situation skulle kunna kosta på sig den utgift, som det här är fråga om. Vi ha i detta fall att göra med en vetenskapsman som i realiteten sköter en professors åligganden, som har en stor lärjungeskara, omfattande ett 40-tal lärjungar på alla stadier, men som för detta icke uppbär i arvode mer än 4,000 kronor per år — han har redan innehaft ett docentstipendium och kan alltså icke längre tilldelas något sådant. Skulle den vetenskapsman, det här är fråga om, på grund av dessa förhållanden tvingas att lämna sin lärargärning

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

i Uppsala, löper man risken, att den musikhistoriska forskningen där kommer att upphöra, något som uppenbarligen är till betydande nackdel för vårt kulturliv. Av de sakkunnigeutlåtanden, som ha bifogats motionen framgår, att denne vetenskapsman intar en verkligt framstående ställning i såväl nordisk som även europeisk musikvetenskap. Vi ha här att göra med det icke ovanliga fallet, att en vetenskapsman på grund av sin personliga kompetens kommit att driva upp en vetenskap, och samla lärjungar omkring sig. Om han då forskat på ett område, där verksamheten redan är i gång, kan han bereda sig en ställning, som motsvarar hans förmåga, men är han vägröjare på ett nytt område, blir hans framtida bana och därmed också hans vetenskap beroende på yttre konjunkture. Detta ha vi motionärer funnit anmärkningsvärt, och vi ha därför ansett, att vårt folk inte har råd med att på detta sätt ta risken att en ny och betydande vetenskap skall stoppas i en lycklig utveckling.

Jag anser mig, herr talman, böra särskilt peka på att vårt land på detta område intar en efterbliven ställning i jämförelse med andra länder. Jag behöver väl inte erinra om att man i Tyskland på ett 30-tal orter har ordnad undervisning i detta ämne. Jag kan peka på att man i Danmark och Finland har professorer i musikhistoria; Finland har haft råd att hålla sig med icke mindre än två professorer i detta ämne, medan vårt land icke har någon.

Det är dessa omständigheter, herr talman, som göra, att vi vågat föra fram motionen, trots att vi på förhand varit inställda på att statsfinansiella betänkligheter skulle resas mot vårt förslag. Jag är väl medveten om, att det inte lönar sig att här ställa något yrkande. Jag har, herr talman, endast velat understryka det faktiska läget i förhoppning om att statsmakterna, då frågan återkommer en annan gång, skola ställa sig välvilligare till det här framförda förslaget.

Vad återigen beträffar de två övriga under samma punkt behandlade motionerna, vilka även givit anledning till reservationer, har ju även mot dem av utskottets talesmän egentligen icke anförts något annat skäl än statsfinansiella betänkligheter jämte en viss principiell tveksamhet. Jag måste dock säga, att när det gäller den föreslagna lönefyllnaden till professor Nordström, förefaller det mig, som om den princip, som utskottets talesman framfört, redan vore uppriven, då riksdagen redan för några år sedan beviljade professor Nordström ett lönetillskott av samma anledning som ett sådant nu begärts. Det gäller dock här en lärostol, vars innehavare genom sin egen och sina lärjungars forskarverksamhet har skaffat sig internationellt anseende och därigenom också kommit att göra en betydande insats inom vårt kulturliv på det humanistiska området. Det förefaller oss motionärer därför hårt, att en vetenskapsman, som på detta sätt har fyllt en gärning, som måste ges ett mycket högt vitsord, endast på grund av statsfinansiella skäl skall sättas i en så mycket svårare situation än sina kolleger. Det förefaller litet hårt, att den enskilde ensam skall bära bördan i ett fall som detta.

Vad slutligen beträffar fallet Lundell och alltså det ifrågasatta förslaget att ge arvode till hans avlöning har herr Wallentheim redan framfört de synpunkter, som tala för ett bifall till den i detta avseende föreliggande motionen. Jag vill endast understryka, att det här gäller en självvärd man, om vilken det har vittnats, att han är en botanisk begåvning, som icke förekommer en gång inom varje generation. Frågan är, om inte vårt folk även under en så svår tid som denna skulle ha råd att offra någonting på att bereda en sådan osedvanlig begåvning en ställning, som i någon mån kunde tillförsäkra honom trygghet. Vi få inte glömma att han har en ytterst otrygg ställning, då han ju endast beretts tillfälliga arvoden för ett år i sänder.

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få instämman i yrkandet om bifall till reservationen på denna punkt.

Häruti instämde herr *Håstad*.

Herr *Lundstedt*: Herr talman! Även jag skall be att få instämman i reservationen. Likaså instämmer jag varmt i vad som nyss uttalats av herrar *Wallentheim* och *Lundh*. Jag har i sak ingenting att tillägga utöver vad som framkommit i deras anföranden och uttryckts i motionerna och reservationen. Jag tycker att denna sak är så stark, att den egentligen borde tala för sig själv. I all synnerhet synes mig detta gälla löneställningen till professor *Nordström*.

Man har många gånger fått det intrycket i riksdagen, att praktikens män underskatta vetenskapsmannens mödor och förbiser, att hans arbetsbörda på grund av dess psykologiskt krävande beskaffenhet ofta kan vara mycket, mycket tyngre än den tyngsta börda för en kroppsarbetare. Detta är emellertid att hänföra till billighetsskäl, som tala för bifall till reservationen. Jag finner det emellertid särdeles angeläget att understryka en punkt i herr *Wallentheim*'s yttrande, nämligen att det här inte endast är fråga om billighetssynpunkter, utan att det också föreligger ett allmänt riksintresse — ett hela landets intresse — vilket borde beaktas. Det är nämligen så, herr talman, att den vetenskapliga forskningen utgör en av de främsta grundvalarna — kanske till och med den främsta — för vår kultur och vår civilisation. Forskningens nivå i ett land är utan tvivel till väsentlig del beroende på hur landets forskare i ekonomiskt avseende behandlas av statsmakterna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Wallentheim* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 58:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 85 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 59—70.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72 och 73.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 74, angående universitetssjukhus: Bidrag till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.

*Universitets-
sjukhus: Bi-
drag till
Malmöhus
läns sjuk-
vårdsinrätt-
ningar i
Lund.*

Sedan punkten föredragits, anförde:

Fru Nordgren: Herr talman! Såsom framgår av handlingarna upphör 1937 års avtal mellan staten och Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund att gälla i och med utgången av juni 1943. Redan i oktober 1940 uppsades detta avtal från landstingets sida. Kungl. Maj:t uppdrog då åt särskilda förhandlingsmän att med landstinget underhandla angående nytt avtal. Den 17 april 1942 överlämnade dessa förhandlingsmän till Kungl. Maj:t en skrivelse, vari de framlade förslag till nytt avtal, vilket innefattade vissa ändringar i det nu gällande avtalet. Detta förslag upptog fem punkter, som återfinnas på sidan 38 i utskottets utlåtande. Bl. a. avsågs att slopa den i nuvarande avtal gällande maximigränsen på 190,000 kronor för belopp, som av staten i efterskott skulle tillskjutas som dess andel i driftskostnaderna. Denna maximering har nämligen medfört, att Malmöhus läns landsting självt fått bära de merkostnader, som uppkommit genom av krisen ändrade förhållanden. På grund härav hade förhandlingsmännen enats om att föreslå, att staten skulle bevilja ett engångsbidrag till landstinget om 120,000 kronor, motsvarande ett extra tillskott av 30,000 kronor om året för vart och ett av de sista fyra åren av det nuvarande avtalets giltighetstid. Denna punkt i förslaget har emellertid departementschefen av principiella skäl icke ansett sig kunna biträda. Däremot förordade han att staten från och med den 1 juli 1943 skall bära sin andel — 10 procent — av de av kriget förorsakade merkostnaderna för lasarettet. Utskottet har anslutit sig till departementschefens mening på ifrågavarande punkt.

Nu ligger emellertid saken till på det sättet, att förhandlingsmännens förslag förra året förelades Malmöhus läns landsting, som för sin del beslöt godkänna detsamma. Utskottets förslag skiljer sig från förhandlingsmännens förslag på den punkt, jag här nämnt. Då landstinget alltså för sin del godkände ett förslag, men staten kommit med ett annat förslag, torde detta innebära, om man inte kommer till en ny överenskommelse, att det från den 1 juli 1943 icke längre finns något avtal mellan staten och landstinget. Då det är av vikt att nytt avtal kommer till stånd, torde det anses lämpligt att återremittera ärendet till utskottet för att möjliggöra upptagandet av nya förhandlingar med landstinget för att komma till uppgörelse.

Herr talman! På här anförda skäl ber jag få hemställa att detta ärende måtte återremitteras till statsutskottet för ny behandling.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande det under överläggningen framställda yrkandet, att förevarande punkt skulle återförvisas till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till berörda förslag dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår förslaget, att punkten (74:o) i statsutskottets förevarande utlåtande nr 8 återförvisas till utskottet för ny behandling röstar

Ja;

Universitetssjukhus: Bidrag till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit förslaget, att punkten skulle återförvisas till utskottet för ny behandling.

På av herr talmannen därå given proposition biföll kammaren härefter utskottets hemställan.

Punkterna 75—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 116 och 117.

Lades till handlingarna.

Punkten 118.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 119.

Lades till handlingarna.

Punkterna 120—122.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 123.

Lades till handlingarna.

Punkterna 124—133.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Kurser för
lärare vid de
allmänna
läroverken
m. fl. läro-
anstalter.*

Punkten 134, angående kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 138) föreslagit riksdagen att till förevarande ändamål för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 26,500 kronor.

Det av Kungl. Maj:t äskade anslaget var avsett att disponeras med 6,500 kronor till en kurs i sexualundervisning och sexualhygien samt med 20,000 kronor till en kurs för lärare i värtjänstutbildning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 33,000 kronor.

Enligt utskottets förslag skulle utöver de av Kungl. Maj:t föreslagna kurserna en av skolöverstyrelsen förordad kurs i ekonomilära anordnas för en beräknad kostnad av 6,500 kronor.

Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Wiberg: Herr talman! Jag anhåller att några ögonblick få ta kammarrens uppmärksamhet i anspråk för en anslagshöjning, som utskottet föreslagit under denna punkt, men vars berättigande synes mig kunna ifrågasättas.

Det förhåller sig så, att skolöverstyrelsen i sina petita hemställt om att 6,500 kronor måtte för nästa budgetår anvisas för en kurs i ekonomilära. Skolöverstyrelsen hade tänkt sig, att kursen i första hand skulle stå öppen för flickskolornas lärarinnor men i mån av utrymme även för andra intresserade lärare vid högre läroanstalter. Överstyrelsen har erinrat, att ekonomilära ingår såsom obligatoriskt ämne med två timmar i veckan i högsta klassen i de kommunala flickskolorna. Vid skilda tillfällen har centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen framhållit, att det har visat sig vara förenat med svårigheter för lärarinnorna att skaffa sig erforderlig utbildning i detta ämne utan rätt stora kostnader. Överstyrelsen har själv vitsordat behovet av en dylik kurs. Till de ämnen, som lämpligen skulle ifrågakomma, höra de väsentliga grenarna av vårt lands näringsliv, såsom skogshushållningen, jordbruket, bergshandlingen, Sveriges handel och världsmarknaden ur ekonomisk synpunkt, vidare vårt bank- och försäkringsväsende, arbetskraften, skatteväsendet, kooperationen och hemmets ekonomi.

Departementschefen har icke ansett sig kunna biträda detta förslag om anvisande av medel till en utbildningskurs för lärarinnor. Såsom motiv för denna ståndpunkt har departementschefen anfört, att i de ämnen, som kursen skulle omfatta, finnas lättillgängliga, populärt hållna framställningar, som möjliggöra självstudier. Utskottet har emellertid behjärtat det av skolöverstyrelsen framförda önskemålet och föreslagit, att det äskade beloppet, 6,500 kronor, anvisas för ändamålet.

När jag ser hur försiktigt utskottet i övrigt varit med att föreslå anslagshöjningar på denna huvudtitel, kan jag inte undgå att överraskas av den generositet, som visats just på denna punkt. Mig förefaller det, som om departementschefens motiv för att avvisa det framlagda anslagsäskandet är bärande. Man behöver endast kasta en blick på de vanligaste studiehandböckerna eller på kooperativa förbundets förlagskatalog för att finna, hur stora möjligheter som föreligga till självstudier på detta område. En god inledning till nationalekonomiens studium erbjuder Westin Silfverstolpes »Nationalekonomi för alla». Skogshushållningens problem belysas populärt av Streyfferts bok om »Sveriges skogar och skogsindustrier», vilken kan kompletteras med Carlgrens broschyr om »Skogens roll i svenskt näringsliv». Sveriges jordbruk har på ett populärt och översiktligt sätt behandlats av Højjer och Bonow samt i ett litet förträffligt specialnummer av Svenska Handelsbankens »Index». Viktiga sidor av bergshandlingen belysas av de Geers skrift »Järnet i Sveriges näringsliv». Jag skall emellertid inte trötta med ytterligare uppräknig. Kort sagt, på alla de områden, som kursen skulle beröra, finnas, såsom departementschefen också konstaterat, lättillgängliga och vederhäftiga framställningar.

Skolöverstyrelsen har tydligen hyst farhågor för att läroböckernas uppgifter skulle vara väl torra och har betraktat kurserna som ett medel att levandegöra kunskaperna. För egen del har jag en högre tanke om våra flickskollärarinnors ambition och förmåga att tillägna sig det lästa. Jag har kanske också en något högre tanke än skolöverstyrelsen om läsbarheten hos de böcker, som det är fråga om; åtminstone vill jag inte beteckna någon av dem som torr. För den, som emellertid inte tilltror sig att utan handledning kunna tränga genom kunskapsstoffet, finns det dock en annan utväg, och det är att anlita någon av de goda korrespondenskurser, som finnas på detta område. Om jag är

Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)
riktigt underrättad, har t. ex. Brevskolan kurser både i nationalekonomi, Sveriges näringsliv, offentlig hushållning och vår folkförsörjning. Sådana kurser draga ingen dryg kostnad, i synnerhet om man är några stycken, som slå sig ihop därom, och ändå bjuds en både säker och individuell handledning.

Jag har velat säga detta, inte därför att jag på något sätt missunnar våra duktiga flickskollärarinnor den omväxling och det nöje, som det ligger i att resa till Stockholm på en sådan här kurs. Men jag har det intrycket att statens pengar kunna komma till bättre användning i dessa tider. Det är bara några år sedan en hel mängd anslag till kurser, resestipendier o. dyl. strökos på de olika huvudtitlarna. Sälunda ha från åttonde huvudtiteln försvunnit anslagen till anordnande av studieledarkurser, bidraget till kursverksamhet för dövstumma, anslaget för utbildning av folkhögskolelärare, journaliststipendierna och en hel rad resestipendier i övrigt. Från socialdepartementets huvudtitel ha försvunnit bl. a. fortbildningskurserna i barnavård. Jordbruksdepartementet åter har strukit reseunderstöden för studier på jordbrukets område. Detta är bara ett axplock, som enligt min mening visar, att om man nu skall återinföra stipendie- och kursanslag, så bör man kräva synnerligen starka skäl härför. Något skäl har enligt min mening icke visats i detta fall.

Jag kan, herr talman, icke heller underlåta att fästa uppmärksamheten på ett ärende, som vi senare i dag skola behandla, samt statsutskottets inställning till och uttalande uti ifrågavarande ärende. Det gäller statsutskottets utlåtande nr 5, p. 151, angående en motion av fru Ebon Andersson m. fl. om anslag å 2,200 kronor för anordnande av kurs för kvinnliga poliser. Utskottet framhåller i sitt utlåtande, »att sådan kurs bör komma till stånd, när ett verkligt behov av densamma föreligger, men att man givetvis bör bedöma detta behov efter samma måttstock som man eljest har att anlägga vid bedömningen av frågor om utgiftsökningar i det nuvarande läget. Såsom framgår av motionen», fortsätter utskottet, »har Kungl. Maj:t haft frågan under prövning men av besparingsskäl ansett, att en kurs för kvinnliga poliser icke bör beräknas för nästa budgetår.» Och utskottet slutar med: »Med hänsyn härtill är utskottet icke berett att tillstyrka bifall till motionen.» I det fallet har utskottet ådagalagt en klar och positiv sparsamhetsvilja, och jag skulle vilja göra den reflexionen, att i fråga om motionen om anslaget på 2,200 kronor skulle säkerligen starkare skäl tala för bifall än i fråga om den framställning om anslag å 6,500 kronor, som det nu gäller.

Herr talman! Jag tillåter mig att också på denna punkt yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det är mycket intressant att höra någon, som icke blott talar för sparsamhet utan också är beredd att handla efter som han talat. I detta fall kan jag till att börja med upplysa den högt ärade föregående talaren och andra kammarledamöter därom, att statsutskottet på åttonde huvudtiteln sparat icke mindre än ungefär 12,000 kronor — jag minns icke siffran exakt — därest kamrarna komma att följa statsutskottet hela vägen vid voteringsarna om anslag under denna huvudtitel, så att vad som här föreslagits innebär icke någon nettoökning.

Beträffande den punkt som vi nu behandla rör den ett mycket viktigt ämne, nämligen kurs i ekonomilära. I synnerhet i dessa tider anses det mycket betydelsefullt, att skolungdomen får en omsorgsfull undervisning i ämnet ekonomilära. Däri har det nog brustit ganska mycket i våra skolor. Nu kan man säga, att den som skall undervisa i detta ämne kan lära sig det genom att läsa böcker, men konsekvensen av ett sådant resonemang blir, att man strängt taget skulle kunna stryka alla anslag till utbildningskurser och fortbildnings-

Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)
kurser för lärare. Ty det dessa icke kunna lära sig i seminarierna och vid universiteten kunna de lära sig genom självstudier. I detta fall föreligger nog behov av dessa kurser för att vederbörande lärare skola bli skickade att bedriva en pedagogisk, fruktbarande undervisning i ett ämne, som är mycket omfattande och, såsom jag påpekat, också mycket viktigt.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av herr Wibergs anförande, eftersom han anknöt till ett utlåtande från skolöverstyrelsen. Jag vill då gärna medge, att detta utlåtande från skolöverstyrelsen kan ge anledning till det missförstånd han uppenbarligen råkat ut för, nämligen att det här vore fråga om kurser i allmän ekonomilära. Det är visserligen så, som han nämnde, att för de lärare, som skola undervisa i detta ämne, finns det utmärkt litteratur, men här gäller det i själva verket någonting annat. När den kommunala flickskolan inrättades, blev denna den första högre skolform, som fick på sitt schema ämnet ekonomilära, och detta ämne, ekonomilära, är, som det fattas här, mycket begränsat, men därför icke mindre betydelsefullt för sitt ändamål och syfte. Ämnet ekonomilära har framför allt till uppgift att låta lärjungarna få inblick i frågor rörande hemmets ekonomi samt meddela någon kunskap om de ekonomiska förhållandena i våra dagars samhällsliv. Och om man går till kursplanen, skall man finna, att sådana saker främst skola behandlas som konsumtionen och det egna hushållets praktiska ordnande, inkomstens lämpliga fördelning på olika utgiftsposter. försäkringar, skuldsättning etc., med andra ord själva huvuddelen av ämnet skulle gälla just hemmets ekonomi.

Redan från början klagades det över att vi icke hade några lämpliga läroböcker lika litet som lärarinnor i de kommunala flickskolorna, som fått någon utbildning i det ämnet, och därför har det varit ett önskemål sedan gammalt att få anordna en kurs just i ämnet ekonomilära för de kommunala flickskolornas räkning, varigenom lärarinnorna i detta ämne kunde få bättre förutsättningar att undervisa däri. Vid flickskolmöten sedan tio år tillbaka har man begärt en sådan kurs.

Nu förvånar sig herr Wiberg över att statsutskottet var så generöst på denna punkt. Det förhåller sig emellertid i verkligheten så, att man här har visat sig generös i en fråga, som beroende på tidsläget och tidsutvecklingen fått särskild betydelse. När det gäller yrkesundervisningen lämna statsmakterna, praktiskt taget, obegränsade medel för att under denna tid anordna kurser för att hjälpa den kvinnliga ungdomen till en bättre utbildning i hemmets ekonomi. Medel få nämligen härtill tagas ur ett förslagsanslag. Då är det väl icke så egendomligt, att statsutskottet på denna punkt ansett, att det finns mycket starka skäl för att just under nuvarande förhållanden tillmötesgå önskemålet om anordnande av en kurs i ekonomilära för lärarinnor vid de kommunala flickskolorna. Jag anser, att det med hänsyn till tidsomständigheterna finns mycket starka skäl för bifall till denna enhälliga framställning från statsutskottets sida. Det ligger ingen som helst inkonsekvens i denna. Om herr Wiberg studerar förhållandena på yrkesundervisningens område, skall herr Wiberg finna, att man där beaktat tidsomständigheterna och de krav, som dessa ställa på just den praktiska undervisningen i vårt land i denna tid. Det har statsutskottet tillåtit sig göra också beträffande denna lilla detalj.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Rydh Munck af Rosenschöld*.

Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.)

Herr **Wiberg**: Herr talman! Med anledning av den föregående högt ärade talarens påpekande att framställningen i verkligheten helt och hållet eller väsentligen skulle avse hemmets ekonomi, ber jag att få erinra om att flickskolmötets framställning av den 5 augusti 1942 avsåg medel — jag tillåter mig citera — till »kurser i ekonomilära och i första hand nationalekonomi». Att hemmets ekonomi skulle beröras eller avses, därom nämndes överhuvud taget ingenting alls. Vad hemmets ekonomi angår torde det vara bekant, att flickorna erhålla undervisning i detta ämne i samband med den undervisning i hushållsarbete, som ledes av utbildade skolkökslärarinnor.

icke heller äro vi helt och hållet utan lämpligt avpassad litteratur på detta område. Jag ber att i detta fall få påminna om att informationsstyrelsen utger en serie under titeln »Aktiv hushållning», vari bl. a. ingår en broschyr betecknad »Pengar och poäng», en annan »Klok konservering» och en tredje »Bästa förrådet». Det är å ena sidan alldeles uppenbart, att man icke skulle kunna önska sig bättre än att få tillstyrka bifall till framställningar sådana som dessa — det är tydligt, att kursen alltid har någon nytta med sig — men å andra sidan kunna vi verkligen icke underlåta att tänka på vilka tider vi leva i. Vill man beakta statens behov av sparsamhet, kan man icke uraktlåta att motsätta sig en framställning, som i och för sig bör betraktas såsom i varje fall mindre nödvändig i dagens läge.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Eftersom nu denna sak, som icke är av så stor vikt, kommit på tal, skall jag be att få säga några ord om hur jag ser på den. Hade framställningen här gällt en kurs i hemmets ekonomi och man hade kunnat se av planen för kursen, att det var det väsentliga, så kan det hända, att jag sett något annorlunda på saken. Nu framgår det emellertid uppenbarligen av planen, att denna kurs väsentligen skall komma att omfatta det som man här talat om, nämligen undervisning i svenskt näringsliv o. dyl. av mera beskrivande nationalekonomisk beskaffenhet. Jag har mycket svårt att förstå, att en sådan kurs kan vara nödvändig, och har därför icke velat tillstyrka anslag till den.

Såsom man redan sagt ha vi på detta område mycket goda och populärt hållna böcker. Jag tror icke, att alla dessa kurser alltid äro så nyttiga, och jag tror icke heller, att man skall tugga allting åt människorna, utan de böra få lära sig en liten smula självverksamhet, och detta ha de möjlighet till i detta ämne. Jag vill också tillägga, att man vid budgetbehandlingen år 1940 beträffande olika slags kurser kom överens om att försöka att överhuvud taget komma ifrån alla anslag till dylika kurser. Sedan har emellertid en och annan kurs under årens lopp befunnits vara så viktig, att man varit tvungen att taga upp frågan om anslag igen, men då har det varit särskilda skäl som förelegat.

Jag kan icke se, att utskottets framställning på denna punkt står i överensstämmelse med den allmänna politik, som förts beträffande sådana här kurser, och den sparsamhetspolitik, som ligger bakom den. Därför hyser jag för min del de största sympatier för herr Wibergs ståndpunkt, vilket icke är så onaturligt, eftersom den överensstämmer med det förslag som jag själv framlagt.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Med de utgångspunkter jag har vid behandlingen av statsverkspropositionen skulle jag naturligtvis icke gråta, därest kammaren skulle stryka detta anslag, men jag anser, att det icke är befogat. Även om dessa kurser avse, icke blott att preparera lärarinnorna för undervisning i hemmets ekonomi utan också till väsentlig del att göra dem lämpliga för undervisning i nationalekonomi i allmänhet, anser jag dock, att tiderna äro sådana, att det kan vara ganska nyttigt med en sådan kurs. Jag tror

Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. (Forts.) nämligen, att man icke blir duktig undervisare i nationalekonomi, därför att man sitter och läser handböcker. Skall det ämnet populariseras bland skolungdomen, och särskilt då bland flickorna, bör väl den som skall leda undervisningen i skolan ha någon kännedom om hur ämnet bör göras populärt. Jag tror för min del, att det svenska folket skulle ha nytta av att ha litet mera kännedom om nationalekonomi än vad det för närvarande har. Jag tror, att detta skulle vara en kurs, som skulle kunna främja sparsamhet i allra högsta grad. Jag yrkar, herr talman, fortfarande bifall till utskottets förslag.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Wibergs senaste anförande, där han ville göra gällande, att här gäller det en allmän kurs i ekonomilära, och han stödde detta på den av honom citerade skrivelser från flickskolmötet. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att redan den omständigheten, att denna framställning kommit från flickskolmötet, som representerar den enda skolform som har just detta ämne, ekonomilära, på sin läroplan, bör för alla dem, som känna till förhållandena, ställa frågan i sin rätta belysning. Det gäller med andra ord att göra lärarinnorna vid dessa flickskolor lämpliga att sköta undervisningen i ämnet ekonomilära, och det är obestriddigt, att kursplanen för ekonomilära vid dessa skolor lyder på följande sätt. Jag upprepar det: »Undervisningen i ekonomilära vid de kommunala flickskolorna har till uppgift att låta lärjungarna få en inblick i frågor rörande hemmets ekonomi» — det är det första momentet — och så kommer det andra momentet: »samt meddela dem någon kunskap om de ekonomiska förhållandena i våra dagars samhällsliv». Det är alldeles uppenbart, att detta ämne vid flickskolorna har den inriktning, som jag i mitt första anförande framhållit, därför att när man begärt kurser i detta ämne för flickskolornas räkning har man nog tänkt sig just sådana kurser, där kursprogrammet såsom huvudämne skulle ha just hemmets ekonomi.

När det här sagts, att detta beslut är en inkonsekvens från statsutskottets sida, kan jag icke underlåta att återigen hänvisa till det anslag som vi om en stund — hoppas jag — skola bevilja, nämligen ett anslag till yrkesskoleundervisningen. Det gäller här ett förslagsanslag, varför skolöverstyrelsen faktiskt har rätt att bevilja anslag till sådana kurser över hela landet utan någon annan begränsning än den, som ligger i statsbidragsbestämmelserna. Är icke det en särskild omständighet, som statsutskottet har anledning att ta hänsyn till, att det just i dessa tider kan vara lämpligt, att flickskollärarinnornas gamla önskemål om en kurs i ekonomilära beaktas? Jag anser det vara ytterst konsekvent och ytterst välmotiverat.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 135 och 136.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 137, angående folkskoleseminarierna: Avlöningar.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkten 141) framlagda förslag hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

*Folkskole-
seminarierna:
Avlöningar.*

Folkskoleseminarierna: Avlöningar. (Forts.)

a) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

b) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,114,000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottets motivering i fråga om proportionen mellan manliga och kvinnliga elever vid seminarierna bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Fröken *Nygren*: Herr talman! Jag tar mig friheten att med några ord påtala proportionen mellan antalet manliga och kvinnliga lärare vid den föreslagna nyintagningen vid seminarierna.

Redan tidigare har man gjort avvikelse från den då gällande proportionen. Departementschefen, som i föl tillstyrkte den av skolöverstyrelsen föreslagna proportionen, yttrade då, att det säger sig självt, att därmed icke något för framtiden är avgjort rörande den ur undervisningsväsendets synpunkt önskvärda proportionen mellan manliga och kvinnliga lärare. Skolöverstyrelsen har samma motivering för den i år föreslagna proportionen som styrelsen hade förra året, nämligen att »ersättningsbehovet är större beträffande de manliga lärarna än beträffande de kvinnliga», och fortsätter: »Som överstyrelsen i tidigare utredningar framhållit, har en förskjutning i fråga om proportionen mellan antalet manliga och kvinnliga tjänster skett till förmån för de manliga tjänsterna. Då det dessutom för närvarande finnes betydligt större tillgång på kvinnliga än på manliga lärare för vikariatstjänstgöring, synes det vara nödvändigt, att ett åtskilligt större antal manliga än kvinnliga elever intages.»

Det är sant, att denna förskjutning, som man talat om, skett, men då vore det kanske skäl i att icke dröja alltför länge med att taga ställning till frågan, om det är en ur undervisningsväsendets synpunkt önskvärd proportion. Då antalet kvinnliga och manliga elever i våra folkskolor är ungefär lika stort, torde det väl vara önskvärt, att även antalet manliga och kvinnliga lärare är ungefär lika stort. Man hör ofta såsom motivering för att en tjänst förvandlas från kvinnlig till manlig, att gossarna behöva manliga ledare och fostrare. Det håller jag gärna med om, men man måste med samma skäl hävda, att flickorna behöva kvinnliga ledare. Allra lyckligast vore det nog, om man kunde ordna så, att eleverna få såväl manliga som kvinnliga ledare under skoltiden.

Det påtalade förhållandet, att det är svårare att få manliga vikarier än kvinnliga, sammanhänger utan tvivel med inkallelserna av manliga lärare. Om man nu låter leda sig av ett sådant krisförhållande, kan det i framtiden medföra större överskott på manliga vikarier än på kvinnliga. Om dessutom den befarade lärarbristen skulle sätta in, kan det ju hända, att skoldistrikt, som önska och anse sig behöva en kvinnlig lärare, bliva nödsakade att i stället anställa en manlig. Det är då fara värt, att ett sådant förhållande kan komma att tolkas som en förskjutning till förmån för manliga lärare och återigen tagas som motiv för en proportion mellan manliga och kvinnliga lärare sådan som den nu föreslagna.

Förslaget att frångå det tidigare tillämpade systemet med samundervisning vid vissa seminarier finner jag också vara olämpligt. Såvitt jag vet äro både lärare och elever vid de nuvarande samseminarierna nöjda med denna anordning. Särskilt anmärkningsvärt finner jag det vara, att man vid Lunds tvååriga linje föreslår intagning enbart av manliga elever, trots att man kan

Folkskoleseminarierna: Avlöningar. (Forts.)

konstatera, att det är betydligt svårare att få kvalificerade sökande till de manliga studentlinjerna än till de kvinnliga. Jag skulle därför ha önskat, att man hade föreslagit intagning av både manliga och kvinnliga elever såväl vid Göteborgs som vid Lunds seminarium.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Oscar Olsson avgivna reservationen.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag ger den föregående ärade talaren fullkomligt rätt uti, att frågan om den lämpliga proportionen mellan manliga och kvinnliga lärare i folkskolan är en mycket viktig fråga, och att den till följd av de senare årens utveckling verkligen förtjänar att tagas upp till omsorgsfullt övervägande. Jag vill emellertid påpeka, att denna fråga och de därmed förenade problemen icke skall lösas i detta sammanhang, där det gäller att bestämma intagning av elever vid seminarierna, utan måste lösas i ett helt annat sammanhang. För att få en ändring, om en sådan behöves komma till stånd, måste man företaga en ändring av bestämmelserna om tillsättande av lärartjänster o. dyl. Man måste med andra ord gå in för en förändring av våra folkskoleförfattningar. Här ha vi emellertid en helt annan sak att bestämma, nämligen den årliga intagningen av elever vid seminarierna, och denna intagning måste för varje år bestämmas av det faktiska läget, av den faktiska tillgången på manliga och kvinnliga lärare och det faktiska behovet. Om fröken Nygren önskar av pedagogiska skäl få ett större antal kvinnliga folkskollärare — jag håller med om att man kan resonera härom — så blir hon icke på något sätt hjälpt genom att man nu tar in några fler kvinnor. Om man nämligen i nuvarande läge icke samtidigt vidtar de nödvändiga lagstiftningsåtgärderna, så betyder en sådan ökad intagning av kvinnliga elever endast, att man riskerar att få arbetslöshet bland de kvinnliga lärarna.

Jag anser mig icke vidare behöva fördjupa mig i detta problem. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten vid att när det gäller att bestämma antalet elever vid seminarierna, måste man utgå från det faktiska läget och det faktiska behovet. Om man vill komma till rätta med det problem, som fröken Nygren här tog upp, får man taga upp frågan i annat sammanhang och försöka få behövlig ändring till stånd i folkskoleförfattningarna.

Herr talman! Jag är för min del bestämt övertygad om att de beräkningar, som ligga till grund för propositionens förslag om att man till hösten bör taga in en större kvot manliga elever och en mindre kvot kvinnliga, bygga på det faktiska läget för närvarande, och jag ber därför att få yrka bifall till statsutskottets förslag i denna punkt.

Fröken **Nygren**: Herr talman! I mitt resonemang utgick jag ifrån, att skolöverstyrelsens beräkningar äro riktiga, och att alltså det nu till intagning föreslagna antalet verkligen kommer att behövas. Det kan alltså icke bli fråga om någon arbetslöshet, därför att man utexaminerar något flera kvinnliga lärare och samtidigt i motsvarande grad minskar antalet utexaminerade manliga lärare. Det behöver ju icke därigenom bli någon arbetslöshet för de kvinnliga lärarna, ty de platser, som finnas, skola naturligtvis tillsättas.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Fröken Nygren kommer att bli ledsen över vad jag nu kommer att säga, det vet jag. Jag har sagt samma sak för många år sedan, när vi här beslöto likalönsprincipen för kvinnliga och manliga lärare. Jag tillät mig då från denna plats uttala, att jag förmenade, att de kvinnliga lärarna och de, som hjälpte dem, gungade så hårt, att de komme att gunga över, och att följden av det beslut, som då fattades, komme att gå ut över de unga

Folkskoleseminarierna: Avlöningar. (Forts.)

kvinnor, som tänkte bli lärarinnor. För min del är jag ledsen över den utveckling, som har ägt rum under de senare åren, av det skälet, att det kvinnliga psyket enligt min mening är särskilt lämpat för undervisning av våra barn. Skall man komma till rätta med denna sak måste detta, såsom här redan har påpekats, ske genom att lagstiftningsvägen bestämma, att det skall finnas ett visst antal kvinnliga lärare. Man får försöka komma fram på det sättet, därför att man förut icke aktade på de rent folkpsykologiska moment, som man då borde ha aktat på.

Jag har icke något yrkande, herr talman. Jag blott beklagar, att jag i detta avseende visat mig såsom en god profet, när vi behandlade nyssnämnda fråga.

Herr **Fröderberg**: Herr talman! Utskottet har här följt den gamla regeln om tillgång och efterfrågan. När efterfrågan på manliga lärare är större än tillgången, är det tydligt, att man måste sörja för att behovet blir tillgodosett. Vad fröken Nygren här syftade till utsades icke direkt, men det är, att vi så småningom skola komma fram till ett tillstånd, där det endast finns kvinnliga lärare att tillgå, när en kommun begär att få en manlig lärare.

När jag nu yrkar bifall till utskottets förslag sker det för att slå vakt om den kommunala självbestämmanderätten i detta fall, ty man tycker, att föräldrarna ändå skola ha rätt att få avgöra, om de vilja ha en manlig eller en kvinnlig lärare i skolan. Fröken Nygrens önskemål att man skall ha manliga lärare för pojkarna och kvinnliga för flickorna går ju att tillgodose i städerna, men i landsbygdens skolor finns ju ofta endast en enda lärarekraft. Det är de skolorna, som jag nu i första hand tänker på.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken **Nygren**: Herr talman! Vi ha ju icke någon lönedebatt i dag, men eftersom jag begärde ordet vill jag säga ett par ord för att bemöta herr Mosesson. Jag tycker att det är dålig konsekvens i resonemanget, när man säger, att lärarinnor äro lämpliga och bra och därför vill man ha dem kvar, men samtidigt gör gällande, att det skall ske på det sättet, att de för samma arbete skola betalas lägre än manliga lärare.

Till herr Fröderberg vill jag säga, att jag har icke alls talat för att det i framtiden bara skulle finnas kvinnliga lärare. Jag påtalade enbart den disproportion, som det föreliggande förslaget innebär. Det har även tidigare varit ett något större antal manliga lärare än kvinnliga, och jag har icke alls talat om en omläggning av detta förhållande utan har endast påtalat den tendens, som gjort sig gällande under de senare åren.

Jag tycker också, att föräldrarna böra ha ett ord med i laget, när det gäller frågan om manliga eller kvinnliga lärare. Jag är dock icke alldeles säker på att föräldraintresset verkligen får komma fram i skolstyrelserna. Föräldrarna vilja nog också ha såväl kvinnliga som manliga lärare. Om man kunde få ungefär lika många manliga som kvinnliga lärare skulle man kunna lösa frågan så, att man i skolor med flera klassavdelningar finge ungefär lika många av vardera slaget. Då skulle såväl gossar som flickor kunna få den manliga och den kvinnliga ledning, som de utan tvivel skulle vara mest betjänta utav. Man talar ju alltid om att barnen i hemmet behöva fostras av såväl mor som far, och jag tror, att samma sak gäller beträffande den fostran, som vi meddela i skolorna.

Härmed förklarades överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 138 och 139.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 140, angående småskoleseminarierna: Avlöningar.

*Småskole-
seminarierna:
Avlöningar.*

I anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkten 144) framlagda förslag hade utskottet, bland annat, hemställt, att riksdagen måtte

a) besluta, att småskoleseminarierna i Lycksele, Härnösand och Växjö skulle tills vidare från och med budgetåret 1943/44 vara anordnade såsom dubbelseminarier, vart och ett omfattande två tvååriga linjer;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

c) till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 609,000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle elevantalet i varje klass icke överstiga 24. Utskottet däremot tillstyrkte med vissa undantag, att såsom ett av förhållandena betingat provisorium elevantalet höjdes till 26.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Oscar Olsson, Magnusson* och *Holmdahl*, vilka ansett, att utskottets motivering i viss del bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Reservanterna hade liksom departementschefen ansett, att elevantalet i klassavdelningarna borde bibehållas vid 24.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Till denna punkt har fogats en reservation, och då jag har anslutit mig till densamma skall jag be att med några ord få beröra den meningsskiljaktighet, som här har uppkommit i utskottet.

Utskottsmajoriteten har ansett, att förslaget om utexamination av småskollärarinnor blivit för snävt tilltaget. Man har därför velat utöka antalet av de lärarinnor, som skola utexamineras om två år, på så sätt, att man i stället för det gamla elevantalet i varje klass av 24 skall taga in 26 elever i varje klass. Vi reservanter ha icke kunnat vara med om detta förslag. Först och främst ha vi ansett, att skälet till denna utökning i och för sig är relativt svagt, ty vi ha beträffande småskollärarinnekåren att räkna med en ganska stor reserv, vilket gör, att man icke riskerar något beträffande undervisningens upprätthållande, även om man av försiktighetsskäl håller sig i underkant. Framför allt ha vi emellertid ställt oss betänksamma av den anledningen, att vi icke ha velat vara med om att på så lösa grunder ändra elevantalet i seminarieklas- serna.

En ökning av elevantalet i dessa klasser kan synas vara en fråga av mycket ringa storleksordning, men jag kan icke underlåta att framhålla, att även en liten ökning för med sig organisatoriska olägenheter. Dessa organisatoriska olägenheter för seminarierna drabba framför allt den praktiska lärarutbildningen, vilken till största delen försiggår i de så kallade övningsskolorna eller i de folkskolor, som äro knutna till seminarierna. Målet att varje seminarieelev skall ha fått undervisa i alla skolans ämnen åtminstone någon gång och några timmar, är mycket svårt att förverkliga redan med det nuvarande elevantalet, och tar man in flera elever i klasserna kan man icke ordna den praktiska lärarutbildningen på ett fullt tillfredsställande sätt. Detta är huvudsäket till att vi icke velat vara med om en höjning av antalet elever i klasserna.

Jag vill erinra om att vid den senaste seminariereformen, då man i riksdä-

Småskoleseminarierna: Avlöningar. (Forts.)

gens båda kamrar fastställde elevantalet till 24 per klass, ansåg man, att detta var en av de viktigaste fördelar, som hade uppnåtts genom denna reform. Den utredning, som låg bakom reformen, och hela reformens utformning avsåg nämligen just att förstärka den praktiska lärarutbildningen vid seminarierna, och som det förnämsta medlet för att nå detta mål hade man att tillgripa en minskning av elevantalet i klasserna. Så ligger denna sak till.

En av de förmåner, som seminarieundervisningen inhöstade år 1936, bestod alltså just däri, att riksdagen trots de därmed förenade kostnaderna beslöt sig för att sänka elevantalet till 24 för att på detta sätt förbättra den praktiska lärarutbildningen. Då menar jag, att när det icke föreligger mera trängande skäl än här ha anförts, borde icke riksdagen ändra på denna punkt utan även i fortsättningen bereda seminarierna möjlighet att meddela en fullgod praktisk lärarutbildning.

Skulle vi komma i ett läge, där behovet av utexaminationer blir så stort, att man måste vidtaga organisationsutvidgningar, är det uppenbart, att man i en tid som denna — det kan även jag erkänna — måste finna sig i en ökning av elevantalet och de därmed förenade olägenheterna, men ett sådant läge har icke inträtt i år, och den kungl. propositionen innebär ej heller något förslag om utvidgning av seminarieorganisationen. Departementschefen har därför icke velat rubba på elevantalet i klasserna.

Jag har, herr talman, med dessa ord endast velat anföra de enligt min mening — så egendomligt det än kan låta för många i denna kammare — starka skäl, som kunna anföras mot att nu, utan att tvingande omständigheter föranleda det, rubba på den överenskommelse, som riksdagen till seminariernas fromma träffade år 1936.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr Oscar Olsson m. fl., vilket innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

Häruti instämde herrar *Lindén* och *Kyling* samt fröken *Olsson*.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Kursen för utbildning av småskollärarinnor är som bekant tvåårig. De elever, som tagas in nu i höst i småskoleseminarierna, bli alltså färdiga till det läsår, som börjar på hösten 1945. Enligt den utredning, som skolöverstyrelsen har utfört, skulle till läsåret 1945/46 behövas 334 nya småskollärarinnor. Kungl. Maj:ts förslag innebär emellertid utbildning av endast 264 lärarinnor, och det fattas sålunda ett avsevärt antal. Utskottets förslag är en kompromiss med en dyliks alla olägenheter men i detta fall också med påtagliga fördelar. Enligt utskottets förslag skulle man utbilda 284 nya lärarinnor. Om skolöverstyrelsens beräkningar stå sig, skulle det alltså likväl uppstå en brist. Vi ha emellertid inom utskottet resonerat på det sättet, att man icke kan vara så absolut säker på sådana beräkningar, som det här är fråga om, eftersom de alltid visat sig vara mycket osäkra, och härtill kommer, att utvecklingen på folkskolans område tyvärr går i den riktningen, att man övergår från högre skolorformer till lägre. Det är beklagligt, men man tycks för närvarande icke kunna hindra det. Det betyder i många fall, att man övergår från skolor av typen B 2 till typen B 3, vilket innebär, att *en* folkskollärare undervisar alla klasser, sålunda även småskoleklasserna. Detta medför i sin tur, att man kanske icke behöver det stora antal småskollärarinnor, som skolöverstyrelsen har beräknat. Det är — jag betonar det ännu en gång — sorgligt, att utvecklingen skall gå i den riktningen, men däråt kan man för närvarande, såvitt jag kan se, icke göra något.

Småskoleseminarierna: Avlöningar. (Forts.)

I utskottet har det funnits en mycket stark stämning för att man skulle gå ännu längre genom att taga in 28 elever i de nya småskolläraryrkesklasserna, varigenom man ju skulle kunna utbilda ytterligare ett antal lärarinnor. På det sättet skulle man kunna få något över 300 nya lärarinnor utbildade. Denna stämning var en tid ganska förhärskande på statsutskottets andra avdelning, men man kom slutligen fram till att en kompromiss på denna punkt ur många synpunkter kunde vara försvarlig och lämplig såsom en tillfällig anordning för att komma ur ett besvärligt läge.

Jag hemställer om bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Grym**: Herr talman! Jag vill taga mig friheten att säga några ord i denna fråga, då den delvis berör småskoleseminariet i den bygd, varifrån jag är och som jag närmast representerar.

Vad då först intagningen av elever till småskoleseminarierna beträffar är jag för min del böjd att ansluta mig till reservationen, och jag har efter herr Holmdahls anförande blivit än mer styrkt i denna min uppfattning. Givetvis får man icke, såsom utskottet också framhåller, tillmäta den förefintliga reservtillgången på småskolläraryrkesklasserna någon avgörande betydelse, men å andra sidan måste den dock i rätt stor utsträckning tagas med i beräkningen. I varje fall får man rätt ofta höra från sådana, som anse sig vara sakkunniga på detta område, att det finns en betydande outnyttjad reserv av examinerade småskolläraryrkesklasser. Styrelsen för Sveriges småskolläraryrkesförening har ju också i ett utlåtande framhållit, att en ännu större försiktighet än vad skolöverstyrelsens förslag innebär hade varit påkallad, och jag anser, att även detta utlåtande bör tillmätas en viss betydelse.

Vad sedan Haparanda småskoleseminarium beträffar säger utskottet i sitt utlåtande, att detta »fyller den dubbla uppgiften av utbildningsanstalt för småskolläraryrkesklasser, skickade att omhändertaga undervisningen i de finsktalande delarna av Norrbotten, och en läroanstalt, där dessa landsdelars kvinnliga ungdom får tillfälle att förvärva sig ett icke oväsentligt mått av allmänbildning». Jag vill framföra ett tack till statsutskottet för den omtanke man sålunda visat, när det gäller att bereda den kvinnliga ungdomen i denna landsända möjlighet att även på detta sätt förkovra sig i fråga om allmänbildning. Detta är ju alltid ett plus — och ett stort sådant för resten — och jag är också övertygad om att bygdens ungdom gärna tar emot denna liksom överhuvud taget alla de utbildningsmöjligheter, som genom statsmakternas försorg eller på annat sätt kunna stå till buds.

Jag vill emellertid samtidigt framhålla, att de flesta av de elever vid seminariet, som äro från Tornedalen, åtminstone ha avlagt realexamen, innan de komma till seminariet, och på detta sätt förvärvat sig ett icke föraktligt mått av allmänbildning. Men detta tillfälle att på småskoleseminariet förvärva sig allmänbildning gäller givetvis samtliga elever, således även den del av elevkåren, som icke kommer från den s. k. finnbygden. Helt visst har statsutskottet och antagligen även riksdagens ledamöter i övrigt sig bekant, hur det förhåller sig med rekryteringen av elever till Haparanda småskoleseminarium, men om det händelsevis skulle finnas någon som tror, att dessa elever komma uteslutande från den finsktalande delen av Norrbotten, så vill jag här säga, att detta icke är fallet. Vi få komma ihåg, att detta småskoleseminarium är det enda i Norrbottens län. Vid ett telefonsamtal, som jag i går hade med vederbörande rektor, framhöll han, att vid seminariet givetvis först och främst finnas elever från de olika finnbygdskommunerna, men att där även finnas elever från andra delar av länet, bl. a. från Luleå stad, Nederluleå och Råneå socknar samt ända från Ytterlännäs i Västernorrlands län. Helt naturligt

Småskoleseminarierna: Avlöningar. (Forts.)

komma dock de flesta eleverna från den finsktalande befolkningens bosättningsområden, ty denna bygd är ju rätt stor, och det finns också ganska gott om ungdom där. Till finnbygden räknas som bekant förutom Haparanda stad nio landskommuner i sin helhet samt delar av Jukkasjärvi och Gällivare kommuner, vilka också kallas för malmfältsocknar. Befolkningen i den egentliga finnbygden uppgår för närvarande till 46.000 personer, och som en jämförelse kan nämnas, att Norrbottens län i dess helhet har cirka 220.000 invånare.

Huruvida de seminarieelever, som icke äro från den finsktalande delen av Norrbotten och vilka icke behärska finska språket, taga anställning även i finnbygden, är svårt att säga, men jag tror inte, att så är fallet. Det torde vara svårt, för att inte säga omöjligt, för en folkskollärrinna, som inte behärskar finska språket, att kunna lämna undervisning åt nybörjarna i skolorna i dessa bygder. Det är nämligen allt fortfarande så, att en stor del av barnen inte kunna annat språk än finska, när de börja småskolan, och kunna de svenska, är ordförrådet tämligen ringa. Givetvis finns det också undantag. För att det inte skall bli något missförstånd vill jag emellertid påpeka, att statsmakternas omsorger om finnbygden, särskilt vad gäller undervisningens område, inte varit förgäves, utan de ha burit god frukt, och svenska språket har gjort oanade framsteg. Men vi måste komma ihåg, att av de äktenskap, som ingås i Tornedalens socknar, sker för närvarande ungefär vart fjärde med finsk kvinna — under tidsperioden 1935—1938 var procenttalet 27. Av detta kan man ju bl. a. draga dels den slutsatsen, att de barn, som äro födda av dessa finska kvinnor, med visshet ha finska språket till sitt första språk eller modersmål, dels att den, som tar anställning såsom folkskollärrinna i denna bygd, också måste behärska finska språket.

Jag vet inte, herr talman, om jag går på sidan om själva diskussionsämnet, men jag ber dock få framhålla i detta sammanhang, att det skulle ha varit utomordentligt värdefullt och av verkligt behov påkallat, om lokalfrågan för Haparanda seminarium hade kunnat ordnas utan större tidsutdräkt. Detta statens seminarium har trots sin 68-åriga tillvaro aldrig erhållit egna, för skoländamål inredda lokaler. Vid seminariets startande — det var år 1875 — inrymdes det i en för ändamålet provisoriskt iordningställd, från mitten av 1800-talet härstammande kasernebyggnad för gränsvakten. I dessa provisoriska och primitiva lokaler har seminariet sedan under stora svårigheter och umbäranden fått bedriva sin lärarutbildning.

I proposition nr 142 säger departementschefen visserligen bl. a., att seminariets lokalbehov måste på ett eller annat sätt inom de närmaste åren tillgodoseas. Jag vill vädja till herr statsrådet, att väntetiden måtte göras så kort som möjligt. Jag förstår väl, att då det inte förut har gjorts, kan det vara för mycket begärt att just nu, samtidigt som en ny byggnad för Haparanda läroverk uppföres, även en ny byggnad för seminariet skulle komma till stånd, men jag kan dock inte underlåta här framhålla, att befolkningens allmänna åsikt är den, att seminariets byggnadsfråga har ganska onödigt förhalats år efter år, för att inte säga årtionde efter årtionde.

Att läroverket i Haparanda nu skall få sin lokalfråga löst genom nybyggnad, är för oss tornedalingar synnerligen glädjande, och jag vill till herr statsrådet Bagge framföra bygdens värdsamma och varma tack för det arbete herr statsrådet nedlagt på det nu föreliggande förslaget till ny byggnad för läroverket i Haparanda. Jag tror inte alls att jag överdriver betydelsen av denna frågas lösning, om jag säger, att den medför, att inbyggarna i den svenska Tornedalen mer och mer känna sig vara inneslutna i statsmakternas omtanke och föremål för deras omvårdnad. Den utgör så att säga en bekräftelse på att

Småskoleseminarierna: Avlöningar. (Forts.)

de kunna få leva sitt liv i omedelbar förnimmelse av sin svenska statssamhörighet. Sådana positiva åtgärder från statsmakternas sida äro också bland det allra effektivaste, när det gäller att motarbeta de ofosterländska yttringar, som då och då möjligen förekomma.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen, som under detta anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 141—143.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 144.

Lades till handlingarna.

Punkterna 145—150.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 151.

Lades till handlingarna.

Punkterna 152—155.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 156.

Lades till handlingarna.

Punkterna 157 och 158.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 159.

Lades till handlingarna.

Punkterna 160—169.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 170.

Lades till handlingarna.

Punkterna 171 och 172.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 173.

Lades till handlingarna.

Punkten 174.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 10.

Folkhögskolor: Stipendier åt elever.

Punkten 175, angående folkhögskolor: Stipendier åt elever.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr **Orgård**: Herr talman! Utskottet har på denna punkt med anledning av en av mig m. fl. avgiven motion förordat, att stipendier, efter grunder som Kungl. Maj:t må äga bestämma och efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, må utgå även till elever från våra nordiska grannländer för genomgående av kurser vid våra folkhögskolor. Jag ber att till utskottet få framföra ett tack för det tillmötesgående det har visat, och jag ber att få tillägga, att jag hoppas, att Kungl. Maj:t, när det gäller antalet elever som på detta sätt beredas plats vid våra folkhögskolor, sträcker sig så långt som det kan vara möjligt med hänsyn till våra egna elever. Det skulle vara önskvärt, att åtminstone en eller ett par elever från de övriga nordiska länderna kunde beredas plats vid de olika folkhögskolorna. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har nyligen visat sitt stora intresse för det nordiska samarbetet genom att igångsätta en utredning för förverkligandet av tanken på en nordisk högskola. I föreliggande fråga har statsrådet en möjlighet att på ett verksamt sätt för dagen ingripa i liknande riktning.

Jag ber att få ytterligare understryka, att jag hoppas, att det må beredas tillfälle för så många elever som möjligt från de övriga nordiska länderna att på detta sätt genomgå kurser vid en svensk folkhögskola. Jag tror, att detta vore en praktisk insats för dagen i det nordiska samarbetet av allra största betydelse för framtiden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 176—182.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 183.

Lades till handlingarna.

Punkterna 184—191.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 192.

Lades till handlingarna.

Punkten 193.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 194.

Lades till handlingarna.

Punkten 195.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 196.

Lades till handlingarna.

Punkterna 197—200.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 201.

Lades till handlingarna.

Punkterna 202—206.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 207, angående bidrag till verksamheten vid hemgårdar och studiehem.

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och studiehem.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Wallentheim**: Jag har, herr förste vice talman, på denna punkt låtit anteckna en blank reservation för att få tillfälle att i kammaren framföra några synpunkter.

Som bekant ligger det på denna punkt så till, att Kungl. Maj:t till fjolårets riksdag hemställde om anslag till hemgårdar. På grundval av en motion i kammaren utvidgades detta anslag till att omfatta även studiehem, då riksdagen ansåg, att studiehemmen i allt väsentligt hade ungefär samma verksamhet som hemgårdarna. Av det anslag på 30,000 kronor som beviljades har nu en fördelning skett på det sättet, att 20,000 kronor ha gått till hemgårdarna och 10,000 till studiehemmen. Jag har icke haft tillfälle att närmare taga del av de grunder efter vilka denna fördelning skett, om det varit en ingående prövning av verksamhetens omfattning i de olika fallen eller om man har resonerat på det sättet, att ungefär 10,000 kronor vore lagom åt studiehemmen, och att hemgårdarna borde ha de återstående 20,000 kronorna. Det vare mig främmande att på denna punkt ge uttryck åt den minsta lilla avundsjuka över att hemgårdarna fått mera. Det är självklart, att i och för sig behövas mycket väl 20,000 kronor på detta håll. Men jag kan å andra sidan icke underlåta att uttala den uppfattningen, att studiehemmen här blivit litet styvmoderligt behandlade.

Jag vet, att man från A. B. F:s sida företog en mycket ingående granskning av de studiehem, som skulle kunna anses berättigade till anslag. Man räknade sedan ut, hur mycket som genom dessa studiehem över studiecirkeln gått ut i arvoden till lärare, till korrespondenskurser och för bokinköp. Man kom då fram till att dessa utgifter för ifrågavarande studiehem representerade en summa av ungefär 220,000 å 230,000 kronor. Efter de grunder, som man tidigare ansett böra vara vägledande för beviljandet av statsbidrag, var det skäligt, att en tredjedel av detta belopp utgick i statsbidrag. Det skulle alltså bli omkring 75,000 kronor. Därtill räckte ju inte de beviljade medlen på långa vägar. A. B. F. fick emellertid för sin verksamhet vid studiehemmen icke mer än 8,500 kronor. Jag vill inte underlåta att framhålla, att jag anser detta vara ett förhållandevis mycket obetydligt belopp.

Det är en annan sak som jag skulle vilja stryka under i detta sammanhang. Utskottets högt aktade vice ordförande har tidigare här i dag givit uttryck åt bekymmer över de svårigheter som kulturarbetet har att kämpa med och framhållit hur knappa anslagen på detta område äro. Jag har en bestämd känsla av att om man har rätt att fälla detta omdöme beträffande anslagen i allmänhet under åttonde huvudtiteln, så har man alldeles särskild rätt att fälla det, när det gäller anslag för folkbildningsändamål, för det frivilliga bildningsarbetet. Jag kan icke underlåta att beklaga, att det verkligen skall finnas så begränsade möjligheter i detta fall, då ändå det frivilliga folkbildningsarbetet har ett så stort inflytande på hela vårt folks andliga fostran och motståndskraft i dessa tider. Jag skulle vilja giva uttryck åt den förhoppningen, att det skall bli möjligt för ecklesiastikministern att i varje fall till ett kommande

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och studiehjem. (Forts.)
är i något större utsträckning än hittills tillgodose önskemålen och behoven i detta avseende.

Jag har, herr förste vice talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Den föregående ärade talaren började med att säga, att han icke alls missunnade hemgårdarna, att de fått två tredjedelar av det anslag som beviljades förra året för bidrag till hemgårdar och studiehjem, men litet längre fram i sitt anförande beklagade han i alla fall, att studiehemmen fått ett så obetydligt belopp. Jag måste säga, att om man ser det mot bakgrunden av de förhållanden, under vilka studiehemmen erhållit del av detta anslag, är detta beklagande skäligen ogrundat.

Vi skola komma ihåg, att vid fjolårets riksdag hade det förebragts en utredning angående riksförbundets för hemgårdarna anslagsbehov, och Kungl. Maj:t föreslog då ett bidrag med 30,000 kronor till hemgårdarnas verksamhet. Då väcktes av den föregående ärade talaren en motion vari begärdes, att studiehemmen skulle få vara med och dela dessa 30,000 kronor. Jag vill minnas, att de 30,000 kronor som Kungl. Maj:t föreslog icke utgjorde mer än hälften av vad hemgårdarna hade begärt. Men detta hindrade icke motionären att begära, att studiehemmen skulle få vara med och dela anslaget, som han dock föreslog höjt till det dubbla. När frågan var före i statsutskottet, försökte jag av motionären, som också sitter i detta utskott, få uppgift om hur många studiehjem det gällde. Det fanns nämligen icke ett spår av utredning därom i motionen. Men jag kunde inte få något besked vare sig på utskottsavdelningen eller i utskottets plenum eller här i kammaren. Alltnog, riksdagen biföll motionärens framställning så till vida, att de 30,000 kronorna skulle av Kungl. Maj:t fördelas på hemgårdar och studiehjem för den studieverksamhet som de bedriva.

Jag vill här inskjuta, att jag inte har det minsta att invända mot motionärens resonemang, att studiehemmen bedriva en liknande studieverksamhet som hemgårdarna. Det är icke alls fråga om det: jag anser, att den saken är alldeles klar.

Studiehemmen skulle alltså få del av detta anslag. När sedan skolöverstyrelsen skulle upprätta förslag till fördelning av anslaget, så kom genom bildningsorganisationerna en första utredning till stånd angående studiehemmens antal och anslagsbehov. Då visade det sig, att två av våra största bildningsorganisationer, A. B. F. och I. O. G. T., anmälde till anslag bortåt 80 studiehjem. Nu skola vi komma ihåg, att hemgårdarna icke nått ett högre antal än omkring tio. Skulle man nu verkligen dela fifty fifty med hänsyn till antalet, när det gällde detta 80-tal studiehjem, som gjorde anspråk på bidrag av det anslag på 30,000 kronor, som var avsett för hemgårdarna? Är det icke rimligt, att man säger, att hemgårdarna i alla fall böra ha huvudparten av anslaget — det var ju dem det ursprungligen gällde — och lämnar resten av anslaget till bidrag åt verksamheten vid studiehemmen?

Genom den utredning som på detta sätt kommit fram hade jag personligen, liksom också skolöverstyrelsen, kommit till den uppfattningen, att det vore rationellare att lämna statsbidrag till studiecirkeilverksamheten direkt och icke till studiehemmen. Det förhåller sig nämligen så, att det bland detta mycket stora antal studiehjem finns en hel del, som bedriva en studieverksamhet av mycket ringa omfattning och som överhuvud taget icke borde ifrågakomma till statsbidrag, under det att det finns andra studiehjem, som ha en relativt omfattande studieverksamhet. Nu ha vi kommit till den uppfattningen — jag har härvidlag samarbetat med en person, som väl känner till bildningsorganisationernas verksamhet, nämligen undervisningsrådet Wagnsson — att det är något irrationellt att under den anförda motiveringen giva bidrag till studie-

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och studiehem. (Forts.)

hemmen såsom sådana, och att det riktiga vore att ge statsbidrag till studiecirkelverksamheten, så att varje studiehem finge bidrag i förhållande till den studieverksamhet, som det bedriver. Detta kan möjligtvis tillämpas även på hemgårdarna, även om dessa inte äro fullt jämförliga med studiehemmen, beroende på att de ha en vidare uppgift.

Herr talman, jag har endast velat anföra detta för att erinra om vad som här har förekommit och för att motivera, varför skolöverstyrelsen har föreslagit den fördelning av detta anslag, som den gjort. Jag vill också betona, att jag är lika intresserad som motionären av att vi i sinom tid få rikligare anslag till studiecirkelverksamheten. Jag är övertygad om att han och jag äro ense om att det är studiecirkelverksamheten som borde få statsbidrag. Jag undrar, om han inte vill ge mig rätt däri — jag hör, att han nu begär ordet — att det kunde vara förnuftigt, att man i stället för anslag till studiehemmen, som bedriva verksamhet i så utomordentligt olika omfattning, skulle söka få anslag till studiecirkelverksamheten inom olika organisationer, vilken nu inte har något statsbidrag. Naturligtvis är detta i viss mån en framtidsmusik, därför att det skulle betyda en icke obetydlig ökning av anslaget till vårt frivilliga folkbildningsarbete. Då tidslaget nu är sådant, att man icke gärna kan påräkna väsentligt höjda anslag för detta ändamål, kan det icke anses rationellt att fördela ett så begränsat anslag på allt för många studiehem. Jag har velat fästa uppmärksamheten på att det säkerligen finns en rationell väg att gå, även om denna icke kan beträdas, förrän det statsfinansiella läget blivit bättre än det för närvarande är.

Herr talman! Jag har med dessa ord endast velat motivera den gjorda fördelningen av anslaget till hemgårdar och studiehem.

Herr Wallentheim: Herr talman! Herr Holmdahls anförande var ju delvis en polemik mot den ståndpunkt, som statsutskottet och riksdagen i fjol intogo. Jag vill emellertid beträffande detta framhålla, att det material, som sedermera har presenterats, har bestyrkt riktigheten av vad som i motionen i fjol anfördes, nämligen att den allmänna karaktären av studiehemmens verksamhet är sådan, att de här böra komma i fråga till anslag. När man trots en mycket stark gallring enbart inom A. B. F. har mellan 50 och 60 studiehem, som kunna anses vara berättigade till anslag efter de allmänna grunder, som här fastställts, måste det väl sägas, att motionen och dess yrkande och därmed även det beslut, som statsutskottet och riksdagen i fjol fattade, hade fog för sig.

Vad framtidsmusiken beträffar kan jag mycket väl instämma i vad herr Holmdahl här förklarar sig anse vara det lämpliga. Men så länge man inte kommit därhän, att studiecirkelverksamheten som sådan fått ett allmänt stöd, bör man väl ändå försöka fördela de anslag, som äro tillgängliga, efter något så när likvärdiga grunder.

För övrigt måste jag säga, att inledningen till herr Holmdahls anförande gav belägg för att herr Holmdahl tydligen vid sin prövning av ärendet inte har intagit en objektiv ståndpunkt, utan mera betraktat studiehemmen såsom obehöriga snyltgäster och i detta sett ett skäl till att begränsa anslaget till dem så mycket som möjligt.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag måste inlägga min bestämda gensaga mot herr Wallentheims sätt att dra slutsatser av mitt förra anförande. Jag tror, att jag tillräckligt klart och tydlig ådagalagt, att den ståndpunkt, som jag intog vid förra riksdagen, då jag yrkade avslag på herr Wallentheims motion, var motiverad bl. a. av den omständigheten, att det inte förelåg nå-

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och studiehem. (Forts.)
gon som helst utredning. Jag är tämligen övertygad om att ifall man både i statsutskottet och här i kammaren fått reda på, att det var ett 80-tal studiehem, som skulle komma att tävla med dessa fem hemgårdar — det var då inte fler, som hade fått statsanslag för föregående år — så hade nog både statsutskottets majoritet och riksdagen kommit till samma uppfattning som jag, nämligen att det inte var riktigt att knyta frågan om anslag till studiehemmen samman med frågan om anslag till hemgårdarna.

Men jag vill på det bestämdaste bestrida, att jag inom skolöverstyrelsen inte objektivt har handlagt detta ärende, sedan där den utredning framlagts, på vilken vi byggt vårt förslag till Kungl. Maj:t. Det visade sig ju då vara så många studiehem, som kunde göra anspråk på anslag, att det inte kunde anses rationellt — det har jag inte heller hört herr Wallentheim påstå — att fördela dessa 30,000 kronor mellan alla de omkring 10 hemgårdar och de omkring 75 studiehem, det här gäller. Det skulle ha blivit en så minimal summa åt var och en, att det inte vore något rationellt sätt att gå till väga, och man var också inom överstyrelsen inklusive en ledamot, som — försåvitt jag vet — här i riksdagen förordat herr Wallentheims motion, överens om att det var rimligt och rättvist, att hemgårdarna fingo två tredjedelar av anslaget, medan den återstående tredjedelen skulle fördelas på de studiehem, som anmälts av A. B. F. och I. O. G. T. och som bedrevo studiecirkelverksamhet i någon större omfattning.

Jag tror således inte, att herr Wallentheim kan anföra något som helst bevis för att inte det förslag till fördelning av medlen, som överstyrelsen framlagt, varit fogat på fullt objektiva grunder.

Herr Sundqvist: Herr talman! Jag hörde i föl till de ledamöter, som med glädje sågo att även studiehemmen skulle kunna få anslag. Emellertid kan jag inte, mot bakgrunden av den debatt som här förts, underlåta att erinra om, att studiehem och hemgårdar inte äro alldeles detsamma. Det är sant, att hemgårdarna bedriva en omfattande studieverksamhet, men dels ha hemgårdarna åtskilliga andra arbetsuppgifter än studieverksamheten, dels vända de sig i stor utsträckning till andra ungdomsgrupper än studiehemmen göra. Jag tycker därför för min del att det är befogat, i all synnerhet med tanke på den ungdom, som närmast blir föremål för hemgårdarnas verksamhet, att dessa komma i åtnjutande av en större del av det av riksdagen beviljade anslaget.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 208—213.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 214.

Lades till handlingarna.

Punkterna 215—221.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 222.

Lades till handlingarna.

Punkterna 223—235.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 236.

Lades till handlingarna.

Punkten 237.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 7.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens femte huvudtitel, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Utgifter under riksstatens femte huvudtitel.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7—12.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 13, angående bidrag till erkända arbetslöshetskassor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Bidrag till erkända arbetslöshetskassor.

Herr Hagård: Herr talman! Ursprungligen begärde socialstyrelsen ett högre belopp än vad statsrådet här slutligen kommit fram till. Statsrådet har låtit sitt ställningstagande bestämmas av den omständigheten, att man med skäl kan räkna med att under det år, som kommer, sysselsättningen inom näringslivet skall ha minst lika stor omfattning som vid tidpunkten för budgetarbetets utförande. Men dessutom har han fäst mycket stort avseende vid en annan omständighet, nämligen att man kunde tänka sig, att den korttidsarbetslöshet, som för närvarande är synnerligen besvärande, skulle kunna nedbringas. Socialstyrelsen har fäst uppmärksamheten vid detta genom en skrivelse i november 1942, och denna skrivelse har statsrådet, säger han, överlämnat till statens arbetsmarknadskommission för att höra dess mening i denna viktiga fråga, varefter han har för avsikt att jämväl taga under övervägande, vilka åtgärder, som lämpligen skulle kunna vidtagas i detta sammanhang.

Nu ha emellertid beträffande korttidsarbetslösheten vissa åtgärder vidtagits från olika håll, från statens arbetsmarknadskommission och från länsarbetsnämnderna, och även arbetslöshetskassornas egna funktionärer ha i hög grad medverkat härvidlag. Men trots detta är denna fråga allt fortfarande ganska besvärlig för arbetslöshetskassorna och sätter gång efter gång deras ekonomi på rätt hårda prov. T. o. m. under innevarande kalenderår, då man på grund av den stora efterfrågan på arbetskraft skulle ha haft rätt att räkna

Bidrag till erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)
med att korttidsarbetslösheten skulle ha varit i det närmaste avlägsnad, ha arbetslöshetskassorna haft rätt stora svårigheter att kämpa med.

Det förefaller emellertid, som om de åtgärder, som vidtagits eller planerats på olika håll, inte ha erhållit tillräckligt stöd. Det verkar, som om arbetsgivarna inte hade nog starkt sinne för att man härvidlag måste gå försiktigt fram och försöka planera den normala driften så, att man så vitt möjligt undviker korttidsarbetslöshet. Det är också ganska naturligt, att kassamedlemmarna för sin del äro obenägna att vara med om en förflyttning från sitt ordinarie arbete, och resultatet blir, att de i många fall pendla mellan arbete i öppna marknaden och understöd.

Det måste därför, såvitt jag förstår, vidtagas vissa åtgärder på detta område, och hade statsrådet och chefen för socialdepartementet varit här närvarande, skulle jag uttryckligen ha utbett mig ett meddelande av honom, huruvida man från statens arbetsmarknadskommision har fått något besked om, hur de synpunkter, som jag här berört, skola kunna tillgodoses och om möjligt de förhandenvarande svårigheterna avhjälpas. Men jag har, även fastän herr statsrådet inte är närvarande, ansett det nödvändigt att fästa uppmärksamheten på detta viktiga problem och på önskvärdheten av att man i tid vidtar åtgärder härvidlag.

Jag har givetvis inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Erlander: Herr talman! Jag vill endast med anledning av herr Hagårds yttrande meddela, att förhandlingar förts om denna sak av de berörda kommissionerna. Socialministern delar fullkomligt herr Hagårds uppfattning, att detta är en mycket allvarlig sak, som man på ett eller annat sätt måste bringa till lösning, allvarlig icke bara ur de synpunkter, som herr Hagård anförde. Även för de berörda arbetarna själva måste det förefalla ganska besynnerligt att under nuvarande förhållanden vara hänvisade till att draga sig fram på korttidsförsörjning, medan, om de bara bleve fria från korttidsarbetet och finge arbetslösperioderna sammanförda till längre perioder, till deras förfogande skulle stå arbetstillfällena, som för närvarande för dem torde te sig ganska lockande. För dagen är jag icke i tillfälle att peka på något resultat av de förda förhandlingarna, men herr Hagård kan vara övertygad om att vi följa frågan med den största uppmärksamhet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19 och 20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkten 22.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkterna 24 och 25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkten 27.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkten 29.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkten 31.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32.

Lades till handlingarna.

Punkten 33.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Punkten 35.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkterna 37—47.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48, angående främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet *Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.*

Med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkten 71) framlagda förslag hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett anslag av 142,000 kronor.

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

I en vid punkten fogad reservation hade herr *Hansson* i Rubbestad förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett anslag av 137,000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Hansson* i Rubbestad: Herr talman! Som framgår av utlåtandet föreslås nu, att anslaget skall utgå med 5,000 kronor mer än under innevarande budgetår. Orsaken är, att departementschefen begärt 5,000 kronor för utgivandet av en handbok, som skulle tillställas nykterhetsnämnderna. Den nu gällande handboken, som alla nykterhetsnämnder ha, utgavs så sent som år 1933. Visserligen har det sedan dess beträffande nykterhetsvården vidtagits en hel del ändringar, vilka beröra även nykterhetsnämndernas verksamhet, men om dessa ändringar ha de olika nykterhetsnämnderna erhållit kännedom genom en tidskrift, vilken utgives av socialstyrelsen och tillställs samtliga nämnder. Statskontoret har avstyrkt socialstyrelsens framställning om utgivande av en ny handbok, och jag för min del anser, att man här mycket väl kan spara dessa 5,000 kronor, som avses för utgivandet av denna handbok. Det är visserligen ingen stor summa detta, men jag anser, att man i dessa tider, då vår statsbudget är så ansträngd, bör försöka att spara på alla områden, där det går att spara. Jag tror, att det på detta område är möjligt att spara utan att förorsaka någon skada. Den avdelning av utskottet, som behandlat denna fråga, hade låtit tillkalla en tjänsteman från socialstyrelsen, vilken haft hand om denna sak. På en av mig framställd direkt fråga, om icke nykterhetsnämnderna skulle komma att klara sig utan denna handbok, svarade han, att givetvis komme de att göra det. Jag tycker, att riksdagen här har ett mycket lämpligt tillfälle att spara. I motsats till vad som brukar inträffa, när besparingar göras på andra områden, kommer ingen att bli lidande genom den ifrågasatta besparingen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig anförda reservationen i denna punkt.

Herr *Hagård*: Herr talman! Jag vill erinra därom, att frågan om anslag för detta ändamål berördes i framställning från socialstyrelsen vid 1942 års riksdag. Den föranledde emellertid icke något riksdagens beslut. Intresset på denna punkt fångades då så gott som helt av debatten om länsnykterhetsnämnderna. Beträffande all social verksamhet men i synnerhet beträffande nykterhetsvården är det angeläget, att de personer, som skola utöva verksamheten, er hålla en god vägledning. Det gäller här ett mycket delikat arbete, och det är angeläget att det utföres av väl förfarna personer. Nykterhetstillståndet har starkt försämrats. Antalet fylleriförseelser har ökats och likaså antalet på alkoholistanstalter intagna. Under sådana förhållanden är det av synnerlig vikt, att så mycket som möjligt göres för att underlätta nykterhetsnämndernas arbete och i alldeles särskild grad deras förebyggande och handledande verksamhet. Det är sant, som herr *Hansson* i Rubbestad säger, att de nya bestämmelserna på detta område brukas intagas i en av socialstyrelsen utgiven tidskrift, vilken är tillgänglig för nykterhetsnämnderna, men det är alldeles självklart, att detta icke är tillräckligt. Det inträffar ju då och då, att nya medlemmar inväljas i nykterhetsnämnd. För dessa nya ledamöter måste det givetvis bli besvärligt att skaffa sig kunskaper om de många nya, betydelsefulla bestämmelser, vilka trätt i kraft sedan den gamla handboken utgavs. Jag förstår mycket väl de ekonomiska synpunkter, herr *Hansson* i Rubbestad vill lägga på frågan, men jag måste säga, att det skulle vara ganska egendomligt,

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)

om staten, samtidigt som staten anslår betydande medel för nykterhetens befrämjande, skulle underlåta att till förfogande för dem, som ha sig nykterhetsarbetet anförtrott, ställa erforderligt material och nödiga hjälpmedel för att få till stånd ett så gott och effektivt resultat som möjligt av arbetet. Det vore inkonsekvent att handla på det sättet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Kammarens ledamöter ha nyss hört ett anförande av en person, som är verksam inom socialvården. Anförandet gav belägg för att den ståndpunkt, som intagits av departementschefen och av utskottet, är riktig. Endast en av utskottets medlemmar har haft en avvikande mening, och utgången torde således vara given, när kammaren går att fatta beslut i detta ärende. Utskottet har som anledningar till att man behöver en ny handbok framhållit dels att den handbok, man för närvarande har, är ganska föråldrad, dels att restupplagan är mycket liten. Den ärade reservanten förmenade, att då handboken utgavs så sent som år 1933, så kunde den inte vara så särdeles föråldrad. Som kammarens ledamöter mycket väl känna till, ha, sedan handboken utgavs, genomförts en hel del reformer på ifrågavarande område. Jag behöver i detta sammanhang endast erinra om inrättandet av läсныkterhetsnämnderna. I företalet till ifrågavarande upplaga av handboken erinras för övrigt om, att den första handboken utgavs år 1922 och att de många ändringar, som sedan dess vidtagits i bestämmelserna angående alkoholistvården, då ansågos nödvändigöra utgivande av en ny upplaga av handboken. Alldeles samma förhållande föreligger nu. Som den ärade reservanten framhöll, tillhandahålles handboken vederbörande nykterhetsnämnd i ett exemplar, avsett närmast för nämndens ordförande. Reservanten menade, att ordföranden borde komplettera handboken genom att däri införa de ändringar och tillägg, som efter hand vidtagits uti ifrågavarande bestämmelser. Jag föreställer mig, att det ofta inträffar, att nyvalda ledamöter i nämnderna önska inköpa ett eget exemplar av handboken. De få den ju inte gratis. Jag tycker det vore ganska beklagligt, om de skulle vara tvungna att inköpa en så bristfällig och föråldrad handbok, som den vilken för närvarande begagnas. Av den tjänstemann i socialstyrelsen, om vilken herr Hansson i Rubbestad talade, fick vederbörande avdelning av utskottet höra, att restupplagan bestod av endast 127 exemplar. Under sådana förhållanden torde var och en kunna inse, att det är nödvändigt, att man skaffar en ny upplaga av handboken.

Herr talman! Jag ber att under hänvisning till utskottets motivering och till det anförande, jag nyss hållit, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ekdahl**: Herr talman! Den lilla orientering, som herr Hansson i Rubbestad gav från utskottsarbetet, vittnar om, att han har en talang att framställa frågor, som måste väcka en gammal skolmästares beundran. Han sporde den åberopade tjänstemannen ifrån socialstyrelsen: Kan man i nykterhetsnämnderna reda sig utan en ny handbok? Svaret, naturligtvis, ja! Nykterhetsnämnderna måste givetvis, om så påfordrades, klara sig utan någon handbok alls. Men om herr Hansson i Rubbestad i stället hade frågat: Kanna nykterhetsnämnderna reda sig lika bra utan som med en ny handbok, så är jag alldeles övertygad om att svaret blivit nej.

Jag vill f. ö. bara kort och gott instämma i de synpunkter, som herr Hågård framförde. Jag har på nära håll kunnat följa nykterhetsnämndernas verksamhet i mitt län, och jag kan betyga, att det är till nykterhetsnämnderna vi i väsentlig grad få lita, då det gäller att bekämpa missbruket av rusdryc-

Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. (Forts.)
ker. Vi kunna icke nog väl utrusta nykterhetsnämnderna för denna saneringskampanj, om vi önska att de skola nå ett gott resultat.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Till den siste ärade talaren vill jag bara säga, att eftersom han tycks vara intresserad av frågor, så vill jag ställa en fråga till honom: Tror herr Ekdahl, att nykterhetstillståndet här i landet blir bättre, om man anslår medel till utgivande av en sådan här handbok? Jag tror, att nykterhetsnämnderna för närvarande mycket väl veta, vad de skola göra. De som äro intresserade av saken, göra nog allt vad de kunna för att nykterheten skall främjas. De ha fått del av alla författningar, som utkommit. Det är icke meningen, att den nya handboken därutöver skulle innehålla mer än sådana anvisningar, som finnas i den gamla. Då alla nykterhetsnämnder ha den gamla handboken och känna till de nya författningarna, så tycker jag verkligen man skall försöka göra en besparing på denna punkt. Jag har den bestämda uppfattningen, att nykterheten i landet icke kommer att i den allra ringaste mån främjas genom utgivandet av denna handbok.

Herr **Ekdahl**: Herr talman! På herr Hanssons i Rubbestad fråga vill jag svara: Om man kunde förutsätta, att det hos varenda nykterhetsnämnd finnes så stort intresse, att handboken bleve kompletterad med alla möjliga notiser angående ändringar i gällande bestämmelser, så skulle man ju mycket väl kunna klara sig utan någon ny handbok. Men på det sättet arbetar inte folk i allmänhet. Det är icke så lätt att hålla reda på alla bestämmelser, som efter hand utkomma. Det måste vara en stor fördel att ha bestämmelserna i ämnet samlade i en handbok. Jag vågar det påståendet, att om man till nykterhetsnämndernas förfogande ställer en ny ändamålsenlig handbok, så kommer detta att innebära ökade förutsättningar för att deras verksamhet kan nå gott resultat.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 49—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkterna 54—58.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 59 och 60.

Lades till handlingarna.

Punkterna 61—66.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 67.

Lades till handlingarna.

Punkterna 68—70.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Punkterna 76—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 82.

Lades till handlingarna.

Punkterna 83—89.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 90, angående vissa byggnadsarbeten vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr von Friesen: Herr talman! Jag skall bara en eller ett par minuter taga tiden i anspråk för att kommentera det beslut, som riksdagen står i begrepp att fatta. Jag skall icke göra något försök att på detta stadium inverka på frågans realbehandling.

Det rör sig här om ett sjukhus, som i början av detta århundrade tillkommit på initiativ av en enskild person. Grundplåten till sjukhusbygget erhöles på sätt, som då för tiden var ganska vanligt: genom att man väddade till den enskilda välgörenheten. Pengarna insamlades vid en basar i Malmö år 1901. Sedan dess har initiativtagaren såsom sjukhusets styresman och läkare lett och utvecklat dess verksamhet. Han har lyckats intressera myndigheterna för sjukhuset — det erhöles efter en tid namnet Kronprinsessan Victorias kustsanatorium — och göra det till en i sitt slag betydande sjukvårdsinrättning. Efter det sjukhusets förste chef inträtt i pensionsåldern och lämnat sitt verksamhetsfält, har sanatoriets direktion till myndigheterna inkommit med betydande anslagsäskanden. Dessa ha avstyrkts icke blott av den gamle läkare, som varit sjukhusets förste chef, och vilken har ansett de planerade arbetena onödiga, utan också av en hel rad myndigheter, som närmast ha att öva tillsyn över anstalter av detta och liknande slag. Sålunda tillbakavisades en framställning 1939 dels av byggnadsstyrelsen och dels också av medicinalstyrelsen. Medicinalstyrelsen ansåg de föreslagna byggnadsarbetena överhuvud taget icke vara av sådan natur att de vid föreliggande statsfinansiella läge borde komma till utförande. Detta avstyrkande från framför allt medicinalstyrelsens sida har sedan förnyats. I augusti 1941 avvisade medicinalstyrelsen en ytterligare framställning från direktionen, och sammaledes gjorde också 1940 års civila byggnadsutredning. Trots alla dessa myndigheters avstyrkanden har Kungl. Maj:t framlagt förslag i den riktning, som direktionen begärt, och man har gjort det på det sätt, som numera är så vanligt, en smula finurligt, för att vinna riksdagens bifall. Man gjorde det i etapper. Man tog förra året 135,000 kronor.

Vissa byggnadsarbeten vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra.

Vissa byggnadsarbeten vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra. (Forts.)

och nu har man begärt 135,000 igen. väl vetande, att har riksdagen en gång sagt A så måste riksdagen också säga B.

Jag anser, att ifrågakvarande byggnadsärendes handläggning är ett exempel på hur man icke bör förfara, allra minst i tider som dessa. Sjukvården skall visst ha sitt. Men jag tror, herr talman, att det är på tiden, att vi även på detta område börja inrikta oss på en sund sparsamhet, en sparsamhet, som visst icke behöver gå ut över de sjuka och vårdbehövande. Jag är övertygad om att de många landstingsmän, som finnas här som representanter i kammaren och som vid flera tillfällen ha haft att brottas med den alltmera svällande sjukvårdsbudgeten för landstingen, äro böjda att behjerta dessa önskemål. Jag kan också säga, att man från läkarhåll och ansvariga sjukhusmyndigheters sida börjat inse nödvändigheten att spara.

Det är därför desto beklagligare, när statsmakterna, som det förefaller i oträngt mål, genomföra så dyrbara anläggningar som dessa. Jag är övertygad, att man skulle kunna räkna upp åtskilliga sjukhusanläggningar och anföras bevis på nödvändigheten av äskande av medel för bedrivande av sjukvård i vårt land, som vore vida angelägnare än anslagen till ifrågakvarande sjukhusbygge.

Jag har, herr talman, endast velat göra denna kommentar, då nu frågan står inför sitt slutliga avgörande. Det är självfallet fullkomligt utsiktslöst att i detta stadium yrka avslag på statsutskottets hemställan, vilket jag helst skulle ha velat göra. Jag har bara till kammarens protokoll velat göra dessa erinringar.

I detta anförande instämde herr *Hagberg* i Malmö.

Herr Erlander: Herr talman! Det råder inga delade meningar att man skall spara i den utsträckning det är möjligt i synnerhet i fråga om igångsättande av byggen. Det byggnadsärende, som vi om ett ögonblick skola besluta om, är så till vida säreget som det, trots att det är ett så litet bygge som för 270,000 kronor, varit föremål för en mera ingående granskning än åtskilliga betydligt större företag. Jag vill erinra om att innan departementschefen framlade ärendet för 1942 års riksdag gjorde han själv en inspektion på platsen, vilket ju visar, att han, innan han tog ställning till ärendet, velat själv förvissa sig om att tillståndet där nere var sådant, att en ombyggnad borde komma till stånd. Efter en mycket noggrann prövning kom han till det resultatet, att det var icke sådana förhållanden vid denna praktiskt taget statliga anstalt, att det var tillbörligt att ens under dessa kristider det bleve ett uppskov med ombyggnaden.

Det förhåller sig kanske ej riktigt så som herr von Friesen gjorde gällande, att alla ansvariga myndigheter ställt sig avvisande till tanken på ombyggnad. Det har varit mycket diskussion och resonemang rörande det lämpliga sättet för ombyggnaden. Jag medger villigt, att medicinalstyrelsen har en annan uppfattning på denna punkt än departementschefen kommit till vid denna, som sagt, mera ingående utredning än när det gällt de flesta byggnadsärenden inom socialdepartementet.

Beträffande de vackra ord, som sades om den föregående överläkaren och hans betydelse för denna anstalts uppväxt, råda alls inga delade meningar om hans insats. Men jag kan icke riktigt förstå, varför herr von Friesen drager upp hans namn i denna diskussion. Han har dock lämnat anstalten. Jag tror, att hans arbetsinsats är tillräckligt väl dokumenterad utan att man i en diskussion om anstalten för närvarande behöver blanda in honom och hans uppfattning i ärendet.

Vissa byggnadsarbeten vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra. (Forts.)

Herr von Friesen: Herr talman! Jag ber att med ett par ord få svara på vad herr Erlander yttrade här.

Här stå alltså mot varandra — om jag bortser från civila byggnadsutredningen — dels medicinalstyrelsen i åtskilliga upprepade yttranden och dels statsrådet. Vem skola vi nu tillmäta vitsord? Jag vill göra gällande, att när den högsta ansvariga myndigheten för sjukvården här i landet bestämt finner, att inga skäl föreligga för en tillbyggnad, bör den tillmätas större vitsord än departementschefen och de iakttagelser han gjort vid en inspektionsresa någon dag nere på sjukhuset. Hade det varit på det sättet, att den ansvariga myndigheten, medicinalstyrelsen, ansett bygget vara nödvändigt, då anser jag, att om statsrådet efter prövning kommit till annat resultat, skulle man mera hava tagit hänsyn till det. Det är ju på det sättet, att de myndigheter här i landet, som skola sörja för olika behov, behjärta naturligtvis i alldeles särskild grad dessa behov och de äro — det tror jag kammarens ledamöter äro villiga att vitsorda — i allmänhet benägna att taga till litet grand i överkant för de ändamål, som de äro särskilt satta att vaka över. I ett sådant här fall, då jag har dessa båda auktoriteter framför mig, tillåter jag mig ändå fästa mera avseende vid vad medicinalstyrelsen anför än vad departementschefen gör.

Så frågade herr Erlander till slut, varför jag blandat in den gamle läkaren i detta sammanhang. Det är helt enkelt därför, att han i upprepade skrifter dels i dagspressen och dels i tidskrifter har bestämt motsatt sig den ny- och ombyggnad, som här är föreslagen. Det är väl granska naturligt, om man anser sig ha rätt att åberopa honom som en auktoritet, som kanske mer än någon annan är förtrogen med sjukhuset och dess verksamhet.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag är ganska förvånad över att det i år blivit debatt i detta ärende. Saken är den, att vi i fjol hade en fullständig utredning om ombyggnad för inalles 270,000 kronor, men departementschefen ansåg, att beloppet lämpligen borde fördelas på två budgetår, varför vi förra året beslutade 135,000 kronor. I år gäller det således den andra, återstående delen av byggnadsanslaget.

Skulle överhuvud taget någon anmärkning riktas mot detta bygge, hade detta givetvis bort ske, då man fattade principbeslutet, men då förekom ingen som helst debatt i denna fråga.

Utöver vad herr Erlander framhållit vill jag nämna, att vi, första året jag var ledamot på statsutskottets tredje avdelning, också hade ett byggnadsanslag för detta sjukhus. Då reste avdelningen ned för att bese detsamma. Vi voro då under ledning av tredje avdelningens gamle ordförande, som kanske i högre grad än någon annan av oss ledamöter var känd för att icke gå med på något som helst anslag utan att vara övertygad att det var nödvändigt. Det anslag, som det då var fråga om, blev också av utskottet tillstyrkt.

Jag, som denna enda gång varit i tillfälle att besöka detta sjukhus, anade på grund av mitt besök där en del interiörer, varom man icke talar offentligt men som i någon mån kanske framskymtat av det ordbyte, som försiggått mellan herrar von Friesen och Erlander. Jag skall icke gå in på denna sak i detta sammanhang.

Jag ber allenast, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, som endast är en följd av det principbeslut, som riksdagen fattade under fjolåret.

Herr Erlander: Herr talman! Jag var kanske alltför kortfattad i min replik till herr von Friesen. Det förhåller sig icke så, att medicinalstyrelsen

Vissa byggnadsarbeten vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra. (Forts.)

avstyrkt byggnadsärendet. Medicinalstyrelsen anförde, såsom framgår av fjolårets proposition nr 265, sid. 4, följande: »Medicinalstyrelsen anser sig kunna tillstyrka, att en ombyggnad och modernisering av sanatoriets inom den s. k. administrationsbyggnaden belägna kök och kökskällare kommer till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med de av arkitekten Stoltz uppräntade ritningarna samt en vid densamma fogad preliminär arbetsbeskrivning. Styrelsen finner sig vidare böra tillstyrka, att nödig reparation och isolering av taket till och bostadsrummen inom nämnda byggnad verkställes ävensom att de senare förses med vatten- och avloppsledningar.» — Dessa delar av bygget har det alltså icke rått några delade meningar om. — Därefter fortsätter styrelsen: »Däremot anser styrelsen sig åtminstone för närvarande icke kunna tillstyrka, att något av de övriga av direktionen ifrågasatta om- eller tillbyggnadsarbetena vid sanatoriet kommer till utförande. Kostnaderna för de sålunda tillstyrkta byggnadsarbetena torde med hänsyn till sanatoriets svaga ekonomiska ställning böra helt bestridas av statsmedel.»

Vad gör departementschefen? Han säger sig, att det är en gammal byggnad, som tillkommit precis så som herr von Friesen skildrat. Skola vi röra vid denna gamla byggnad, måste vi se till, att de nödvändiga reparationer, som alla äro ense om skola göras, också leda till en vettig användning av medlen, om det finnes ett förslag i den riktningen. Jag är för min del ganska övertygad, att det är en mycket oklok sparsamhet att först göra reparation av köket och de även av medicinalstyrelsen som nödvändiga betecknade reparationerna av bostadslägenheterna och sedan om ett par år taga upp frågan till ny omprövning.

Jag ansåg liksom herr Eriksson, att frågan var så klar genom att vi fattade beslut i fjol, att jag icke fann det nödvändigt att lämna dessa upplysningar. Men när medicinalstyrelsen spelas ut mot departementschefen, vill jag framhålla, att skillnaden mellan departementschefens och medicinalstyrelsens uppfattning icke skall göras större än den i verkligheten är.

Herr **Isacsson**: Herr talman! I likhet med herr Eriksson i Stockholm skall jag icke vidröra den verksamhet, som den förre läkaren vid kustsanatoriet bedrivit sedan han lämnat tjänsten. Det är emellertid med förvåning som jag hör herr von Friesen åberopa honom som auktoritet, när det gäller att bedöma nyttan eller nödvändigheten av detta bygge. Varför icke åberopa den läkare, som nu tjänstgör och har ansvaret för sjukhuset?

Det är riktigt som herr Eriksson sagt, att statsutskottets tredje avdelning var där nere. Visserligen kunna vi ej i fråga om sakkunskap mäta oss med vare sig medicinalstyrelsen eller den avgångne läkaren, men vi kunde i varje fall konstatera, att behovet av de föreslagna byggnaderna var stort.

Det har endast varit för att vitsorda vad som från avdelningens och utskottets sida sagts som jag, herr talman, velat yttra dessa ord, och jag uttrycker än en gång min förvåning över, att en läkare på detta sätt dragit i tvivelsmål nyttan av en förnuftig byggnadspolitik vid ett sjukhus.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 91—100.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 101, angående bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi. Punkten föredrogs. Därvid anförde

Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Som kammaren finner har vid detta utlåtande redovisats en motion av herr Ahlkvist m. fl. samt herrar Levin och Ekdahl. I motionen syftas till att få ändrade grunder för bidrag till driften vid centralanstalten i Lund. Det ligger nämligen så till, att driftskostnaderna äro mycket olika vid dessa olika anstalter. Som kammaren vet är det här tre stycken dylika anstalter. Det är en i Stockholm med 100 vårdplatser, vilken bedrivs helt såsom statlig anstalt. En anstalt ligger i Lund och har 50 platser och en i Göteborg med också 50 platser. Av dessa har Göteborgsanstalten ännu icke kommit i bruk. Nu förhåller det sig så, att Hallands läns landsting i detta avseende är anslutet både till Göteborgsanstalten och Lundaanstalten. Med anledning av att vi ha en viss erfarenhet av, hur dessa olika driftskostnadsbidrag verka, vill jag meddela, att Hallands läns landsting har avtal med Göteborgsanstalten om två platser och med Lundaanstalten om 2.77 platser. Enligt avtalet med Göteborgsanstalten skola vi betala 3 kronor per dygn och vårdplats vare sig mer eller mindre. Enligt avtalet med Lundaanstalten skola vi ersätta de merkostnader för driften där, som icke kunna erhållas medel till av staten. Detta för med sig, att vi till Lundaanstalten få betala 7 kronor och 56 öre för patient och underhållsdag. De, som äro anslutna till den statliga anstalten, få betala ett bidrag per dag och patient med 2 kronor 50 öre. Till Göteborgsanstalten skola vi, när den nu kommer i gång, betala 3 kronor per underhållsdag för varje patient, medan vi till Lundaanstalten, som sagt, få betala 7 kronor 56 öre.

Av utskottets utlåtande framgår, att det förekommit förhandlingar mellan medicinalstyrelsen och Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott om ändring av grunderna för dessa bidrag. Det har släpat efter med förhandlingarna, som inleddes i april 1942. Malmöhus läns landsting hade lovat, att det skulle komma ett förslag från deras sida inom en månad. Enligt vad som nu framgår framkom emellertid detta förslag först den 12 januari innevarande år. I detta fall var det otänkbart, att Kungl. Maj:t med anledning av denna utredning skulle hinna till innevarande års riksdag komma fram med förslag till ändrade grunder. Fastän utskottet avstyrkt motionen har utskottet i alla fall skrivit så pass positivt, att utlåtandet i realiteten innebär ett tillstyrkande. Utskottet har också skrivit, att de nya grunderna böra få retroaktiv tillämpning från och med 1 januari 1943.

Jag har vid behandling av detta ärende endast velat understryka vad utskottet anfört och velat för Kungl. Maj:t framhålla, hur dessa bestämmelser nu verka i de olika landstingen. När emellertid värden på alla dessa anstalter är ungefär likadan och man har tillgång till ungefär samma specialiteter, tycker man att bidragen för dem, som äro hänvisade till de olika anstalterna, böra vara lika. Man kan kanske till och med ifrågasätta, huruvida detta icke bör vara helt statliga anstalter.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets i denna punkt gjorda hemställan blev av kammaren bifallen.

Punkterna 102—107.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 108.

Lades till handlingarna.

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 10.

Punkterna 109—112.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Barnmorske-
läroanstalter-
na: Omkost-
nader.*

Punkten 113, angående barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkten 147) framlagda förslag hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte till Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 56,000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag skulle av besparingsberedningen avgivet förslag om införande av särskilda elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna icke nu genomföras.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Andréén, Persson* i Falla, *Hansson* i Rubbestad och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 41,000 kronor;

2) av herr *Jonsson* i Eskilstuna, utan angivet yrkande.

De under 1) antecknade reservanterna hade ansett, att utskottet bort tillstyrka förslaget om införande av elevavgifter vid ifrågavarande läroanstalter, men därvid förutsatt, att elev, som genomgått statens sjuksköterskeskola och därvid erlagt elevavgift vid denna skola, icke skulle vara avgiftspliktig jämväl vid barnmorskeläroanstalt.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Hansson* i Rubbestad: Herr talman! I denna punkt ställes kammaren inför de problem, som besparingsutredningen sysslat med. Det förhåller sig nämligen så, att besparingsberedningen på denna punkt framkommit med ett förslag, som innebär att barnmorskeeleverna skola erlägga en avgift av 500 kronor för den tid, under vilken de erhålla undervisning i teoretiska ämnen. Denna teoretiska utbildning gives under 5 månader i början av kursen och under en månad i slutet av kursen, tillsammans alltså under 6 månader. Besparingsberedningen har nu föreslagit, att eleverna skola erlägga en avgift av 500 kronor för denna teoretiska undervisning under 6 månader. Besparingsberedningen har också påpekat, att det för närvarande finnes möjlighet för elever från obemedlade eller mindre bemedlade hem att helt och hållet utan avgift få genomgå barnmorskekurs och dessutom erhålla bidrag till kläder och andra saker.

Vi reservanter ha emellertid icke kunnat komma till annan uppfattning än den, att det måste anses tämligen skäligt, att de elever, som komma från burgna eller mera förmögna hem, mycket väl borde kunna bära denna kursutgift på 500 kronor. Det förhåller sig nämligen så, att den avlöning, som dessa barnmorskor nu få, icke är så särdeles dålig. Utskottet säger visserligen, att löneförmånerna äro ganska blygsamma, men vi skola komma ihåg, att riksdagen så sent som i fjol fastställde bättre löneförmåner för barnmorskorna. Dessa lönevillkor äro icke alls så blygsamma, särskilt icke, när det gäller barnmorskor, som ha tjänstgöring i den slutna förlossningsvården. De ha det bra. Man kan ej heller säga, att de barnmorskor, som äro sysselsatta på landsbygden, ha särdeles dåliga villkor.

Besparingsberedningens förslag har remitterats till vissa myndigheter för yttrande. Alla de, som yttrat sig över förslaget, ha också tillstyrkt detsamma. Förslaget har sålunda tillstyrkts av medicinalstyrelsen, av barnmorske-

Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader. (Forts.)

anstalten i Stockholm, av Svenska barnmorskeförbundet och av vissa andra institutioner. Det är klart, att förslaget medför viss nackdel i förhållande till vad som nu gäller. Men man kan icke säga, att det är betungande, om de, som komma från förmögnare hem, få erlægga denna lilla avgift. Barnmorskeförbundet, som naturligtvis bör vara den institution, som särskilt skall föra dessa elevers talan, har själv yttrat, att det icke alls finner förslaget nämnvärt betungande för eleverna. Om några av dessa elever skulle bli tvungna att upplåna erforderliga medel, förhåller det sig ju å andra sidan så, att deras lönevillkor bli sådana, att de ha mycket lätt för att återbetala dessa belopp, då de få plats. I reservationen har framhållits, att alla, som äro från obemedlade eller mindre bemedlade hem, böra vara fria från dessa utgifter. Reservanterna ha dessutom pekat på, att om det skulle uppstå ett sådant förhållande att en sjuksköterska — detta behandlas i punkt 116 i detta betänkande, där det också föreslås en viss kursavgift — redan erlagt avgift för sjuksköterskekurs, slipper hon ytterligare avgift, om hon också skall genomgå barnmorskeskolan.

Nu säger utskottet, att utskottet kommit till den uppfattningen, att de flesta av dem, som bevista barnmorskeskolorna, komma från obemedlade eller mindre bemedlade hem. Jag vet icke på vilken erfarenhet utskottet stöder detta sitt uttalande. Jag har emellertid ett par erfarenheter av att det även från ganska förmögna hem kommit elever till dessa barnmorskeskolor. Därför kan jag icke tillmäta detta utskottets uttalande någon större vikt. Dessutom är det så, att de, som äro från obemedlade eller mindre bemedlade hem, få bidrag både till avgifterna, till kläder, böcker och instrument.

Nu föreslår utskottet för att åstadkomma en viss besparing, att den behovsprövning, som för närvarande tillämpas beträffande dessa elever, bör bli strängare. Jag har för min del icke den uppfattningen, att nu tillämpad behovsprövning är särdeles dålig. Jag vill därför icke vara med om att den skall bli särdeles strängare. Men det är en annan sak som bör observeras. Tidigare har det varit så, att stipendiebelopp utdelats redan i början av kursen. Det har emellertid inträffat, att vissa barnmorskeelever icke haft den läggning, som passar för kallet, utan nödgats sluta under pågående kurs. Detta system med utdelning av stipendier på så tidigt stadium har varit oriktigt. Men nu har man föreslagit, att stipenderna i stället skola utdelas vid kursens slut, och därigenom torde denna sak bli ordnad på ett bättre sätt.

Ja, herr talman, jag anser således, att skall riksdagen något så när biträda det syfte, som ligger bakom besparingsberedningens arbete, bör riksdagen i varje fall icke vara så ömsint, att den icke vågar taga ställning till förslaget. Jag tror, att vi med vår ekonomiska ställning förr eller senare bli tvungna att beträda sparsamhetsvägen. Man skall icke skjuta allt på framtiden, till en framtid, då vi kanske knappt kunna bemästra förhållandena. Det är därför lämpligt att i tid övervinna detta motstånd mot varje besparingsåtgärd som är nödvändig. Det är också därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den reservation som på denna punkt är avgiven av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr Isacson: Herr talman! När herr Hansson i Rubbestad i slutet av sitt anförande återoppar det syfte, som ligger bakom besparingsberedningens förslag, nämligen att söka åstadkomma de besparingar, som man anser vara möjliga och lämpliga, så är naturligtvis intet ont att säga därom. Det är besparingsberedningens uppgift att föreslå riksdagen besparingsåtgärder. Men därmed upphör väl beredningens befogenhet. Ty den kan väl icke begära att riksdagen skall godkänna varje projekt, som den kommer med. Om riksdagen efter prövning finner, att den icke kan reflektera på en besparing, även om den

Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader. (Forts.)

till synes kan göras, bör väl riksdagen vara i sin fulla rätt att fatta vilket beslut den vill.

När herr Hansson i Rubbestad här ansluter sig till besparingsberedningens förslag, motiverar han det bl. a. med, att en barnmorska för sina löneförmåner nu är så pass avundsvärd, att man kan tillåta sig en sådan här brandskattning. Herr Hansson i Rubbestad vet mycket väl, hur barnmorskornas avlöningsförhållanden äro. De ha icke fått någon löneregleryng sedan den nya organisationen tillkom, jag tror det var år 1937. De ha fortfarande 1,500 kronor i lön plus naturabidrag, och fjolårets riksdag gav dem ju rätt till statens kristids- och dyrtidstillägg på denna lön. Men under de föregående tre krisåren voro de troligen de enda av staten avlönade befattningshavare, som icke fått någon som helst förhöjning eller kompensation för dyrtiden. Alltså, barnmorskelönen är alltså icke sådan, att den kan anses vara lockande.

När man nu föreslår, att barnmorskeeleverna skola betala en avgift på 500 kronor, har Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten icke velat vara med därom. Jag tror, att det finnes mycket goda skäl för den ståndpunkten. Bland annat detta, att det finnes en hel del sjuksköterskor, som utöver sin sjuksköterskeexamen också utbildat sig till barnmorskor. För dessa innebär förslaget icke bara denna avgift på 500 kronor, utan det blir sammanlagt 1,000 kronor, som de få erlagga för sin sjuksköterskeexamen och för sin barnmorskeexamen, enligt de papper, som tala om dessa saker. Detta ha kanske icke reservanterna tänkt sig, men så är faktiskt förhållandet. Jag har i min hand en tidskrift, där detta finnes återgivet och där anses det orimligt, att eleverna skola erlagga dylik avgift. Man hänvisar också till att denna utbildningskombination är mycket lycklig. Man hoppas också, att det för framtiden skall bliva många sådana fall. Man kan på ett effektivare sätt lösa distriktssjukvården, om man får befattningshavare med både sjuksköterske- och barnmorskeexamen. Detta är ju för övrigt ett gammalt önskemål.

Det är, herr talman, litet besvärligt att ingå i närmare resonemang om barnmorskornas anställningsförhållanden, eftersom detta spörsmål så intimt sammanhänger med en punkt, som kommer senare, där det är fråga om sjuksköterskornas arvoden. Men så mycket kan väl redan nu sägas, att med hänsyn till det läge, som råder i de delar av vårt land, där man icke på länge kan genomföra distriktssjukvården, böra vi akta oss för att vältra stenar i vägen för utbildningen av barnmorskor och sjuksköterskor. När det visat sig vara en relativt god affär för landstingen att driva sådana skolor, kan jag — det vill jag tillägga — icke finna det lämpligt att staten skulle uppträda på annat sätt.

Herr Hansson i Rubbestad talade om, att det säkerligen i många fall rör sig om flickor från bemedlade och välbärgade hem, som söka till barnmorskeanstalterna. Häremot vill jag bland annat ställa ett uttalande av chefen för barnmorskeläroanstalten i Göteborg. Denne konstaterar, att förhållandet är det rakt motsatta. Det är nästan uteslutande flickor från obemedlade eller mindre bemedlade hem, som välja denna utbildning. Det kan sägas, att vederbörande ju kan låna pengar till denna avgift. Ja, det är lätt att säga. Det kan ju gå att låna upp pengar, men dessa skola ju också betalas tillbaka. När den utexaminerade barnmorskan kommer ut och skall börja sin anställning finner hon, att hon har betydligt sämre lön än en distriktssjuksköterska och ändå har hon fått vidkännas samma utbildningskostnader.

Det finnes ytterligare ett skäl mot detta förslag, som reservanterna här tänkt sig. Om bemedlade skola betala men obemedlade skola slippa betala avgift, leder det, enligt min mening, till en osympatisk klassgruppering av eleverna vid en och samma anstalt. Dessutom blir det en ganska delikat uppgift

Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader. (Forts.)

för styrelserna för dessa läroanstalter att söka utforska, vilka som äro verkligt bemedlade och vilka som icke äro det. När man därtill icke kan åstadkomma mer än dessa tusenlappar, som man här talar om, förefaller det mig, som om det finnes fullgod anledning att avvisa förslaget.

När herr Hansson i Rubbestad slutligen påpekade, att vårt finansiella läge kan bli sådant, att vi bli nödsakade att tillgripa alla möjliga besparingsåtgärder, skulle jag vilja säga till honom, att han i egenskap av krisrevisor vet och kan anvisa andra och betydligt mera givande fält för sparsamhet än detta sociala område, i all synnerhet som sparsamhetssträvandena här skulle leda till, att man så att säga skulle pålägga de sämst avlönade på detta område en skatt, som måste anses vara orättfärdig. Det är icke så, att deras löneförmåner i fortsättningen kunna anses bra ändå. De höra till de relativt lågt avlönade grupperna, medan deras arbete är av den art att vederbörande måste ha verklig lust för denna sorts arbete, om det överhuvud taget skall gå. För många innebär det dessutom en uppoffring att överhuvud taget fullfölja arbetet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Herr Isacson måtte ha förbi-sett vad reservanterna anført, då han säger, att det blir en dubbel avgift, som eleverna skola komma ut med, om de först skola bli sjuksköterskor och därefter barnmorskor. Reservanterna ha tydligt sagt, att de förutsätta, att så icke skall bli fallet. Endast en avgift skall betalas. När herr Isacson därtill säger, att det skulle bli osympatiskt med denna skillnad mellan bemedlade och obemedlade, så vill jag erinra honom om, att vi redan ha ett system med stipendier, vilka skola utgå till obemedlade eller mindre bemedlade elever. Det är alltså samma system, som vi redan ha.

Vidare ville herr Isacson göra gällande, att jag som krisrevisor skulle kunna anvisa bättre vägar för att nå sparsamhet. Jag vill säga herr Isacson att på vilket område man än vill spara, blir det gny. Ingen vill bli av med vad man har, och så är det överallt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johanson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 114 och 115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116, angående statens sjuksköterskeskola: Omkostnader.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkten 150) framlagda förslag hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte till Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 73,900 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag skulle undervisningen vid skolan även i fortsättningen vara helt avgiftsfri.

*Statens sjuk-
sköterske-
skola: Om-
kostnader.*

Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader. (Forts.)

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Andrén, Jonsson* i Eskilstuna, *Persson* i Falla, *Hansson* i Rubbestad och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 53,900 kronor.

Reservanterna hade ansett, att utskottet bort tillstyrka av besparingsberedningen avgivet förslag om införande av elevavgifter vid skolan, men därvid förutsatt, att elev, som genomgått barnmorskeläroanstalt och därvid erlagt elevavgift till anstalten, icke skulle vara pliktig erlägga avgift jämväl vid sjuksköterskeskolan.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Som denna punkt är av ungefär samma karaktär som den vi nyss diskuterade, skall jag inte nu mycket förlänga debatten. Jag vill bara tillägga, att då herr Isacsson i föregående punkt ville göra gällande, att de flesta av barnmorskeeleverna komma från obemedlade hem, torde väl i varje fall förhålla sig så att sjuksköterskeeleverna till största delen komma från förmögnare hem, varför det i detta hänseende föreligger viss skillnad på denna punkt och den föregående. Jag tror att de skäl, som herr Isacsson nyss mest betonade, icke äga berättigande i detta fall, och hoppas därför att han på denna punkt skall kunna biträda reservationen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Isacsson**: Herr talman! I anslutning till den diskussion vi nyss fört angående barnmorskeutbildningen ber jag att få erinra om vad som då yttrades, Jag vill emellertid dessutom framhålla, då herr Hansson i Rubbestad fortfarande håller på att det skulle vara en gård av rättvisa att ta ut denna avgift på 500 kronor, att här finns ett ännu starkare skäl att avvisa en sådan framställning. Det har nämligen vid de landsting, som ha sjuksköterskeskolor vid sina centrallasarett, visa sig, att denna skola är en för landstingen och sjukhusen ganska god affär. Där har man möjlighet att under elevtiden använda dessa elever i praktiskt sjukhusarbete och kan därigenom betydligt nedbringa den ordinarie personalstaben, alltså en direkt inkomst för landstinget och sjukhuset; anordningen i fråga är naturligtvis också till fördel för eleverna, som samtidigt med den teoretiska undervisningen få undervisning i praktisk sjukvård. Jag tillhör ett landsting som sedan många år tillbaka drivit en sådan skola vid centrallasarett. Vi ha upprepade gånger undersökt förhållandena där, och resultatet är att jag här vågar säga, att vi betrakta det som en god affär.

När det nu gäller statens sjuksköterskeskola måste förhållandet bli enahanda, eftersom också denna skola är ansluten till sjukhuset och eleverna där kunna utnyttjas i praktiskt arbete. Under sådana omständigheter anser jag det alldeles orimligt, att staten skulle pålägga dessa elever en avgift av 500 kronor samtidigt som staten exploaterar deras arbetskraft, med den direkta följden att man kan hålla en mindre personalstab vid sjukhuset i fråga. Om det var anledning att avvisa förslaget om avgifter för eleverna vid barnmorskeläroanstalterna, så är det, herr talman, i ännu högre grad anledning att avvisa detta förslag, när det gäller sjuksköterskeeleverna. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Herr Isacsson var vänlig nog att i den punkt som nyss var under debatt förklara, att ingenting ont var att säga om

Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader. (Forts.)

sparsamhet i och för sig, men att riksdagen dock hade rätt att efter prövning avslå även ett förslag i besparingssyfte. Herr Isacson har givetvis rätt i att riksdagen är fullkomligt oförhindrad att välja vilken väg den vill. Men det förefaller mig som om det skulle finnas ganska starka skäl för att här gå på en begränsning av statens utgifter, då man ju inte kan påvisa några väsentliga olägenheter av det. Herr Isacson har visserligen försökt sig på att säga, att förslaget skulle medföra en osympatisk klassgruppering, och i den förra punkten sade han, att det skulle vara att pålägga en orättfärdig skatt på eleverna. Denna anmärkning gäller väl lika mycket denna som den föregående punkten, förmodar jag, att herr Isacson menar.

Man kanske då behöver klara upp begreppen något. Här är det inte fråga om någon skatt, utan det är fråga om att eleverna under tiden för den teoretiska utbildningen skola betala för de naturaförmåner som de åtnjuta. Själva undervisningen är fullkomligt fri. Ingen har ifrågasatt, att undervisningen skulle betalas, utan vad som ifrågasättes är att eleverna skola lämna någon ersättning för de naturaförmåner, för kost och logi, som de ha under tiden för den teoretiska undervisningen. Det är det som det är fråga om, och det är väl ändå rätt svårt att på någon rimlig grund kalla detta för en orättfärdig skatt. Det är klart, att man kan ha olika meningar om allt detta, men nog förefaller det som om det rättfärdighetspatos, som herr Isacson försökte att mobilisera upp för sin ståndpunkt, var litet illa använt.

Det är dock så att på olika områden i vårt samhällsliv kostar utbildningen människorna något, även om de ha själva undervisningen gratis. Så är det genomgående vid våra undervisningsanstalter, eleverna få kostna på sig sitt uppehälle under denna tid, och det är ju vad som motsvarar reservanternas krav. Utskottet vill emellertid att här skall gälla ett alldeles speciellt förhållande, att dessa elever skola ha förmåner som överhuvud taget inte förekomma på andra områden. Då är frågan: Finns det några särskilda omständigheter som kunna motivera en sådan behandling, helt olika den som tillämpas inom andra områden av samhällslivet?

Jag medger naturligtvis gärna att dessa människor, när de komma ut i sin verksamhet, utföra ett i hög grad samhällsnyttigt arbete, men det gör väl också alla de som på andra olika områden utbilda sig och som få själva bekosta sitt uppehälle under utbildningstiden; någon avgörande skillnad därvidlag föreligger väl således ändå inte. Herr Isacson gjorde också gällande att dessa elever gjorde rätt för sig genom sitt arbete under utbildningstiden, och det kan ju vara riktigt att de göra. Men jag ber honom bemärka, att det här är fråga om tiden för den teoretiska utbildningen, icke därefter. Under tiden för den praktiska utbildningen, då eleverna arbeta, är det inte ifrågasatt att de skola betala för naturaförmånerna. Alltså kan det skälet inte vara giltigt.

Men jag återkommer till resonemanget om sparsamheten, och jag inkasserar alltså herr Isaccsons vänlighet att inte säga något ont om sparsamheten i och för sig. Det var ju snällt gjort, men det är att märka, att då man talar om sparsamhet i allmänhet, då äro alla överens om att sparsamhet är en god och nyttig sak; när det gäller något aktuellt, något speciellt fall, där man skulle kunna tillämpa denna sparsamhet, då finns det alltid förhinder. Jag har ännu aldrig hört, då det varit fråga om begränsning av statens utgifter, att det inte anförts skäl däremot — det är inte lämpligt just på denna punkt, heter det då. Herr Isacson talade om barnmorskeutbildningen och sökte visa hur olämpligt det var med sparsamhet där. Och när han nu talar om sjuksköterskeleverna säger han, att var det olämpligt i förra fallet, så är det så mycket mera olämpligt i detta; det passar överhuvud taget inte med sparsamhet på något ställe.

Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader. (Forts.)

Så länge vi leva kvar i den gamla välfärdsmentaliteten: här behöva vi inte spara, vi kunna vara flotta som vi voro under hela 30-talet därför att pengar finnas alltid — så länge komma vi aldrig fram till någon begränsning av statens utgifter, utan då fortsätter det att rulla på samma sätt som det har rullat ganska länge nu. Det är denna mentalitet som jag anser att vi måste bryta. Vi måste komma till insikt om att samhällsekonomin är sådan, att det är högst angeläget att spara. Statsfinansernas läge är också sådant, att det för oss i en fråga som denna är synnerligen angeläget att begränsa statens utgifter. Nu kan jag vänta mig den repliken, att inte rubbar det här anslaget budgeten på något sätt. Nej, det är klart att det inte gör, men jag undrar var vi få att göra med ett anslag av den storleksordning att det rubbar budgeten. Det är själva den principiella inställningen härvidlag som är av betydelse. Om man inte inser nödvändigheten av att begränsa statens utgifter vare sig på den ena eller andra punkten, kan man inte genomföra en rimlig hushållning. Men om man inser den, då vet man att man måste börja någonstans och att det är de många bäckarna som till sist göra den stora ån.

Jag tror att det ur denna synpunkt skulle vara värdefullt att verkligen markera en bestämd vilja till sparsamhet och till begränsning av statens utgifter, och därför skulle det också vara värdefullt, om kammaren här ville följa reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Då jag för min del har avvisat det förslag till elevavgift vid statens sjuksköterskeskola, som besparingsberedningen på sin tid framlade, anser jag mig böra säga några ord till motivering för min ståndpunkt, som nu vunnit statsutskottets stöd.

Det är klart att det i och för sig är tacknämligt, om man kan spara utgifter för staten. Men om den besparing man kan göra inte kan anses vara av någon betydande storleksordning, ställer sig saken i en annan dager. Här är för övrigt denna besparings storlek helt okänd. Även om man uppskattar beloppet till 20,000 kronor, vet ingen huruvida det blir 5,000, 20,000 eller 15,000 kronor som sparas, eftersom detta beror på elevmaterialalets sammansättning vid förevarande skola, och den kan man inte räkna ut på förhand. Om man inte anser att besparingen är av tillräcklig storleksordning, bör man icke avvika från den principiella grund, som man en gång har lagt för bl. a. detta spörsmål vid en utbildningsanstalt. Jag kan för min del icke finna, att man kan prestera en tillräckligt stark motivering för att införa en behovsprövning, som skulle medföra att de av eleverna som skola betala finge betala avgifter, som variera mellan ett maximibelopp av 500 kronor och ned till ingenting, alltefter den ekonomiska ställning de eller deras föräldrar kunna ha.

Det är självklart att om det skall vara någon mening med en behovsprövning, den måste medföra en ingående undersökning av vederbörandes egen ekonomi och föräldrarnas ekonomiska förhållanden. Det är för mig icke tilltalande att tillämpa sådana metoder, vartill kommer att hur man än ser saken, kommer det att uppstå en viss art utav klassskillnad sjuksköterskeeleverna emellan — de som tillhöra de fattigaste och alltså slippa betala, de som eventuellt anses ha råd att betala något och få betala en hundralapp kanske och slutligen de som anses ha ekonomisk möjlighet att betala hel avgift. Jag kan inte finna, att en sådan åtgärd för den besparing det här är fråga om kan vara rimlig. Därför har jag hävdad den principen, att utbildningen vid en sådan anstalt bör vara fri.

Jag vet att i första kammaren, där jag tyvärr inte hade tillfälle att lika noggrant följa debatten som här, har kraftigt understrukits, att ingen obemedlad

Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader. (Forts.)

genom ett beslut enligt reservanternas förslag skulle förhindras att gå igenom skolan. Jag vill säga reservanterna, att det vet ingen. De kunna absolut icke ikläda sig någon sådan garanti. Ty om det är en flicka som spekulerar på att ägna sig åt sjuksköterskekallet och gå i en sjuksköterskeskola, så är det mycket möjligt att vederbörande — kanske det är flickans föräldrar det ofta närmast gäller — avstår från den tanken, helt enkelt därför att man icke kan på förhand veta, om hon som elev inte blir belastad med en avgift av ganska betydande storlek. Jag vill visst inte påstå att det är säkert, men det är inte alls uteslutet att man faktiskt utestänger flickor från mycket fattiga hem från möjligheten att ägna sig åt ett kall, som de kanske eljest skulle kunna vara väl lämpade för.

Så mycket om den principiella sidan av saken; är det nödvändigt skall jag ytterligare utveckla mina synpunkter i detta avseende. Men därtill kommer, att det ingalunda är så att statens sjuksköterskeskola är ensam om att avstå från avgifter från vederbörande elever. Jag har en tabell här rörande avgifterna vid olika skolor, och den vittnar om så olika uppfattningar i fråga om vad som är riktigt och rimligt, att jag gärna vill ha åtminstone ett kort referat till dagens riksdagsprotokoll.

Det finns fyra sjuksköterskeskolor som ta en avgift av 600 kronor, det finns två skolor som ta en avgift av 500 kronor, en skola som tar 300 kronor, en som tar 200 kronor, det finns tre som ta 150 kronor, två som ta en avgift av 100 kronor, och slutligen finns det en skola som tar en avgift på 50 kronor. Dessutom finns det centralasarettsskolor inom fem landsting som inte ta ut någon elevavgift alls och som alltså i detta avseende äro fullt likställda med statens sjuksköterskeskola.

Det är emellertid inte bara på den punkten som förhållandena såtillvida äro egendomliga, att man har så olika bestämmelser i olika delar av landet, utan också beträffande det arvode som eleverna uppbära under den tid de praktiskt tjänstgöra på sjukhusen råder en anmärkningsvärd skillnad. Vid statens sjuksköterskeskola få eleverna 50 kronor i månaden, således en inkomst beräknad till 600 kronor per år, då de tjänstgöra i praktisk sjukvård och medan deras praktiska utbildning pågår. Jag skall inte lämna många exempel men vill nämna att i ett landsting, där det inte uttages några elevavgifter, eleverna erhålla ett arvode av 900 kronor om året. I ett annat landsting, där det inte heller förekommer några avgifter, erhålla de ett arvode på 1,080 kronor om året, alltså ett betydligt högre belopp än det som utgår till eleverna vid statens sjuksköterskeskola. Vidare finns det två sjuksköterskeskolor, som ta 600 kronor i avgift men där eleverna icke få mer än 360 kronor i arvode pr år. Så skiftande äro förhållandena.

Om staten nu skulle införa dylika avgifter, måste detta anses innebära ett underkännande av åtminstone samtliga de landsting, som för sin del icke funnit sig böra införa några elevavgifter. Och jag kan inte hjälpa att jag tycker, att detta skulle vara att föregå dessa landsting med ganska dåligt exempel. Jag har den uppfattningen att man inte skall företa åtgärder, som även om de kunna synas vara relativt välmotiverade dock i alla fall de facto betyda, att man skapar ett slags klassindelning av eleverna. Jag tycker i varje fall inte att staten, när den en gång har fastställt att man icke önskar taga elevavgifter, skall införa den på grund av de, som vi ändå få hoppas, tillfälliga svårigheter, i vilka våra statsfinanser befinna sig.

Vårt beslut att icke kräva elevavgifter fattades under fredliga förhållanden. Skola vi taga sådana avgifter nu, skola vi väl åtminstone låta ett sådant beslut endast avse den tid då kriget pågår. Men även för den tid som det därvidlag kan vara fråga om tycker jag, att vi gott kunna klara oss med

Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader. (Forts.)

att bibehålla de förhållanden, som vi ansågo vara rimliga och riktiga när vi hade fred i världen.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Efter herr statsrådets inlägg kan jag fatta mig mycket kort, och då han berört den principiella sidan av saken kan jag helt förbigå denna. Jag vill endast konstatera att här gäller det ju icke en besparing i egentlig mening. Det gäller bara frågan om vem som skall betala kostnaderna; skall samhället, staten, d. v. s. vi alla statens medborgare i gemen göra det, eller skola kostnaderna till en viss del uttagas av eleverna vid skolan?

Jag skall inte ingå på den stora principfrågan om kostnaderna för utbildningen i allmänhet, det skulle föra alltför långt, utan jag får nöja mig med att hålla mig till den speciella frågan om sjuksköterskeskolan. Jag vill då först påpeka att uttagande av elevavgifter inte kan med bestämdhet sägas i längden för samhället innebära några verkliga besparingar. Vid behandling av lönefrågor bruka nämligen alltid befattningshavare åberopa såsom skäl för höjda löner kostnader för deras utbildning. Det skulle vara underligt om inte även sjuksköterskorna, i vart fall sedan de börjat organisera sig fackligt, komma att framföra samma synpunkter, och det behövs inte många kronor i höjda löner för sjuksköterskekåren, för att den besparing för det allmänna, som här skulle göras genom införande av elevavgifter, skulle bli neutraliserad.

Herr **Hansson** i Rubbestad påstod, om jag inte hörde fel, att eleverna vid statens sjuksköterskeskola nästan uteslutande kommo ifrån förmögnare hem. Ja, förmögnare hem är ju alltid ett relativt begrepp, man kan diskutera vad som menas med detta. Jag tror mig ha någon erfarenhet om eleverna vid sjuksköterskeskolan och vågar ganska bestämt säga, att det stora flertalet nog kommer ifrån sådana hem, som man i allmänt talesätt brukar beteckna såsom tillhörande medelklassen. Jag vill inte bestrida att åtskilliga av de hem, från vilka eleverna komma, befinna sig i sådan ekonomisk ställning att de utan betungande uppoffring skulle kunna betala de 500 kronor, varom här är fråga. Men det är ju så, inte minst i dessa tider, att man ofta påtalar att just medelklassen är synnerligen hårt trängd av dyrtiden och de höga skatterna. Det kan mycket väl tänkas att åtskilliga av dessa hem, som befinna sig i sådan ekonomisk ställning att de måhända utan en alltför stor uppoffring skola kunna betala dessa 500 kronor, ändå skulle dra sig för att erlagga denna summa och i stället hänvisa döttrarna att söka en annan utbildning.

Nu vill jag framhålla att denna utbildning vid statens sjuksköterskeskola ju inte är alldeles kostnadsfri. Den medför en hel del kostnader för eleverna under den tid de vistas i skolan, men det kan jag bortse ifrån här. Innan de komma in i skolan, måste de emellertid ha tagit realexamen eller fått annan motsvarande utbildning. För dem som inte ha realexamen är det ju mycket vanligt att de efter folkskolans underbyggnad få gå ett par år vid folkhögskolan för att sedan kunna komma in vid statens sjuksköterskeskola. Detta kostar givetvis åtskilligt även för hemmen. Jag befarar, att därest dessa avgifter skulle införas det antal sökande, bland vilka sjuksköterskeskolan skulle ha att välja sina elever, skulle bli mindre, och att man icke skulle få fram de allra bästa krafter, som man nu kan få till skolan genom att inga avgifter uttagas. Det bör också påpekas att sjuksköterskornas arbetsvillkor och avlöning äro sådana, att det skall förefinnas ett verkligt intresse för sjukvården, om de unga flickorna skola välja detta yrke. Detta gäller särskilt nu då tillgången på arbete, exempelvis inom kontorsvärlden, är relativt god och när en flicka med realexamen blott behöver kosta på sig någon kortare kurs

Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader. (Forts.)

i maskinskrivning och stenografi för att sedan få en ganska väl avlönad befattning på ett kontor. Man kan också göra en jämförelse med lärarkåren, som har helt andra löneförhållanden än sjuksköterskorna.

Allt som allt anser jag att man i fortsättningen liksom hittills bör hålla statens sjuksköterskeskola fri från avgifter. Och då herr Persson i Falla efterlyser de särskilda omständigheter som skulle motivera, att eleverna skulle få denna undervisning helt kostnadsfri, vill jag bara säga att precis samma omständigheter föreligger nu som då denna skola inrättades, nämligen bristen på sjuksköterskor och behovet att få den allra bästa rekrytering till våra sjuksköterskeskolor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Den föregående ärade talaren förklarade att detta inte var någon besparingsfråga i egentlig mening, och däri har han ju alldeles rätt. Men ser man närmare efter i besparingsutredningens betänkande skall man finna, att nästan ingen fråga är en »besparingsfråga i egentlig mening», det är inte fråga om *huruvida* man skall betala något, utan det blir till sist en fråga om *vem* som skall betala.

När jag har biträtt reservationen uti denna punkt har det berott därpå att jag ansett mig skyldig att ta konsekvenserna av mitt ställningstagande i besparingsberedningen. Jag tillhör där reservanterna, men i många fall var besparingsberedningen enhällig i sina anvisningar till statsmakterna, och så var fallet i det föreliggande ärendet, där besparingsberedningen gav den anvisningen till statsmakterna, att om man ville spara kanske man skulle kunna göra det också på denna punkt; vi räknade för övrigt upp en hel rad punkter där möjligheter till besparingar funnos.

Jag begärde ordet egentligen för att klargöra en sak, för att inte någon begreppsförvirring skulle kvarstå. Här talar man om skolavgifter, om en avgiftsfri undervisning o. s. v. Det är emellertid inte frågan om det. Jag är principiellt anhängare av en avgiftsfri undervisning, alltså att man inte skall betala något för själva undervisningen. Vad det här gäller att betala är kost och logi. Även om man inte går på någon undervisningsanstalt måste man skaffa sig föda och man måste ju bo någonstans. Det är denna förklaring jag har velat lämna, att man inte kan sätta ett likhetstecken mellan skolavgifter och de avgifter som det här är fråga om.

Jag har fått många exempel på att besparingsberedningens anvisningar egentligen inte äro på någon punkt populära. Besparingsberedningens utredande verksamhet var populär medan den pågick men intet av dess förslag har varit populärt. Jag har intet yrkande, herr talman.

Fru **Alvén**: Ärade kammarledamöter! Det skulle inte vara mycket att tillägga i denna sak efter de yttranden som fällts här av socialministern, men jag kan ändå inte underlåta att göra ett genmäle till herr Hansson i Rubbestad och med honom liktänkande som säga, att denna avgift plus de utgifter som sjuksköterskeeleverna ha inte äro av den storleksordning att de betyda någon-ting.

Tar man hänsyn till att det ändå är fråga om flickor från hem, som inte ha det synnerligen gott ställt, vilka själva måste skaffa sig medel till sin utbildning, så betyder väl i alla fall 500 à 600 kronor åtskilligt för dem. Läger man därtill den utrustning som eleverna reglementsenligt måste ha, då de inte kunna få använda vilka kläder som helst, stiger den summa som en elev, som genomgår en fyrtio månaders utbildningskurs vid våra lasarett, måste ge ut till i genomsnitt 1,170 kronor. Flickan kan visserligen på denna summa spara 80

Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader. (Forts.)
kronor, om hon är så häändig att hon själv kan sy en del av de kläder hon behöver. I många av våra sjuksköterskeskolor få eleverna ingen lön förrän de genomgått utbildning under 27 månader, och att under denna tid inte ha något ekonomiskt vederlag för det arbete de utföra det kan kanske bara den förstå, som har varit utsatt för det.

Jag vill i detta sammanhang säga till herr Conrad Jonsson, att när han säger att kursen skall vara fri, äro vi alla överens om saken, men han yttrade också att sjuksköterskeeleverna borde betala för kost och logi. Jag anser att den betalning för kost och logi som eleverna fullgöra med sitt praktiska arbete bör vara en så pass riktig avvägning, att man kan säga att det är en billig arbetskraft som statens och även övriga sköterskeskolor ha när de få den för bara mat och logi. Det är ju mindre än ett hembiträde har rätt att kräva, och då har man ändå bra mycket större fordringar på elevernas arbetsprestationer inom ett sjukhus än man kan ställa på arbetskraften i ett privat hem.

Det finns också en annan sak, som jag kommit underfund med då jag avlyssnat behandlingen i utskottet av denna fråga, och det är att alla som vilja bli sjuksköterskeelever ju få genomgå en provtid på två à tre månader, då den första gallringen sker av dem som kunna bli sköterskor. Av dem som sedan vinna inträde i sjuksköterskeskolan är det inte alldeles säkert att alla lämna sig för att bli sjuksköterskor, trots den föregående gallringen. Men man kan behålla dem inom sjukhuset och i olika utbildningsformer både ett och kanske ända upp till två år, och de kunna ändå inte anses vara lämpliga att få examen utan kunna bli avkopplade. Dessa elever ha då offrat både sin avgift och sin arbetskraft utan någon ersättning under denna långa tid och äro sedan, när de äro avkopplade, både försvarslösa och rättslösa. Det finns ingen klagoinstans, där dessa elever kunna få sina önskemål prövide ur en objektiv synpunkt, om så skulle vara att de känna sig mer eller mindre orättvist behandlade.

Skall staten skapa en sjuksköterskeskola bör den vara utav den art att den utgör ett föredöme för andra, att den i alla avseenden tryggar deras ställning som här skola genomgå sin utbildning och att i den skolan kunna få mottagas elever både från fattiga och förmögna hem. Ty det finns intet bevis för att en elev från ett överklasshem är bättre lämpad att vara sjuksköterska än mängden fattig flicka. Jag tror vidare att det blir ett bättre urval, om man förfar så att inte penningen i detta fall skall vara den bestämmande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet anförde en hel del argument för sin ståndpunkt. De flesta voro vad jag skulle vilja kalla för småskal, men det var ett stort argument som han grupperade de andra omkring. Det väsentliga, såvitt jag förstår, och som han tillmätte tyngd och värde var, att här får det inte förekomma någon klassindelning. Jag återkommer till detta senare.

Bland de där »småskälen» förekom bland annat det, att det fanns mycket olika bestämmelser vid olika landstings sjuksköterskeskolor, och det ansåg statsrådet tala för att staten inte borde ta upp någon avgift för naturaförmåner. Det förefaller mig som om den omständigheten, att man på olika håll har så olika bestämmelser i detta avseende, talar för att detta är en lämplighetsfråga, där staten kan förfara enligt det mest praktiska sättet. Staten har full frihet att själv bestämma om vilken ordning den anser vara bäst utan att härvidlag tillmäta de olika landstingens anstalter något avgörande inflytande. Att nu låta eleverna, sade statsrådet vidare, betala för sina naturaförmåner under den teoretiska utbildningstiden skulle vara ett underkännande de landsting, som hade en annan ordning. Jag kan inte ett ögonblick

Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader. (Forts.)

gå med på det resonemanget. Det innebär intet underkännande av dessa landsting, utan de få ordna vart och ett för sig i enlighet med vad man tycker kan vara lämpligt på den ena eller andra platsen. Statens beslut innebär självfallet intet underkännande av något landstings beslut i det fallet.

Sedan kommer jag till talet om klassindelning. Jag förstår verkligen inte den där synpunkten. Vi ha ju, som herr Hansson i Rubbestad tidigare erinrade om, i en hel rad av våra skolor och undervisningsanstalter stipendier, vilkas utgående är beroende av behovsprövning i varje särskilt fall. Där får man alltså göra en sådan prövning. Det är inte så konstigt som herr statsrådet ville göra gällande, utan erfarenheten har visat, att det går ganska bra att göra en sådan prövning. Att dessa stipendier utgå efter behov har aldrig, mig veterligen, föranlett någon klassgruppering eller klassindelning. De, som behöva förmåner, få dem och ta emot dem, och därmed är saken klar. Att eleverna sinsemellan eller av utomstående skulle betraktas och värderas med hänsyn därtill huruvida de äro i behov av stipendier eller icke, det är fullkomligt verklighetsfrämmande. Jag tror, att det här är fråga om en skuggrädsla för någonting, som egentligen inte finns. Det är någon sorts jämlikhetskrav, som gör, att man, när man vill giva förmåner åt dem, som behöva sådana, ovillkorligen anser sig böra giva samma förmåner också åt dem, som icke behöva förmånerna. Allt detta göres i den heliga jämlikhetens namn. Det förefaller mig, att detta är något fullkomligt irrationellt, och jag tror, att man bl. a. på grund av ekonomiska hänsyn måste komma ifrån detta irrationella betraktelsesätt.

Herr Andersson i Igelboda yttrade, att det här icke är någon besparingsfråga i egentlig mening utan att det är frågan om var utgifterna skola läggas, på eleverna eller på staten. Det är klart, att om man driver det resonemanget, finnas överhuvud inga besparingsfrågor. De förmåner, staten lämnar, måste hamna någonstans, måste tillgodonjutas någonstans. Utgifter av vilket slag som helst måste ju gå någonstans och antagligen i de flesta fall göra gott någonstans. Men betraktar man saken såsom herr Andersson i Igelboda gör, finns det överhuvud taget inga besparingsmöjligheter, ty då kan staten aldrig göra någon begränsning av sina utgifter. Detta resonemang är emellertid, såvitt jag kan förstå, grundfalskt. Samma tanke har dock redan tidigare blivit framförd, och vi komma säkerligen att i framtiden i alla möjliga sammanhang få möta den synpunkten, att det i fall, sådana som det nu förevarande, icke gäller en besparingsfråga utan en fördelningsfråga.

Herr Isacsson: Herr talman! Endast ett par ord till herr Persson i Falla. Han är mycket angelägen om att betona, att det inte är för utbildningen, som eleverna skola betala detta bidrag, utan att det är för naturaförmåner, som de åtnjuta under elevtiden. För eleverna spelar det väl emellertid ungefär samma roll, om de betala för utbildningen eller för naturaförmånerna.

Jag vill emellertid påminna herr Persson i Falla om ytterligare en sak. Han tycks inte vilja höra på vad vi från vår sida framhålla, nämligen att vi betrakta det fortsatta utnyttjandet av elevernas arbetskraft som en avbetalning på de naturaförmåner, som de åtnjuta under den 5 månader långa teoretiska utbildningen. Efter denna utbildning tjänstgöra de vid sjukhus under återstoden av de tre år utbildningstiden omfattar, och under denna tid ha de att utföra praktiskt arbete för sjukhusets räkning utan annan ersättning än kost och logi, dock med undantag för det senaste året, då de få någon avlöning månadsvis. Här exploaterar man således deras arbetskraft utan någon annan lön än naturaförmåner, men detta vilja tydligen icke reservanterna betrakta såsom någon avbetalning på de förmåner, som eleverna åtnjutit un-

Statens sjukköterskeskola: Omkostnader. (Forts.)

der den teoretiska utbildningen. Jag kan omöjligen ansluta mig till reservanternas tankegång. Få eleverna betala för den teoretiska utbildningen, skola de ha lön för det praktiska arbete, som de sedan utföra. Så har åtminstone jag sett på saken.

Herr Persson i Falla sade, att jag skulle ha givit uttryck åt något besynnerligt rättspatos, när jag talade om den orättfärdiga beskattningen. Jag vet inte, om jag kan beskyllas för att ha lagt i dagen något särskilt patos. Att ådagalägga ett sådant patos brukar annars vara herr Persson i Falla förbehållet, när vi diskutera här i kammaren. Jag konstaterar emellertid å min sida, att i dag var det inte något patos över herr Perssons anförande. Kanske kan det bero på att de skäl, han anförde, voro sådana som han själv — med hänsyftning på socialministerns yttrande — kallade för »småskäl». Detta kanske är anledningen till att herr Persson inte kunnat mobilisera något patos i dag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Falla begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 116:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 117.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 118.

Lades till handlingarna.

Punkten 119.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 120.

Lades till handlingarna.

Punkten 121.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 122, angående bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård m. m.

Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård m. m.

I propositionen nr 1 hade av Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkten 158) till Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård medel icke

Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård m. m. (Forts.)
äskats för nästa budgetår med hänsyn till storleken av de för ändamålet disponibla medlen. Däremot hade Kungl. Maj:t (punkten 159) föreslagit riksdagen att till Bidrag till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 800,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Viklund m. fl.* väckt motion (II: 108), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av nu ifrågavarande punkter i statsverkspropositionen måtte besluta hemställa hos Kungl. Maj:t, att landsting, som på grund av svårighet att erhålla tandläkare ej kunde åstadkomma folktandvårdens planenliga ordnande och som därför måste i vissa områden begränsa verksamheten till enbart barntandvård enligt av myndigheter utfärdade bestämmelser, måtte erhålla statsbidrag till utrustning av polikliniker ävensom till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor efter samma grunder, som gällde för folktandvården.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Bidrag till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 800,000 kronor;

b) att motionen II: 108 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Wallentheim, Viklund* och *Akerström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen — — — 800,000 kronor;

b) att motionen II: 108 finge anses besvarad genom vad reservanterna i sin motivering anförte.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr Viklund: På denna punkt redovisar utskottet en motion, som jag och två medmotionärer väckt i tandvårdsfrågan. I denna motion anhöllo vi, att landsting, som på grund av svårigheter att erhålla tandläkare inte äro i stånd att ordna folktandvården på planerligt sätt utan se sig nödsakade att begränsa den till enbart barntandvård, måtte under en viss övergångstid erhålla statsbidrag till denna verksamhet efter enahanda grunder, som gälla för folktandvården, d. v. s. erhålla statsbidrag till utrustning av tandpolikliniker och vidare till avlöning av distriktstandläkare och distriktstandsköterskor. Vi ansågo det nämligen inte så självklart, att gällande bestämmelser på området medgiva, att enbart barntandvård kan anses fylla kravet på folktandvård, och att bidrag därför också skall utgå till en sådan begränsad verksamhet. För att möjliggöra bidrag i sistnämnda fall voro, menade vi, kompletterande bestämmelser erforderliga eller måste gällande författningar givas en viss uppmykande tolkning.

I föreliggande utskottsutlåtande understrykes nu betydelsen av att barntandvården snarast möjligt ordnas i landet. Några ändrade bestämmelser eller någon ny tolkning av gällande bestämmelser anser utskottet emellertid inte behövas utan hävdar den meningen, att — som det heter — gällande författningar om bidrag till folktandvård icke utesluta, att landsting övergångsvis kunna ordna kliniker enbart för barntandvård, där bristen på tandläkare omöjliggör tandvård jämväl för vuxna. Men därefter heter det i utskottets utlåtande, att utskottet icke vill förorda bidrag till tandvård utanför folktandvårdens ram och att utskottet för den skull avstyrker motionen. Man märker ju, att de olika vändningarna i detta utskottsutlåtande äro sinsemellan ganska motsägande. När

Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård m. m. (Forts.)
man vill erhålla en förklaring till utskottets skrivsätt, meddelas det från utskottsmajoritetens sida, att genom den av utskottet använda formuleringen ha gällande bestämmelser givits en sådan innebörd, att motionärernas önskemål blivit uppfyllda. Vid behandlingen av denna fråga i utskottet ha emellertid herrarna Wallentheim, Åkerström och jag velat ha en något annan och tydligare motivering för en positiv inställning från utskottets sida. Man får förutsätta, att utskottet har en allvarlig positiv inställning till förevarande spörsmål, och därför ha vi föreslagit den formulering, som framgår av vår reservation på denna punkt.

Nu torde det emellertid förhålla sig så, att det viktigaste i det här fallet icke är, vilket skrivsätt utskott och riksdag begagna, utan det avgörande är vad socialdepartementet har för inställning till frågan och om man sålunda efter ett beslut i den riktning, utskottet föreslagit, har utsikt att, då man kommer med framställningar om bidrag enbart till barntandvård, vinna bifall till dessa framställningar. Det är allmänt känt, att myndigheterna ha hyst betänkligheter, då det gäller bidrag till en sådan begränsad tandvårdsverksamhet, men är det så, att dessa betänkligheter inte längre skulle föreligga efter ett beslut i den riktning, utskottet föreslår, då vore ju saken ordnad.

Under nuvarande förhållanden, då det ute i landstingsområdena är så svårt att erhålla tandläkare för folktandvården, kan det vara nödvändigt att barntandvården får en viss företrädesrätt. Att omedelbara åtgärder äro av nöden, därom vittna inte minst tjänsteläkarnas rapporter från skolbarnsundersökningarna. Man kan utan överdrift säga, att det är skrämmande skildringar, som dessa läkarrapporter meddela. Där talas exempelvis om, hurusom flertalet barn i den och den skolan ha tänderna i sådant skick, att de äro dömda att hela skolåldern igenom ha tandvärk och andra tandbesvär, om inte skyndsamma hjälpåtgärder vidtagas. Hur undervisningsresultatet blir i sådana skolor ligger ju tämligen i öppen dag. I läkarrapporterna meddelas vidare till målsmäns och skolmyndigheters kännedom om att det i stora skolbarnsskolor kan vara ett mycket ringa fåtal, som är i stånd att tugga hårt bröd. Därför hysa också de läkare, som under tjänstemannaansvar ha lämnat dessa meddelanden, stora bekymmer för barnens hälsa på grund av att barnen icke kunna komma i åtnjutande av en lämplig mathållning. Det genomgående draget i läkarrapporterna är att barnens tandåkommor skyndsamt böra komma under behandling, om tänderna skola kunna räddas, om tandsjukdomarnas följdverkningar skola kunna förhindras och om botandet av tandåkommorna skall kunna ske, innan det blir för arbets- och kostnadskrävande.

Det är väl emellertid sannolikt, att oavsett vilka åtgärder statsmakterna vidtaga på detta område, kommer det att dröja lång tid, innan vi ute på landsbygden få beräknat antal tandläkare, så att folktandvården kommer riktigt i gång. Ätminstone torde det bli fallet inom vissa län. Inom Norrbottens län skola vi enligt planer, som för flera år sedan godkänts av myndigheterna, ha trettio två tandläkare. Ehuru vi under två års tid genom annonsering sökt anskaffa tandläkare, hade vi i fjol ingen sådan. För närvarande ha vi två. I ett flertal kommuner ha tandvårdslokaler uppförts. Landstinget har försett dessa lokaler med fullständig, modern utrustning och därjämte reserverat hundratusentals kronor för denna verksamhet. Om vi nu förutsätta, att vi under den närmaste tioårsperioden icke kunna få mer än i bästa fall tio eller kanske femton av de trettio två tandläkare, som vi enligt de godkända planerna skola ha, då vore det givetvis av den allra största betydelse, om fem eller sex av dessa tandläkare sattes att på de mest utsatta platserna ägna sig enbart åt barntandvården. Om ett sådant antal tandläkare skulle slippa att ägna sig åt de äldres tandvård, som väl i allmänhet består i fabricerandet av löständer, skulle mellan

Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård m. m. (Forts.)
2.000 och 3.000 barn årligen kunna få sina tänder sanerade, och vad det betyder i förebyggande hänseende behöver ju knappast framhållas. Det torde väl vara orimligt att påstå, att en sådan anordning skulle innebära ett sönderbrytande av fastställda planer för folktandvården. Tvärtom bör man med skäl kunna hävda, att en dylik anordning låge helt i linje med folktandvårdens syfte.

Det är ju emellertid klart, att en på angivet sätt begränsad tandvård måste utgöra ett provisorium och en nödfallsutväg. Någon åtgärd, som bringar folktandvårdsfrågan ur dess dödläge, är det naturligtvis icke fråga om. För att åstadkomma ett sådant resultat behövs det nog andra och mer genomgripande åtgärder. Det skulle vara ytterst värdefullt, om socialministern eller statssekreteraren i socialdepartementet, vilken är en aktad ledamot av denna kammare och en verksam kraft på socialvårdens olika områden, kunde ställa i utsikt några åtgärder, som äro ägnade att åstadkomma en annan tingens ordning i folktandvårdsfrågan. Det framhålles från en del håll, att bristen på tandläkare är huvudorsaken till att folktandvården har så svårt att komma i gång, och det kan ju vara i viss mån riktigt. Naturligtvis skulle folktandvårdsfrågan främjas, om det funnes flera tandläkare, men som förhållandet är nu vill det synas, att oavsett hur många tandläkare som utbildas, ha de utsikter att absorberas av den privata tandläkarverksamheten. Även i de minsta småstäder hopa sig privata tandläkare, och trots detta måste man tinga dem månader i förväg, om man skall få ett arbete utfört. Vad statsmakterna främst måste företaga sig härvidlag, det är enligt min mening att på organisatorisk väg leda de undan för undan utbildade tandläkarna in på arbetet på den sociala tandvårdens område. Någon annan åtgärd kan inte bringa rättelse. Jag vill uttala den förhoppningen, att socialministern skall med tillräcklig handlingskraft ordna det så, att den betydelsefulla sociala reform, som han här har sitt namn knutet till, skall lända till åsyftat gagn. Man gör sig inte skyldig till någon överdrift, om man säger, att ute i bygderna en allmänt utbredd otålighet håller på att göra sig gällande däröver, att de lokaler, som kommunerna uppfört — inte sällan med lånade medel — och som försetts med tidens bästa instrumentala utrustning, stå oanvända, samtidigt som tandvårdsfrågan befinner sig i det läge, att de skyndsammaste åtgärder äro absolut av nöden.

Herr talman, jag yrkar bifall till den reservation, som herrar Wallentheim, Åkerström och jag fogat till utskottets utlåtande på förevarande punkt.

I detta anförande instämde herrar *Åkerström, Grym, Jonsson* i Alsen, *Fröderberg* och *Wallentheim*.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Den ärade motionären och reservanten har här hållit ett anförande, som närmast skulle kunna inge den föreställningen, att statsutskottets majoritet står på en helt annan ståndpunkt i principfrågan än motionären. I själva verket skall man finna, att vi bara tvista litet grand om ord, medan vi i sakfrågan äro fullständigt ense. Jag har sålunda ingen som helst anledning att här ingå i någon polemik mot reservantens långa anförande i frågan.

Det var 1938, som statsmakterna fastslogo principerna för folktandvården. Utbyggnaden av denna viktiga reform har ju fördröjts dels på grund av de året därefter inträdande krigsförhållandena och därav följande förändrade ekonomiska läge i vårt land, dels även på grund av bristen på tandläkare. Jag lämnar nu i detta sammanhang därhän, huruvida denna brist på tandläkare är verklig eller konstlad. Jag bara konstaterar, att den förefinns. Alltnog, utbyggnaden av folktandvården har ju blivit avsevärt fördröjd. Under mellantiden har det gjorts olika framstötter här i riksdagen, att man skulle så att

Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård m. m. (Forts.)
säga förändra principställningen till denna fråga på det sättet, att man i de städer eller samhällen, som ha ordnat tandvård på ett eller annat sätt förnämligast för skolbarn, i alla fall skulle kunna få bidrag på motsvarande grunder som till folktandvården. I detta avseende ha vi inom statsutskottets tredje avdelning alltid ställt oss på avslagsståndpunkten, förmenande att dylika åtgärder skulle sönderbryta den organisation, som staten har gått in för och som man även på vissa håll lyckats ävägbringa. Det är sålunda bakgrunden till hela denna fråga.

I år ha emellertid motionärerna, som den siste ärade talaren representerar, gått fram på en annan väg och föreslagit, att man skulle på de ställen inom de landstingsområden, där det icke varit möjligt att besätta tandläkarplatserna, så att säga förminska organisationen på det sättet, att man skulle börja med skoltandvård, även där man icke kunde samtidigt införa folktandvård för de äldre. Vi ha inom statsutskottets tredje avdelning — och majoriteten av statsutskottet har ju följt oss — ansett, att det ju kan vara lämpligt att gå fram på denna väg under en övergångstid. Vi intaga således fullständigt samma principuppfattning, som den ärade motionären hävdade, då han så värtaligt utvecklade behovet av att få skolbarnstandvården genomförd. Det är således frågans läge i dag. Vad vi emellertid tvista om är, huruvida den författning, som är utfärdad i ämnet, medger, att frågan ordnas på det sätt som statsutskottets majoritet här anser. Statsutskottet anser nämligen, att författningen ger ett dylikt utrymme, så mycket mer som detta sätt att ordna frågan också har genomförts på ett par håll i landet. Där har man sålunda genomfört skolbarnstandvård utan att man samtidigt har kunnat göra folktandvården i hela dess vidd tillämplig. Utskottet har då uttalat, att nu gällande bestämmelser om bidrag till folktandvård utesluta icke, att bidrag kan utgå av statsmedel för sådana övergångsvis drivna kliniker för enbart barntandvård. Vi ha inom utskottet den uppfattningen, att om riksdagen gör detta uttalande, så kommer det också att bli ordnat på det sätt, som motionärerna och reservanterna ha velat.

När emellertid den ärade reservanten här i statsutskottets skrivsätt vill se en motsättning mellan den ena punkten och den andra, glömmer han, att den andra punkten, som han tyckte vara motstridig mot den första, tager just sikte på den principiella ståndpunkt, som jag förut sade att vi intagit i utskottet, nämligen att man icke skall vidtaga sådana åtgärder, varigenom man riskerar att bryta sönder folktandvårdens organisation och dess uppbyggnad, där huvudmannen i varje fall skall vara landsting eller stad, som ej deltar i landsting, och sålunda icke en enskild ort inom ett landstingsområde. Om man tager hänsyn till detta, kan man icke med bästa vilja i världen spåra någon som helst motsättning mellan de olika punkterna i statsutskottets motivering.

Då jag sålunda, herr talman, har den uppfattningen, att vad utskottet här har föreslagit ger vad motionären och reservanterna önska, tillåter jag mig hemställa om bifall till statsutskottets förslag.

Herr Erlander: Herr talman! Kungörelsen angående folktandvården säger i sin första paragraf, att statsbidrag må utgå till landsting, som anordnat allmän tandvård för barn och vuxna. Denna formulering skulle ju närmast ge vid handen, att kungörelsen utesluter möjligheten att anordna tandvård för barn på det sätt som motionärerna här ifrågasatt. Emellertid har under den tid, som tandläkarbristen har varat, medicinalstyrelsen, som avgör dessa statsbidragsärenden, tillåtit sig en friare tolkning. Styrelsen har resonerat så, att om landsting lämnar in plan för folktandvårdens ordnande, i vilken plan ingår klinik såväl för vuxna som för barn, men man sedan på grund av tandläkar-

Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård m. m. (Forts.)
bristen är nödsakad göra en begränsning i det antal kliniker, som skall öppnas, skulle landstinget ha möjlighet att tillgodose det mest trängande behovet först, och det är uppenbarligen i detta fall barntandvården.

Något ärende med anledning av denna tolkning har icke, såvitt jag vet, varit underställt Kungl. Maj:ts prövning. Emellertid är det klart, att då nu statsutskottet så bestämt uttalat sig för att denna av medicinalstyrelsen under de sista åren påbörjade praxis är riktig, och man dessutom i likhet med mig anser, att det är fullkomligt rimligt, att man under tandläkarbristen försöker ordna det på bästa sätt, skulle det vara överraskande, om Kungl. Maj:t skulle komma till en annan uppfattning. Jag törs alltså med nästan hundra procentig sannolikhet garantera, att statsutskottets skrivning skapar klarhet på denna punkt. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att detta delvisa genomförande av folktandvården är knutet till tandläkarbristen. Det kommer alltså icke att bli möjligt för ett landsting att för det fall att det skulle kunna få tandläkare ordna det så, att man endast tager upp den ena av folktandvårdens två linjer. Men så länge det kan sägas, att tandläkarbristen omöjliggör öppnande av kliniker för såväl vuxna som barn, föreställer jag mig nu, att saken är klar.

Beträffande herr Viklunds vädjan till socialministern att snabbt vidtaga åtgärder för tandläkarbristens hävande är det att märka, att regeringen i fjol fick ett förslag i ämnet från medicinalstyrelsen. Kammarledamöterna erinra sig väl, hur det förslaget såg ut. Förslaget gick ut på att utöka antalet elever vid tandläkarinstitutet, att införa obligatorisk tjänstgöring vid folktandvården ett år, innan legitimation som tandläkare skulle erhållas, och slutligen att visst antal stipendier skulle ställas till de tandläkares förfogande, som förbundo sig att efter studiernas avslutning taga anställning vid folktandvården. Detta ärende är för närvarande föremål för prövning inom ecklesiastikdepartementet, under vilket tandläkarinstitutet lyder. Jag kan naturligtvis icke säga, hur denna prövning utfaller, men det är självfallet, att statsrådet och chefen för socialdepartementet är intresserad av att få fram den mängd tandläkare, som erfordras för att en av våra viktigaste sociala reformer skall kunna medföra den nytta som var avsedd.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 123—126.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 127, angående lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkten 164) föreslagit riksdagen att till Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 250,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Hedlund* i Rådomb. fl. väckt motion (II:102), vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående huruvida och under vilka förutsättningar statsbidrag borde utgå till kostnaderna för sjuktransporter av patienter på landsbygden och för re-
sor, som dessa företoge till läkare eller sjukvårdsinrättning.

Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader.

Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader.
(Forts.)

Utskottet hemställde.

a) att riksdagen måtte till Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 250,000 kronor;

b) att motionen II:102 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Heiding, Persson* i Skabersjö, *Hansson* i Rubbestad och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort hemställa.

a) att riksdagen — — av 250,000 kronor;

b) att riksdagen måtte med bifall till motionen II:102 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående de förutsättningar, under vilka statsbidrag borde utgå till kostnaderna för sjuktransporter av mindre bemedlade patienter på landsbygden och för resor, som dessa företoge till läkare eller sjukvårdsinrättning.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Hedlund** i Rådomb: Herr talman! Under förevarande punkt i utskottsutlåtandet behandlas i första hand det årligen återkommande förslaget från Kungl. Maj:t om anvisande av medel till lindring av mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader. Utskottet har också under punkten tagit upp till behandling en av mig jämte vissa andra ledamöter av kammaren väckt motion syftande till en utvidgning av det område som förevarande hjälpverksamhet avser. De nuvarande bestämmelserna lämna ju möjlighet öppen att ge statsbidrag endast för resor, som vederbörande provinsialläkare företager till patienter. Däremot finns det ingen möjlighet att lämna bidrag för patienters resor till läkaren eller till sjukvårdsinrättning, hur angelägen den resan än må vara. Motionärerna ha särskilt fäst sig vid att det i åtskilliga fall har inträffat, att patienter, som drabbats av ett olycksfall eller fått en sjukdom, som kräver ett snabbt operativt ingrepp, med hänsyn till sin svaga ekonomi ha avvaktat de reguljära trafikmöjligheterna med påföljd, att de ha kommit sent till läkaren, ett förhållande, som för patienterna ibland har medfört menliga för att icke säga rent av ödesdigra konsekvenser. Från motionärernas sida har man tänkt sig att komma till rätta med denna sak på det sättet, att det skulle kunna utgå statsbidrag i ungefär samma omfattning och under ungefär samma förutsättningar, som nu gälla för läkarens resa till den sjuke. Vi ha sålunda tänkt oss, att ungefär detsamma skulle kunna få gälla, när den sjuke beger sig till en sjukvårdsinrättning eller till läkaren.

Utskottet har hänvisat till att spörsmål av ifrågavarande slag tillhöra det område, som socialvårdskommittén har fått sig anförtrott att utreda. Utskottet säger vidare, att man kan förvänta, att socialvårdskommittén utan någon särskild skrivelse tager upp den här saken till behandling, och med hänsyn därtill förklarar sig utskottet anse, att motionen icke bör bifallas.

Det kan naturligtvis icke bestridas, att en sådan här fråga faller inom området för den utredning, som socialvårdskommittén har att syssla med. Så vittomfattande som direktiven för den kommittén äro hållna, tror jag, att man skall få rätt svårt att leta upp en lagstiftningsfråga rörande socialpolitiska åtgärder av den beskaffenheten, att man kan säga, att den icke faller inom ramen för socialvårdskommitténs arbetsområde. En annan sak är väl, om det bör leda till att riksdagen, när frågor av detta slag komma upp på dess bord, bör underlåta att taga någon som helst ställning till desamma. Socialvårdskommittén har ju redan arbetat i, vill jag minnas, fem år. Man har anledning att räkna med att det arbetet kommer att fortgå i åtskilliga år till. Är det då

Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader.

(Forts.)

rimligt, att man under hela den tiden skall underlåta att från riksdagens sida taga ställning till dylika spörsmål? Har man förfarit på det sättet hittills och är man beredd att göra det även i fortsättningen? Det är ju en känd sak, att de svenska offentliga utredningarna äro tämligen grundliga. Utredningarna bruka befatta sig så ingående som möjligt med det spörsmål som faller inom ramen för uppdraget. Men är det ändå icke väl mycket att begära, att en utredning med så pass vittomfattande uppdrag, som socialvårdskommittén har fått, skall kunna komma ihåg att taga upp varenda detaljfråga, som kan pressas in under direktiven? Kan man begära det, med mindre det finns något särskilt i direktiven, som pekar på att frågan skall tagas upp, eller det annars finns omständigheter, som giva anledning att antaga, att utredningen skall ägna en sådan här detaljfråga sin uppmärksamhet?

Vad denna fråga beträffar tror jag icke, att man kan säga, att det finns någonting, som talar för att socialvårdskommittén skall ägna den sin särskilda uppmärksamhet med mindre det görs någon påstötning. Tvärtom. Hade socialvårdskommittén tänkt sig att taga upp denna fråga, så hade den enligt min mening haft ett osökt tillfälle att tala om det, när den helt nyligen avgav yttrande över ett förslag från besparingsberedningen om viss ändring i denna lagstiftning. Besparingsberedningen hade föreslagit sådan jämkning i de nu gällande bestämmelserna om statsbidrag, när läkaren besöker en sjuk, att det belopp, som skulle utgå, icke fick överstiga vad det skulle ha kostat, om patienten i stället hade begivit sig till läkaren. Hade kommittén varit inne på tanken att taga upp de här frågorna, så hade det väl legat mycket nära till hands för kommittén att åtminstone tala om, att den av besparingsberedningen väckta frågan också har kunnat vinna sin behandling i det sammanhanget.

Under alla förhållanden måste man väl säga sig, att det dock är ganska ovisst, huruvida man kan förutsätta, som utskottet säger, att socialvårdskommittén skulle taga upp en sådan här fråga utan särskild anledning. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om det hade kunnat förväntas, att man i varje fall tagit ställning till motionens syftemål och delgivit socialvårdskommittén sin uppfattning i detta avseende. När man nu icke gjort det, kan jag för min del icke tolka det på annat sätt än som brist på intresse för den sak det här gäller.

Denna fråga är ju en detalj i det stora frågekomplex, som måste vinna sin lösning, för att landsbygdens befolkning i möjligaste mån skall kompenseras för det handikap ifråga om sociala förmåner, som ju ytterst bottnar i den orhörd mycket glesare bebyggelsen på landet än i stad. Enligt min mening kommer utjämnningen i levnadsvillkoren mellan befolkningen på landet och i stad att utgöra en av de största frågorna — kanske den allra största — under efterkrigstiden i vårt politiska liv. Landsbygdens folk håller på att få klart för sig, att dess handikap i detta avseende icke är någonting, som med naturnödvändighet måste bestå, och i och med detta komma dess strävanden att intensifieras för att få en utjämnning till stånd. Om icke förr så torde den i motionen framförda frågan komma att lösas vid den kraftmätning, som frågan om utjämnande av landsbygdens sociala handikap efter allt att döma kommer att medföra.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Jag begärde ordet, när den föregående talaren uttalade, att det finns ingenting, som talar för att socialvårdskommittén skall taga upp frågan om lättnad i landsbygdens sjukvårdskostnader. Han var sedan så anspråkslös, att han förklarade, att detta var en detaljfråga, som han knappast trodde att kommittén skulle syssla med.

Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader.
(Forts.)

Som ledamot av socialvårdskommittén skall jag be att få försäkra, att socialvårdskommittén betraktar det som en mycket stor och viktig fråga, hur landsbygdens människor, vilka i många fall bo ganska avlägset, skola kunna på så goda villkor som möjligt få sin sjukvårdsfråga ordnad. Inom socialvårdskommittén föreligger nu ett förslag utarbetat om obligatorisk sjukkassee försäkring; kommittén har dock icke i sin helhet tagit ställning till detta förslag, men för den händelse kommittén skulle bli ense om att framlägga det förslaget, så kommer det att ske inom en kort tidrymd. Det föreligger nämligen redan i korrektur. Enligt det förslaget skulle alla svenska män och kvinnor obligatoriskt bli anslutna till sjukkassa, och icke minst landsbygdens folk skulle genom sjukkassan få avsevärda lättnader i sjukvårdskostnaderna. De som bo på landsbygden komma enligt förslaget i åtnjutande av just den utjämning, som den föregående talaren omnämnde. De få nämligen reseersättning — icke helt och hållet men i mycket betydande grad — för resa till läkare. Vidare få de hjälp till resa, när det blir fråga om intagning på sjukhus, och likaså vid resa från sjukhus. Men icke nog därmed. Kommittén har också uppmärksammat, att en sjuk person oftast icke kan resa ensam utan måste åtföljas av sköterska eller annan person, som hjälper honom tillrätta, och det är även inräknat, så att jämväl den, som åtföljer en sjuk, skulle bli delaktig av denna reseersättning. Skulle ett sådant förslag komma fram, vågar jag försäkra, att man därmed i mycket hög grad försökt avhjälpa just de svårigheter som motionärerna tänkt på.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag begär ordet för att i någon mån försvara reservationen mot utskottets talesman herr Eriksson i Stockholm, och då han nu avstått från att försvara utskottets ståndpunkt kunde jag kanske ha avstått från ordet, men herr Skoglunds i Doverstorp yttrande ger mig anledning säga några ord.

Herr Skoglund i Doverstorp framhöll, att socialvårdskommittén sysslat även med denna fråga, men om och när denna kommitté kunde komma att framlägga något förslag i ämnet, kunde herr Skoglund givetvis icke yttra sig om. Herr Skoglund drog emellertid upp vissa konturer för hur detta förslag skulle kunna komma att se ut, och enligt dessa skulle motionens syfte i viss mån komma att tillmötesgå. Jag har ju endast att uttala min tillfredsställelse med ett sådant förslag, men det är en sak att förslaget kan, såsom det sagts, komma att framläggas i maj, men en annan sak är, när det kan föras ut i livet. Jag föreställer mig, att det kan ta ganska lång tid.

Vidare är det väl så att detta förslag, som socialvårdskommittén kan förväntas komma att framlägga, torde komma att draga rätt så stora kostnader, och i nuvarande tidsläge är det kanske icke så säkert, att statsmakterna äro villiga att omedelbart gå in för ett förverkligande av ett dylikt förslag. Därför menar jag, såsom också motionären framhållit, att under den tid, som kan komma att förflyta innan socialvårdskommitténs förslag blir satt i verkställighet, den stora befolkningsgrupp, som det här gäller, kommer att befinna sig i ett ogynnsammare läge än befolkningen i städer och andra större samhällen. Av den anledningen anser jag, herr talman, att riksdagen bör bifalla den reservation, som av herr Heiding m. fl. fogats vid utskottsutlåtandet och till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr **Hedlund** i Rådöms: Herr talman! Herr Skoglund i Doverstorp lämnade ju den upplysningen, att man inom socialvårdskommittén var betänkt på

Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader.
(Forts.)

att framlägga förslag om obligatorisk sjukkasseförsäkring och att i så fall den här föreliggande frågan skulle komma att lösas automatiskt.

Jag förstår ju, att om medlemskap i sjukkassa bleve obligatoriskt för varje medborgare, även denna fråga skulle komma att få sin lösning, men av herr Skoghunds anförande fick jag icke klart för mig, hur det skulle komma att ställa sig, om det tilltänkta förslaget icke vunne riksdagens bifall. Har man för övrigt inom kommittén överhuvud taget haft denna fråga uppe i annat sammanhang än i samband med behandlingen av frågan om den obligatoriska sjukförsäkringen, då den så att säga kommit med på köpet därigenom att var och en går in under de bestämmelser, som för närvarande gälla för statsbidrag till sjukkasseverksamheten?

Emellertid får man väl i nuvarande läge räkna med att frågan om den obligatoriska sjukförsäkringen icke är något som går att realisera i en hastig vändning, och därför skulle jag för min del tro, att det vore förmånligt för landsbygdens folk, om man i avvaktan på socialvårdskommitténs förslag kunde vidta någon ändring i bidragskungörelsen i det syfte, som motionen avser.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag hade ämnat avstå från att delta i denna debatt, eftersom den ärade motionären slutade sitt långa anförande utan att ställa något yrkande. Jag trodde nämligen att han endast avsåg att avgiva en principförklaring, och gent emot denna hade jag icke anledning att säga något. När nu emellertid debatten fortsatt och dessutom en av reservanterna yrkat bifall till reservationen, måste jag ju ta till orda för att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag blir då också i tillfälle att säga ytterligare några ord.

Jag vill allra först konstatera, att det tillhör vanlig riksdagskutym att man icke gör en framställning till Kungl. Maj:t i en fråga, då man vet, att den i allt fall är föremål för utredning. I den motion, som föreligger i detta ärende, påyrkas ju en skrivelse till Kungl. Maj:t med visst bestämt innehåll. När nu riksdagen har vetskap om att den fråga, som motionen åsyftar, är föremål för utredning — kammarens ledamöter ha ju för övrigt fått direkt besked i den saken av en ledamot av socialvårdskommittén — bör därför icke riksdagen göra en särskild framstöt i ärendet.

Det förhåller sig icke alls på det sätt, som motionären i sitt första anförande tillät sig säga, nämligen att utskottets svar på motionen utgör ett bevis för utskottets bristande intresse för den föreliggande frågan. Utskottet har i sakens nuvarande läge icke alls ansett sig böra ta ståndpunkt till frågan som sådan. I sinom tid kommer den på riksdagens bord, och då få vi väl se, var skillnaden i intresset härvidlag kan vara tillfinnandes.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm säger, att det är vanlig riksdagskutym att när en fråga är föremål för utredning riksdagen icke då i skrivelse till Kungl. Maj:t framställer ytterligare begäran om utredning. Jag ber i det avseendet bara få hänvisa till en liknande fråga från föregående år. Det gällde då sjukresor för mödrar och barn till sjukvårdscentralerna, därvid riksdagen begärde skyndsamt utredning, vilken, enligt vad statsutskottet nämnde, borde kunna resultera i ett förslag till årets riksdag. Jag vill med det anförda ha sagt, att riksdagen givetvis kan på så sätt stryka under vikten av ett ärendes fortsatta behandling så att detsamma avgörande kan påskyndas.

Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader.
(Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 127:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 128—129.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 130.

Lades till handlingarna.

Punkterna 131—135.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 136.

Lades till handlingarna.

Punkterna 137—140.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 141.

Lades till handlingarna.

Punkterna 142—150.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Statens polis-
skola: Av-
löningar.*

Punkten 151, angående statens polisskola: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkten 193) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad personalförteckning och avlöningsstat för statens polisskola, avlöningsstaten att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44, dels ock till Statens polisskola: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 134,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehäft en inom andra kammaren av fru *Andersson m. fl.* väckt motion (II:71), vari hemställts, att riksdagen måtte höja ifrågavarande an-

Statens polisskola: Avlöningar. (Forts.)

slag med det belopp, som erfordrades för anordnande av kurs jämväl för kvinnliga poliser.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I:o) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna i utskottets hemställan intagen personalförteckning för statens polisskola;

II:o) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 71

a) godkänna i hemställan intagen avlöningsstat för statens polisskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

b) till Statens polisskola: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 134,000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Fru Andersson: Herr talman! I samband med polisskolans omorganisation 1938 hade tillkallats särskilda sakkunniga, som bl. a. avgåvo yttrande över frågan om polissystrarnas utbildning. De sakkunniga anförde, att i samtliga städer, där polissystrar funnes anställda, hade deras huvudsakliga arbetsuppgifter kommit att förläggas till kriminalpolisavdelningen. Att sålunda polissystrar fullgöra arbetsuppgifter av jämförelsevis kvalificerat slag utan att ha erhållit någon egentlig polisutbildning måste anses mindre tillfredsställande. Polissystrarna själva känna bristerna i sina kunskaper och äro angelägna om att få den utbildning, som kvalificerar dem till de uppgifter de skola utföra. Även den synpunkten att polissystrarna icke genom bristande utbildning skola gå miste om den förbättrade ställning i tjänstehänseende, som annars kunnat komma ifråga för dem, gör det nödvändigt att åtgärder vidtagas för deras polisutbildning.

De sakkunniga ha i sitt betänkande sagt, att vid planläggningen av en sådan utbildning synes det avgörande böra vara de arbetsuppgifter med vilka polissystrarna nu äro sysselsatta eller som skäligen kunna väntas bliva dem tilldelade. Men hänsyn härtill torde undervisning ej behövas i flertalet av de ämnen, som förekomma på polisskolans timplaner.

Den undervisning, som i första hand behövs, är i kriminalpolistjänst, polisförfatningar, straffrätt med straffprocessrätt, äktenskaps- och barnarätt, rättsmedicin, socialkunskap och samarithjälp. Sammanfattningsvis föreslogo de sakkunniga en undervisningsplan omfattande 376 timmar fördelade på 13 veckor. För att vinna tillträde till en sådan kurs skulle fordras att sökanden uppfyllde de fordringar, som angivas för vinnande av anställning som polisyster.

De sakkunnigas förslag ledde icke till något resultat vad beträffar kurser för de kvinnliga poliserna, och trots att framställning härom gjorts från styrelsen för statens polisskola väntar den kvinnliga polisen fortfarande på att riksdagen genom ett beslut i positiv riktning skall ge den möjlighet att få den yrkesutbildning vid polisskolan, som dess arbete kräver.

Enligt statsverkspropositionen föreslår styrelsen för statens polisskola att en kurs för kvinnliga poliser anordnas 1943 och att för ändamålet i polisens stat upptages ett anslag på 2,200 kronor. Departementschefen har emellertid av sparsamhetsskäl icke upptagit denna framställning. Men anledning därav har jag tillsammans med femton av kammarens kvinnliga ledamöter motionerat om, att riksdagen måtte besluta höja anslaget till statens polisskola med det belopp, som erfordras för anordnandet av en kurs jämväl för kvinnliga poliser.

Statsutskottet avstyrker motionen med den motiveringen, bland annat, att

Statens polisskola: Avlöningar. (Forts.)

en sådan kurs bör komma till stånd, när verkligt behov av densamma föreligger. Jag och mina medmotionärer äro av den uppfattningen, att ett sådant behov verkligen föreligger nu. Jag kan icke förstå att motivet sparsamhetskäl kan få vara det avgörande härvidlag. Det gäller ju icke ett fortlöpande anslag. Med hänsyn till det ringa antalet polissystrar — endast omkring 25 stycken i hela landet — är det tydligt att sådana här kurser blott sällan skulle behöva anordnas. Skulle exempelvis samtliga i tjänst varande polissystrar vilja förskaffa sig den ifrågasatta utbildningen skulle två, högst tre sådana här kurser erfordras. I vår motion ha vi tvärtom framhållit, att det begärda anslagsbeloppet, 2,500 kronor, skulle betyda en besparing.

Med besparing menar jag då, att när man inom polisen anser att det är behöfligt med flera manliga poliskonstaplar, så kan man avhjälpa den saken i någon mån genom att ge polissystrarna den utbildning de behöva för att självständigt kunna leda och avsluta förhör med kvinnor och barn. Därigenom frigöres nämligen den manliga polisen för arbetsuppgifter, som passa den bättre än ledningen av förhör med unga kvinnor, som av olyckliga omständigheter tvingats till fosterfördrivning och dylikt. När vi begära det ytterst blygsamma beloppet av 2,200 kronor, göra vi det för att den kvinnliga polisen i Sverige skall få möjlighet att gå igenom en kurs, som ger dem större kvalifikationer för sitt ansvarsfulla arbete. Ingen kan väl bestrida att det arbete en polissyster utför är av sådan art, att det ställer stora krav på vederbörande inte bara i fråga om yrkesskicklighet utan också beträffande humanitet, mänsklighet och socialt ansvar. Det måste vara en gärd av rättvisa, om riksdagen ger dem möjlighet att genom den begärda kursen få vidgade kunskaper och därigenom större auktoritet i sitt arbete.

Den allt mera tilltagande ungdomsbrottsligheten är ett beklagligt faktum. När barn eller ungdomar ha råkat på villovägar och kommit i delo med rättvisan, vem ligger då närmare tillhands att taga hand om och leda förhör med dem, om inte den kvinnliga polisen? Samma är förhållandet med de många fosterfördrivningsfallen, som komma inför polisen. Kan det inte anses som en gärd av humanitet mot de unga flickor eller olyckliga kvinnor, som i förtvivlan tillgripa den fruktansvärda utvägen att abortera, när de inte se någon utväg till att föda sitt barn, att de förhör som anställas med dem helt anförtros åt en polissyster? Som förhållandet nu är skall en manlig polis leda förhöret och polissystemen endast vara närvarande som vittne. Borde inte dessa förhör, som i de flesta fall äro av synnerligen intim och ömtålig natur och som blotta den djupa sociala nöd, som oftast är orsaken till att kvinnorna tillgripa abort som en sista utväg, ledas av polissystrarna, som med bl. a. sin medicinska utbildning äro väl skickade för uppgiften?

Det ligger i dag i riksdagens hand att avgöra, om polissystrarna skola få denna befogenhet, och jag kan, herr talman, endast yrka bifall till min motion.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren*, fru *Gustafson*, fru *Johansson*, fru *Svedberg*, fru *Ekendahl*, fröken *Nygren*, fru *Eriksson*, fru *Alvén*, fru *Linderoth-Andersson*, fröken *Olsson* och fru *Skoglund-Lindblom*.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Här är inte fråga om att förhindra anordnande av kurser för kvinnliga poliser, utan här gäller det, huruvida dylika kurser skola anordnas under budgetåret 1943/44. Hela den långa motivering, som förespråkaren för motionärerna här framförde, synes mig således i dag inte behöva upptagas till behandling.

Frågan ligger ju så till att styrelsen för statens polisskola har framlagt förslag rörande anordnande av kurser för polispersonal under nästkommande

Statens polisskola: Avlöningar. (Forts.)

budgetår. I detta avseende har departementschefen upptagit styrelsens förslag med undantag av en avdelning i överkonstapelsklassen och denna särskilda kurs för polissystrar. Det är sålunda två prutningar, som departementschefen gör i styrelsens förslag. Dessa båda inskränkningar motiveras av sparsamhets-skäl. Den avdelning inom utskottet, som behandlade frågan, har då haft att bedöma angelägenhetsgraden av en utökning utöver departementschefens förslag. Utskottsavdelningen har icke funnit tillräckliga motiv för att intaga en annan ståndpunkt än departementschefen i fråga om anordnandet av denna polissysterkurs. Därför har utskottet ställt sig på departementschefens ståndpunkt.

Jag har den uppfattningen att när tiden är inne, och myndigheterna anse, att ett verkligt behov föreligger att anordna denna utbildningskurs, så skall en sådan kurs också anordnas. När den frågan då kommer från den departementschef, som har att svara för detta område av förvaltningen, är jag övertygad om att det från statsutskottets sida inte skall resas några hinder härför.

I frågans nuvarande läge ber jag emellertid, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! Jag tycker, att det i våra dagar och i vårt land skulle vara tämligen självklart, att stora delar av polisarbetet bland kvinnor och barn bör skötas av kvinnlig polis. Det är ju faktiskt så, att det för närvarande icke finnes någon form av utbildning för kvinnliga poliser vid statens polisskola. Vi ha överhuvud taget icke några kvinnliga poliser i verklig mening. De som i diskussionen bruka gå under denna benämning äro egentligen polissystrar. Medan vi vänta på att få verkligt utbildade kvinnliga poliser, fylla dessa dock en mycket stor uppgift. I sin egenskap av sjuksköterskor eller tack vare sin examen från socialpolitiska institutet ha de kunnat utföra ett mycket tacknämligt arbete när det gäller omhändertagande av kvinnor och barn. De ha emellertid fått biträda även med utredningar i kriminalpolisen, men enligt vad de själva omvitnat därvid haft stark kännning av sin brist på därför lämpad utbildning.

När utskottet som motivering för sitt avslagsyrkande på den föreliggande motionen anför, att det finns ett så litet antal polissystrar, måste man säga, att det dock är naturligt att så är fallet. Kvinnor, som för övrigt äro intresserade för uppgiften, måste givetvis avskräckas från att slå in på denna bana, då de veta med sig, att de inte kunna få den utbildning, som de behöva för att på ett fullgott sätt fullgöra sin uppgift. Jag har mig bekant, att frågan om tillsättandet av »kvinnliga poliser» är aktuell i flera städer, och jag är förvissad om att utvecklingen på detta område skulle främjas, om utbildad arbetskraft finnes tillgänglig. Man har från intresserat kvinnohåll gång på gång gjort framstötter till förmån för en dylik utbildning. Man tänker sig emellertid då en i verklig mening fullgod utbildning och har därvid framställt det önskemålet, att man som motsvarighet till den lägre kursen vid statens polisskola för manliga poliser skulle ha en särskilt avpassad kurs för kvinnliga poliser, och att sedan den högre kursen skulle vara gemensam för män och kvinnor. Mot en sådan tingens ordning vilja vi alljämt sikta.

Det säger sig självt, att om man finge en sådan lika utbildning, så böra kvinnliga och manliga poliser av samma grad ha samma lön. Som en övergångsform till denna utbildning för en verkligt kvalificerad kvinnlig poliskår kunde man i nuvarande tidsläge nödgas att godtaga den i motionen föreslagna utbildningen. Det är uppenbart, att någonting behövs på detta område, och det är bättre att få någonting än att ha ingenting alls.

Statens polisskola: Avlöningar. (Forts.)

Det är med uttrycklig reservation mot det i motionen II: 71 använda uttryckssättet, som tyckts godtaga principen om lägre avlöning för kvinnliga poliser i samma grad som manliga, som jag likväl ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Fru Andersson: Herr talman! När fru Rydh gör gällande, att det inte finns några kvinnliga poliser, så vill jag säga: visst finns det sådana. De kallas visserligen polissystrar, men de äro utrustade med polisbricka. När de ha rätt att göra anhållanden, måste man väl i alla fall säga, att de äro kvinnliga poliser, även om de själva föredraga att kallas för polissystrar.

Jag vill, herr talman, endast yrka bifall till ett anslag på 2,200 kronor till en kurs för utbildning av kvinnliga poliser.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till det av fru Andersson under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Andersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 151:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till det av fru Andersson under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 152—157.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 158 och 159.

Lades till handlingarna.

Punkten 160.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 161.

Lades till handlingarna.

Punkterna 162—171.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 172.

Lades till handlingarna.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 8.

Herr **Olovson** i Västerås erhöll på begäran ordet och anförde: Herr tal- *Interpellation.*
man! I en kommuniké från utrikesdepartementet ha lämnats vissa uppgifter rörande vad som förekommit i samband med ett tyskt kurirplans nödlandning i närheten av Lekvattnets kyrka i Värmland den 24 februari detta år. I anledning av en fråga av herr Jonsson i Eskilstuna har utrikesministern i dag inför andra kammaren lämnat närmare förklaring i saken.

Enligt vad som genom brev från Lekvattnet kommit till min kännedom synes omhändertagandet av passagerarna i det nödlandade flygplanet skett på ett sådant sätt, att en närmare undersökning från försvarsmaktens sida torde vara påkallad.

De till mig lämnade uppgifterna kunna sammanfattas på följande sätt.

När rapport om nödlandningen ingått till den närbelägna militärförläggningen, utsändes en grupp under befäl av en fänrik för att söka efter planet. Patrullen eller gruppen bar vapen men saknade ammunition. Då patrullen kom fram till det nödlandade planet, underlät patrullbefälhavaren att avväpna de 19 med pistoler beväpnade soldater, som tillsammans med en kvinna utgjorde flygplanets besättning och passagerare. Några av de tyska soldaterna rättade en del av detta misstag genom att frivilligt avlämna sina vapen. De tyska soldaterna fördes till militärförläggningens expedition, där en officer begärde och erhöll tillstånd att telefonera till Stockholm. Soldaterna blevo sedan utspisade och fingo även sitt nattlogi i militärförläggningens matsal. Detta trots att de uppgivit sig komma direkt från östfronten. I matsalen voro de sedan till långt fram på kvällen sysselsatta med att bränna papper i en kamin.

Soldaternas omfattande bagage blev icke undersökt, och alla fingo behålla sina tillhörigheter under natten. Två av de tyska soldaterna fingo uppehålla sig i flygplanet från kl. 5 till kl. 10 e. m. En svensk soldat hittade en av tyskarnas portföljer på vägen mellan det nödlandade flygplanet och militärförläggningen. Portföljen var öppen och visade sig innehålla toalettartiklar, en laddad pistol, ett stort flygfoto av ett landskap och en rulle exponerad men icke framkallad film. Portföljen överlämnades till kompanichefen, vilken i sin tur överlämnade den till en tysk officer utan att först ha öppnat den. Före de tyska soldaternas avresa från platsen gjorde någon av dem gällande, att han förlorat en pistol. Följden av detta blev att det svenska militärmanskapet visiterades. Det nödlandade planets passagerare och besättning fördes vid fullt dagsljus i bil till Charlottenberg genom de svenska vägspärrar och försvarslinjer, som de svenska soldaterna inte ens få tala om med sina anhöriga hemma. I det nödlandade flygplanet funnos två kulsprutor. Tiden från nedslaget till militärpatrullens ankomst räckte väl till för nedmontering av många kulsprutor.

Det är självklart, att det råder oro bland de svenska soldaterna vid gränsen i anledning av den slapphet, som de sålunda få bevittna eller bliva underrättade om. Då jag anser det nödvändigt att upprätthålla god anda inom försvarsmakten, anhåller jag om andra kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att föranstalta om en opartisk undersökning rörande de säkerhetsåtgärder, som vidtogos eller förbisågos vid omhändertagan-

Interpellation. (Forts.)
det av besättningen och passagerarna från det i Lekvattnet den 24 februari i år nödlandade tyska kurirplanet?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*, nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 91, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

herr *Andersson* i Alfredshem *m. fl.*, nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 150, angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.; och

herr *Liedberg*, nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 129, angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.

Motionen nr 310 remitterades genast till behandling av lagutskott.

De övriga motionerna bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.24 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 17 mars.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av ett för vissa byggnadsarbeten vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm anvisat anslag; och

nr 41, i anledning av väckt motion om ändring i civila avlöningsreglementets bestämmelser om ersättning för flyttningskostnad.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17, i vad detsamma avser förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, förslag till förordning om utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor och förslag till förordning om preskription av utskylder m. m., jämte i ämnet väckta motioner. *Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m.*

I en den 15 januari 1943 dagtecknad proposition, nr 17, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokoll över finansärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om erkända skatteförmedlingskassor,
- 2) förordning om utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor samt
- 3) förordning om preskription av utskylder m. m.

Till behandling i samband med propositionen, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, hade utskottet förehäft åtskilliga motioner.

I motionen nr 289 i andra kammaren av herrar Nilsson i Göteborg och Ericsson i Kinna hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att i förslag till förordning om utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor den i 2 § omförmälda bestämmelsen om anstånd med skattebetalningen måtte ändras från ett till två år».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 17, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, för sin del antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om erkända skatteförmedlingskassor,

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.)

2) förordning om utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor med de ändringar, att 4 och 8 §§ erhöles av utskottet föreslagna lydelse, och

3) förordning om preskription av utskylder m. m.

B) att följande motioner, nämligen:

de likalydande motionerna I: 199 av herr *Gustavson* och II: 291 av herr *Mattsson*,

motionen I: 198 av herr *Aqvist*, samt

motionen II: 289 av herrar *Nilsson* i Göteborg och *Ericsson* i Kinna,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i förevarande betänkande anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sundström* i Skövde och *Nilsson* i Kristinehamn, vilka under åberopande av den motivering, som anförts i motionen II: 289, hemställt, att 2 § i förslaget till förordning om utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor mätte erhålla i reservationen angiven lydelse;

2) av herr *Sandström*, utan angiven motivering.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Det förslag till skatteförmedlingskassor som nu föreligger till behandling utgör ett steg mot förverkligandet av önskemålet att åstadkomma en skattebetalning vid källan. Svagheten med det föreliggande förslaget är väsentligen, att detta icke har obligatorisk natur utan bygger på full frivillighet. Följden av detta blir lätt, att väsentligen de skattebetalare vilka ha förmåga att punktligt betala sina skatter i första hand komma att ansluta sig till en sådan kassa, under det att den, som har mindre förutsättningar för att komma i fatt sin skattebetalning måhända drager sig för eller anser sig icke kunna eller våga sig på en anslutning till densamma. Jag skulle därför vilja karakterisera förslaget i stort sett så, att det är väsentligen en åtgärd för de helbrädda, under det att de kränka ha mindre lätt att tillgodogöra sig den hjälp som dessa skatteförmedlingskassor avse att lämna. I stora drag kan jag säga, att förslaget idé ligger däri, att för dem som önska ansluta sig till en sådan kassa skall uppgöras en plan enligt vilken inbetalning till kassan skall göras, så att när uppboresstämman inträder kassan skall vara i tillfälle att ur respektive medlemmars tillgodohavanden likvidera förfallna utskylder. Denna plan blir ganska lätt att uppgöra för sådana skattebetalare, som icke häfta i skuld för förfallna utskylder. För dem innebär planen endast, att man betalar in vad som kan tänkas utgå i skatt på den inkomst man har och dessutom betalar löpande årets utskylder. För att underlätta detta har också kassan fått medgivande att bevilja uppskov med två uppboressterminer och på det sättet utjämna de inbetalningar som enligt planen skola göras. Denna utjämning skall enligt 2 § i förordningen om utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor icke få utsträckas över längre tid än ett år. Emellertid kan man utan tvekan säga, att om det är relativt lätt för den som icke häftar för oguldna utskylder att klara inbetalningen, må vi besinna, att frågan ställer sig helt annorlunda för en person, som till äventyrs är på efterkälken med ett års utskylder eller kanske mera. För honom betyder det, att han under ett år skall inbetala först sina oguldna utskylder, så årets utskylder och dessutom avsätta för det kommande året. Det blir med andra ord ungefär tre års skatter som skola betalas under ett år. Vi måste väl ändå medge, att där yppa sig ganska avsevärda svårigheter. För att i någon mån avhjälpa dessa ha här i andra kammaren väckts flera

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.)

motioner som avse att utsträcka — jag ber att få kalla det så — avbetalningstiden över två år för att därigenom minska de veckoinbetalningar eller månatliga inbetalningar som skola göras. För att detta yrkande som framförts i motionerna må kunna komma under votering, har jag jämte herr Nilsson i Kristinehamn avgivit en reservation till förmån för detsamma. Jag skall därför be att utöver vad jag sagt få anföra några ord med anledning av de motiv som föranlett utskottsmajoriteten att icke ansluta sig till denna tanke.

Utskottet har först och främst anfört ett — jag vågar säga — estetiskt skäl. Man har nämligen gjort en jämförelse med den respittid av ett år med inbetalningen av oguldna utskylder som beviljats inkallade, och då har man ansett det se vackert och bra ut med likformiga bestämmelser beträffande dessa kassor. Här slutar emellertid också varje möjlighet att göra jämförelse, därför att det, såsom var och en kan inse, är vitt skilda saker som det i realiteten är fråga om.

Ett mera bärande skäl är givetvis den alldeles nya princip om beviljande av uppskov med betalning av utskylder som genom denna lag knäsettes. Tidigare var det nämligen så, att ingen annan än utmätningsmannen kunde bevilja uppskov med erläggande av några som helst utskylder. Nu skall emellertid denna uppskovsmöjlighet läggas i händerna på kassorna. Det är alldeles riktigt såsom utskottet säger, att denna kassa icke är någon offentlig myndighet utan en privat sammanslutning, och det är klart, att det krävs mycket vägande skäl för att överlåta åt en enskild sammanslutning att bevilja anstånd med erläggande av oguldna utskylder, vilket förut endast de statliga organen ansetts vara berättigade att göra. Det skälet, i och för sig bärkraftigt, är i detta sammanhang redan demolerat därigenom, att kassan fått rätt att ge uppskov under ett år. Därmed har faktiskt principen brutits. Till yttermera visso har utskottet på en annan mycket viktig punkt faktiskt medgivit möjlighet till två års uppskov. Det förhåller sig nämligen så, att om en person som tillhör en kassa och där åtnjutit ett respitår flyttar till en annan kommun och övergår i en annan kassa samt synnerliga skäl föreligga, kan en sådan person på nytt erhålla ett års uppskov med betalningen av förfallna utskylder. I det fallet att en person flyttar har han möjlighet att få två års anstånd, men om en person ansluter sig till en kassa samt söker klara sina utskylder och komma i fatt med sina avbetalningar, förmenas han möjligheten att kunna erhålla en sådan förlängd avbetalningstid. Jag kan sålunda icke finna annat än att det icke längre är en principfråga utan en rent praktisk fråga, och ser man den ur praktiska synpunkter, tror jag, att var och en som har någon kännedom om dessa ting måste medge, att de praktiska fördelarna avgjort ligga på den längre respittidens sida.

En annan del av utskottets motivering gäller det förhållandet, att det kommer att dröja längre tid, innan man kommer fram till en skattebetalning vid källan, om man sträcker ut tiden över två år. Gentemot detta vill jag blott erinra om att det är bättre, om det dröjer två år, innan man kommer fram till en aktuell skattebetalning, än att anordna det så, att man aldrig kommer fram till detta önskvärda tillstånd.

Så har man vidare anfört, att möjligheten finns för skatteförmedlingskassan att efter utmätningsmannens medgivande ordna det så, att tiden blir förlängd. Det är alldeles riktigt, därför att det står i 7 §, att utmätningsmannen kan, där särskilda skäl föreligga, bevilja ett längre anstånd med avbetalning av förfallna oguldna utskylder. Utskottet är också så välvilligt, att det ger till och med kassan en vink om att samtidigt som den framlägger planen bör man för vederbörande medlems räkning inge ansökan till utmätningsmannen om att få avbetalningstiden förlängd. Det är tacknämligt att få en sådan

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.) fingervisning, men nog synes det mig ganska opåkallat att taga denna omgång. Först skall måhända medlemmen avskräckas från eller ha större svårigheter för att komma fram till en avbetalningsplan som han kan klara, och sedan skall man för att möjligen uttänja tiden något längre gå till utmätningsmannen och inhämta hans medgivande till en förlängning, innan planen kan fastställas. Det måste väl ovillkorligen vara en onödigt byråkratisk anordning, som kommer att i vissa fall avskräcka och i vissa fall icke leda till den effekt som utskottet hoppas på, därför att man har aldrig någon garanti för att utredningsmannen och kassan äro av samma mening, när det gäller att bedöma behovet av en sådan förlängning av avbetalningstiden. Jag måste därför anse, att det är mycket mera förnuftigt och praktiskt och i princip icke oriktigare att låta kassan redan från början erhålla möjlighet att ge denna två års förlängning av avbetalningstiden. Jag är förvissad om att detta är ett av de allra första villkoren för att dessa kassor verkligen skola få den framgång de förtjäna. Ty — jag upprepar återigen vad jag sade i början av mitt anförande — det är icke de helbrädda som behöva läkare utan de kränka. Det är de ekonomiskt svaga som behöva få detta handtag, och det är av vikt, att det icke lägges några hinder i vägen för dem att komma in i kassan. Ty därmed mister kassan sitt existensberättigande och därmed också möjligheten att fylla sin funktion och få den betydelse, som den är avsedd att få. Det blir säkerligen av utomordentligt värde för skattebetalarna att kunna få bli medlemmar i en skatteförmedlingskassa och därigenom slippa från de olägenheter som ligga däri, att de ha restförda utskylder.

Jag skall icke längre utveckla skälen för den reservation som jag och herr Nilsson i Kristinehamn avgivit vid detta betänkande, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Häruti instämde herr *Mattsson*.

Herr **Bladh**: Herr talman! Syftet med det här lagförslaget är att på frivillighetens väg få fram en förbättrad skatteinbetalning. Idealet hade givetvis varit skatt vid källan, och det bör starkt understrykas, att detta förslag icke på något sätt får anses vara ersättning för en sådan anordning utan snarare såsom ett första steg på vägen till skattebetalning vid källan. Lika viktigt är det att framhålla, att förordningen i det allmänna medvetandet icke bör framstå såsom en tvångslag utan såsom ett hjälpmedel för människorna att reglera sin skatteskuld till det allmänna genom organiserad samverkan mellan skattebetalarna, skatteförmedlingskassorna och uppbördsmyndigheterna. Med detta förslag ger staten icke blott sin sanktion åt en frivillig skatteförmedlingsverksamhet utan också sitt ekonomiska stöd. Genom den förbättrade underrättelseverksamhet som införes blir det säkerligen betydligt värre för skatteskolkare att komma undan. Var de än befinna sig, nås de av skattekravet. Jag skulle vilja säga, att den kanske viktigaste delen i hela förslaget är ett förbättrat underrättelsesystem i förening med frivillig anslutning till kassan och deltagande i dess verksamhet, men lika naturligt är det, att arbetslöshet och sjukdom icke få föranleda, att samhället ruinerar de därav oförvällat drabbade. Det bör klart sägas ut, att samhället icke annat än i nödfall skall tillgripa tvångsåtgärder. Det kommer följaktligen att bero på vederbörande själva, om det skall bli nödvändigt, och framtiden får utvisa hur härmed skall bli. I stället för att man tidigare vid skatterestering så gott som omedelbart tillgripit antingen indrivning eller införsel i lön, kan man nu erbjuda personer som ha intresse därav — och det böra alla ha — att gå in i en skatteförmedlingskassa, där vederbörande skattebetalare få hjälp

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.)
med att göra upp en inbetalningsplan. Om så behövs får den skattskyldige anstånd med en del av betalningen. Har indrivningen redan påbörjats eller införsel i lön begärts och beviljats, då han går in i kassan, kommer förfarandet omedelbart att inställas under den tid anståndet gäller. Givetvis kommer indrivningen att fortsätta, för den händelse att anståndet icke på rätt sätt utnyttjas. De fördelar, som lagen är avsedd att ge, få icke bli en förövändning för eller möjlighet till att komma ifrån skatten. Är det någon som försöker med det, då träda de stränga bestämmelserna i kraft, och det blir tvångsåtgärder, men det är icke det man syftar till, utan syftet är att på lättaste och bästa sätt få in skatten. Ett önskemål måste självfallet vara, att kassorna inrikta sin verksamhet på att först och främst ordna skatteinbetalningen för framtiden, men lika naturligt är det att allt som kan göras också blir gjort för att så många skatterestantier som möjligt inbetalas innan skatten blir preskriberad eller tiden för införsel i lön utgår. Nu torde man nog kunna säga, att de som anmält sig för inträde i en skatteförmedlingskassa ådagalägga därmed sin avsikt att i rätt tid betala skatten. Men det är givet, att t. ex. sjukdom eller arbetslöshet kan urståndsätta en person att i rätt tid betala sin skatt. Jag skulle tro, att just i sådana fall är det fullt befogat, att samhället lämnar sin medverkan.

Nu ha Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit, att i de fall, då det är nödvändigt, skola vederbörande kunna få ett års anstånd med betalningen av en del av skatten. Skatteförmedlingskassorna kunna dessutom hos utmätningsmannen utverka ytterligare anstånd, beroende på hur förhållandena äro.

Här föreligger en reservation av två utskottsledamöter, och det finns flera motioner. Somliga av motionärerna anse, att anståndstiden är för kort, medan andra motionärer hålla före, att någon anståndstid överhuvud taget ej borde medges.

Jag tror, att man kan säga till dem, som önska, att ingen anståndstid skall ges, att om vi överhuvud taget vilja förbättra skatteuppbörden, bör anståndstid ges, och den bör vara så lång, att den hjälper. Annars är det tämligen meningslöst att ge anståndstid. Detta betyder emellertid icke, att den skall vara hur lång som helst.

Någon har sagt, att detta skulle kunna leda till skattefusk. Jag tror det knappast, därför att inträdet i skattekonton kommer att räknas fr. o. m. första inbetalningen. Något fusk är här knappast möjligt.

De motionärer, som anse att anståndstiden är för kort, framhålla, att det i vissa fall knappast är möjligt för den skattepliktige, om han resterar för stor skatt, att kunna ordna sin skatteekonomi på ett år. Till dessa motionärer tror jag man kan säga, att vad de avse med den utsträckta anståndstiden ger lagförslaget, och det ger icke blott detta, utan i vissa avseenden går utskottsförslaget längre än motionärerna. Man kan få icke blott två års anståndstid, utan även andra former av hjälp kunna ges i de fall, där det är nödvändigt och möjligt, men märkas bör, att det i så fall kräves vissa garantier.

Redan detta, att en enskild skatteförmedlingskassa skall kunna bevilja ett helt års anstånd med betalning av skatt, får nog anses vara ett väsentligt avsteg från det nuvarande uppbördsreglementet. Det kan komma att betyda ett icke oväsentligt ingrepp i kommunernas ekonomi, om detta medgivande skulle missbrukas av kassorna. Om i en ekonomiskt svag kommun många restera för skatt och en kassa beviljar anstånd under längre tid, så är det klart, att kommunens ekonomi kommer att påverkas därav. Svagheten i motionärernas ståndpunkt ligger, skulle jag tro, just i svårigheten att få en förbättrad skatteuppbörd att gå samman med kontrollen och möjligheten för

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.) kommunerna liksom även för staten att få in skatterna helst så fort som möjligt.

Herr Sundström i Skövde anmärkte, att utskottet skulle ha åberopat en mycket oväsentlig sak genom att draga en parallell med att enligt 1939 års lag en inkallad kan slippa ifrån indrivningsavgift om resterande skatt inbetalas inom ett år efter det militärinkallad blivit hemförlovad. Detta är en obetydlighet, som utskottet endast anfört i förbigående såsom jämförelse. Det väsentliga är, att om två års anståndstid skulle göras till det normala, komme det troligen, såvitt man nu kan bedöma, att föranleda olägenheter och ekonomiska risker. Utskottet har icke velat och icke ansett sig kunna gå så långt, innan erfarenhet vunnits om hur skatteförmedlingskassorna komma att bedriva sin verksamhet, och hur utfallet av det hela blir.

Motionärerna ha, som jag nyss sade, ansett att en anståndstid av ett år är för kort och föreslagit två år, men hur skulle det gå, om deras förslag skulle gå igenom? Låt oss taga som exempel. Antag att en person sedan 1½ år tillbaka resterar för stor skatt. Om en sådan person skulle få 2 års anståndstid, som motionärerna vilja, skulle 3½ år komma att gå efter det skatten förfallit till betalning. Men i 3 § av här föreliggande förslag till förordning om utskyldsbetalning sägs, att anståndstiden skall avpassas så, att resterande skatt skall vara betald senast vid den tidpunkt, då rätten att begära införsel i lön utgår. Mot denna bestämmelse i förslaget har ingen opponerat sig, varken motionärerna eller reservanterna. De ha sålunda utgått ifrån, att denna paragraf skall kunna godkännas. Enligt gällande lag upphör emellertid rätten att begära införsel i lön, då tre år ha gått. Detta betyder alltså, att en enskild skatteförmedlingskassa skulle genom att bevilja ett sådant anstånd på två år kunna beröva icke blott kommunerna utan även staten möjligheten att i de fall, då det är nödvändigt, begära införsel i lön för att få in skatten. Det kan väl icke vara förenligt med god ordning att antaga ett sådant förslag. En skattebetalare, som finge en sådan inbetalningsplan godkänd, skulle kunna betala av på skatten till dess 3 år hade gått. Sedan kunde han säga upp planen och gå ut ur kassan och låta bli att betala något mera utan att samhället skulle fullt ut kunna utnyttja sin rätt till ingripande. Ett sådant förfarande har utskottet icke ansett vara lämpligt eller lyckligt.

Hur det kan bli med en utsträckning av anståndstiden, sedan erfarenhet har vunnits, är för närvarande svårt att uttala sig om, men att i ovisshet tillråda riksdagen att gå in för vad motionärerna och reservanterna här ha föreslagit har bevillningsutskottet icke ansett sig kunna eller böra göra. Det är bättre att nu bevilja en något kortare anståndstid och senare — då erfarenhet vunnits — eventuellt kunna öka den än att kanske bli nödsakad gå den motsatta vägen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Den ärade talesmannen för utskottet försökte göra denna fråga märkvärdigare än den är. Dylika skatteförmedlingskassor existera redan nu, och det är på grundval av de erfarenheter, som jag för egen del och även andra ha av deras verksamhet, som vår motion har tillkommit. Jag måste fatta utskottets ståndpunkt så, att det verkligen har alldeles förbisett, att det redan nu existerar skatteindrivningskassor, och har stirrat sig blint på det tänkta förhållandet, att det nu skulle vara fråga om att sätta i gång en dylik skatteförmedlingsverksamhet, varför man med hänsyn till den oerfarenhet, som kan förefinnas på området, måste tillgripa vissa restriktiva bestämmelser, så att icke verksamheten från början kommer att spåra ur. Detta mitt intryck förstärktes ytterligare av herr Bladh, som talade för utskottets

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.)

utlåtande och därvid drog fram en del konsekvenser i avseende å vad som skulle kunna tänkas inträffa, om motionärernas förslag skulle gå igenom, konsekvenser som icke ha det ringaste med verkligheten att skaffa.

Vi ha i Göteborg några ganska betydande intressekontor eller skattekassor. Den äldsta tillhör en stor firma och har arbetat sedan 1907. Vid det verk, som jag själv tillhör, ha vi en dylik kassa, som varit i verksamhet sedan 1928. Vi ha Svenska kullagerfabrikens, vi ha Götaverkens och vi ha många andra stora företags skattekassor, som redan nu arbeta och ha ganska god erfarenhet. Det är erfarenheterna från deras verksamhet, som jag har vågat lägga till grund för den motion, som herr Ericsson i Kinna och jag ha framburit och till vilken jag här skall be att få anknyta några synpunkter.

Jag skall taga ett exempel från det praktiska livet för att visa vad vårt förslag åsyftar. Det är icke något undantag utan kan nästan gälla som regel, åtminstone i viss utsträckning. Anstånd med skattebetalning avser givetvis sådana skattebetalare, som äro uppförda på restlängd och som vid inträde i skatte-kassan skola betala dels årets oguldna utskylder, dels de på rest uppförda utskylderna. Vi kunna ju säga, att en sådan person på grund av inkallelse eller sjukdom kan restera med upp till 1,000 kronor i skatt. Om han dessutom har 400 kronor i nya skatter att betala, blir det tillsammans 1,400 kronor, som han skall betala under ett år. Om denna person har en veckoavlöning av 85 kronor och han skall betala skatten under loppet av 44 veckor — man plägar göra undantag för jul och semester — måste han per vecka betala in 32 kronor, och han får alltså kvar endast 53 kronor per vecka att leva på. Det är, mena vi, omöjligt för honom att kunna klara en sådan sak, och vad blir följden? Jo, följden blir, att han icke kan gå in i skatte-kassan utan måste stanna utanför.

Vi ha för vår del ansett, att man borde kunna utsträcka anståndstiden till 18 månader. I det av mig exemplifierade fallet skulle man alltså i så fall kunna slå ut beloppet på 18 i stället för på 12 månader, och nog är det väl bättre för alla parter att kunna göra en sådan fördelning på 18 månader för att få in skatten än att hålla vederbörande utanför skatte-kassan och låta samhället förlora skatten.

Nu frågade herr Bladh, hur det skulle komma att gå, ifall motionärernas förslag ginge igenom. Jo, herr Bladh, det skulle gå ungefär på det sätt, som jag här har skisserat, och det skulle icke på något sätt innebära någon fara att ge skatte-kassorna denna frihet. Om riksdagen i kväll beslutar, att skatten skall betalas på 12 månader, fastän vi med skatte-kassornas hjälp ha lyckats komma fram till 18 månader, så betyder detta givetvis, att skatte-exekutorerna och skattefogdarna komma att kräva ut skatten av vederbörande på ett år med påföljd att de skattebetalare, som stå på restlista, icke kunna komma in i skatte-kassorna utan bli ett offer för utmätningsmännen och skatte-exekutorerna. Herr Bladh skall nämligen icke glömma, att i de samhällen, där man har procent på indrivningen, få vi vederbörande tjänstemän emot oss. När skatteindrivningsrörelsen går framåt, betyder det minskade inkomster för skattefogdarna och andra tjänstemän, för att icke tala om att det kan leda till en minskning av tjänstemännens antal. Det är också en fråga, som vi ha att taga hänsyn till.

Jag skall icke, fastän jag har god lust till det, ge utskottets utlåtande det betyg, som det har fått i en skrivelse från de stora skatte-kassorna i Göteborg, men jag skulle vilja hemställa till kammaren att noga överväga, huruvida det icke skulle vara lämpligt att ge skattebetalare, som vilja gå in i en skatte-kassa för att ordna sin skattebetalning, möjlighet att få anståndstiden förlängd till två år.

Den risk, som herr Bladh var rädd för skulle följa med att överlåta ansvaret på skatte-kassorna, tycker jag blir ganska minimal. Jag vill nämligen erinra

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.)
herr Bladh om att enligt 8 § i förslaget till förordningen om erkända skatteförmedlingskassor skall länsstyrelsen övervaka, att skattekassas verksamhet bedrivs på ett ändamålsenligt och betryggande sätt. Även om alltså herr Bladh skulle börja rädas över de gamla skattekassornas verksamhet, kan han sålunda trygga sig till att det finns en länsstyrelse, som övervakar deras verksamhet.

Det skulle vara åtskilligt att tillägga, herr talman, men jag skall inskränka mig till det sagda och ber att få yrka bifall till den av herr Sundström i Skövde och herr Nilsson i Kristinehamn vid utlåntagandet fogade reservationen.

Herr *Ericsson* i Kinna instämde häruti.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att säga en enda sak om den specialfråga, som här varit föremål för diskussion, nämligen om den tid, under vilken kassa skulle kunna ge uppskov med de gamla skatternas betalning.

Det är alldeles uppenbart, att om ett sådant längre uppskov skulle införas, så kan det icke få den form, som herr Bladh förutsatte, nämligen att kassorna själva skulle kunna få bevilja ända upp till två års uppskov. Om detta överhuvud taget skulle kunna ske, finge det läggas exempelvis i länsstyrelsens hand att ge dispens.

Jag erkänner, att det kan finnas skäl, som tala både för en utsträckning och för den tid, som föreslagits i propositionen. Då nu utskottet icke har låtit övertyga sig av motionärernas skäl, kan jag också förstå det. Men om erfarenheten skulle visa, att denna uppskovstid, som motionärerna anse för kort, skulle i praktiken hindra en mycket stor del av dem som man skulle vilja ha in i dessa kassor från att gå in i dem, får man väl, sedan man vunnit en sådan erfarenhet, ta upp saken till förnyat övervägande.

Herr **Nilsson** i Kristinehamn: Herr talman! Det förefaller, som om den inställning som herr Bladh har till denna fråga i åtskilliga avseenden är principiellt en annan än den inställning som vi reservanter ha. Herr Bladh hävdade bland annat den meningen, att en god sak med denna skatteindrivningsform var, att det skulle bli svårare för dem som så önskade att smita ifrån skatterna, och han ansåg vidare, att ett bifall till den linje som reservanterna förordat skulle komma att medföra mycket vådliga avsteg från de nuvarande uppbördsreglerna. I båda dessa avseenden ger jag herr Bladh rätt, men jag vill påpeka, att det är just de nuvarande uppbördsreglerna som kritiserats ned, inte bara i detta sammanhang utan kanske framför allt i sammanhang med utredningen om skatt vid källan. Det finns alltså ingen anledning, förefaller det, att ömma alltför mycket för de nuvarande uppbördsreglerna.

Det är riktigt, att man efter dessa skattekassors tillkomst får svårare att hålla sig undan och uppträda som skattesolkare. Jag har emellertid fattat det så, att den väsentliga fördelen med inrättandet av dessa kassor skulle vara, att man därigenom skulle försöka avskaffa själva skattesolkarna. Man skulle försöka skapa en ordning i uppbörden som möjliggjorde för folk att betala sina skatter, utan att de överhuvud taget behövde frestas till att slingra sig fram såsom skattesolkare. Men vill man nå detta mål, är det alldeles uppenbart, att man inte bör starta den verksamhet det nu är fråga om under former som uppenbarligen äro sådana, att ett mycket betydande antal av vad vi hittills kallat skattesolkare icke kunna ansluta sig till dessa kassor. Den som har någon kontakt med det klientel det här gäller förstår, att det, i synnerhet med nuvarande skattetryck, är

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.)
fullkomligt otänkbart, att en människa som redan häftar i skuld för exempelvis ett års skatter skall kunna betala dessa skatter plus det löpande årets under loppet av ett år. Det är alldeles otänkbart. Följden därav blir, att dessa människor komma att anse, att dessa skattekassor ingenting äro för dem. De äro till för dem som förut ha sina skatter betalda, som alltså inte släpa efter med dessa utgifter och vilka följaktligen härigenom beredas ännu förmånligare vägar att för framtiden betala sin skatt.

Det är en annan omständighet som jag tycker att man bör fästa visst avseende vid i detta sammanhang. Utskottet förutsätter, att skattekassorna själva skulle kunna bevilja anstånd för ett år. Därefter skall utmätningsmannen kunna bevilja ytterligare ett års anstånd, därest så erfordras. Kommer icke detta att leda till rena godtycket? Utmätningmännen äro inte lika funtade över hela landet. På en plats kan det sitta en socialt förstående man, en man som ömmar för dem som ha det svårt att betala skatt. Han kommer säkerligen att vara ganska generös, när det gäller att meddela ett sådant anstånd. På en annan plats sitter en utmätningsman som har en helt annan inställning till detta klientel, som blivit efter med sina skatter, och kanske i någon mån tänker på inkasseringsprovisionen. Då är det ganska naturligt, om han intar en annan ståndpunkt till ett eventuellt ytterligare uppskov. Jag kan inte förstå, varför man skall utlämna dessa människor som man säger sig vilja hjälpa med denna reform åt ett sådant godtycke som kan utövas av tjänstemän i olika delar av landet.

Jag är övertygad om, att det fordras mycket radikala åtgärder, om man skall komma tillrätta med de nuvarande odrägliga uppbördsförhållandena i vårt land. Den sandströmska linjen, som framkom i samband med utredningen om skatt vid källan, var en mycket radikal linje, men vi veta, att det visade sig mycket svårt att i praktiken följa den, och man har därför skjutit den på framtiden. Jag tror, att det nu föreliggande förslaget kan bli ett mycket gott instrument tills vidare för att uppnå, vad man vill nå, särskilt med tanke på uppbörd vid källan, dock under förutsättning att man inte urvattnar även denna i och för sig ganska obetydliga reform, så att den vid starten kommer att förlora det värde den annars säkerligen skulle komma att ha.

Slutligen skulle jag vilja säga ännu ett ord till herr Bladh, som talade om att vad reservanterna plädera för skulle kunna leda till att en skatteskokare skulle efter tre år kunna bli fri från sin skatt utan att till fullo ha betalt den — därest han skulle få det långa anstånd som reservanterna här vilja medgiva — därigenom att som bekant rätten till införsel i lön upphör efter tre år. Det är i alla fall så, herr Bladh, att därefter vidtager rätten till utmätning av både lön och andra tillgodohavanden hos vederbörande, åtminstone när det gäller viss skatt. Jag tror därför inte, att det blir så lätt för vederbörande att komma ifrån sin skatteskuld. Därtill kommer nu, att denne man under dessa tre år, som herr Bladh talade om, för varje avlöning han erhåller betalar en del av sin skatt. Kan man egentligen begära mer, än att han skall göra så gott han kan för att hänga med och betala sina skatter?

Statsrådet Wigforss var mycket välvillig i sitt anförande, när han ställde i utsikt om det komme att visa sig nödvändigt att gå längre, än vad motionärerna nu föreslå, så kunde man sedermera göra det. Jag undrar emellertid, om det ovillkorligen skall vara nödvändigt att på detta sätt skjuta realisandet av den tanke som ligger bakom förslaget så långt framåt i tiden. Jag tror, att detta är ganska överflödigt. Därtill vill jag säga, att om andra kamraren nu följer reservanterna, så finns det i varje fall en möjlighet, att man vid en sammanjämkning i frågan kan finna en ny form, så att denna fråga

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.) nu skulle kunna lösas på kanske samma sätt, som statsrådet antydde att man senare kunde tänka sig att lösa den på.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Andersson* i Eskilstuna.

Herr Bladh: Herr talman! Såvitt jag förstår, missuppfattade finansministern mitt yttrande. Vad han framhöll i den delen som finansministern berörde var ett återgivande av reservanternas och motionärernas ståndpunktstagande. Det var således icke min åsikt han berörde.

Sedan vill jag säga till herr Nilsson i Kristinehamn, att då han talade om att man eventuellt skulle utlämna de sämst ställda, så är det kanske just reservanternas förslag, som kan leda dit hän. Där förespeglar man människorna, att den möjligheten finns, att de kunna gå in i en kassa och att de kunna få det och det anståndet upp till två år. Så gå två år, utan att de behöva göra rätt för sig, med påföljd att senare vidtagas just de kraftåtgärder som vi söka undvika. Det är således inte riktigt, när herr Nilsson gör gällande, att reservanternas förslag skulle vara mera humant. Verkningarna bli nog de rakt motsatta.

Vad herr Nilsson i Göteborg beträffar så tycker jag att de exempel han anförde knappast hålla. Den som har den lön och den skatt han talade om, den får sannerligen inte under nuvarande förhållanden det anstånd som han antydde. Denne man hade säkerligen redan tidigare fått införsel i lön. Herr Nilsson i Göteborg glömde att nämna, att den som icke kan betala sin skatt under ett år kan under medverkan av kassan och utmätningsmannen få ett anstånd som icke stannar ens vid två år utan sträcker sig väsentligt längre där det låter sig göra. Skulle det sedan vara någon utmätningsman som missbrukar sin ställning, föreligger det en mycket stor möjlighet att genom förmedling av kassan få detta ordnat och rättat genom länsstyrelsen. Om det är någon utmätningsman som hittills missbrukat sin ställning är det väl praktiskt taget utslutet, att han i fortsättningen skulle försöka sig på detta, då han vet, att kassan bevakar skattebetalarnas intressen och att den kan gå till länsstyrelsen, varvid utmätningsmannen kan bli desavuerad.

Jag tror inte, att man här skall måla ut utskottets förslag såsom det sämsta för skattebetalarna. Det är det bästa förslaget för dem, och med detta vinna vi den kontroll som väl ändå måste förefinnas inom uppborðsväsendet.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag undrar, om inte reservanterna göra denna fråga större, än vad den i verkligheten är.

Herr Nilsson i Göteborg utgick ifrån att bevillningsutskottet vid sitt ståndpunktstagande beträffande anståndstiden hade förbisett, att det redan fanns skattekasor. Det har utskottet visst inte gjort, utan utskottet har tänkt sig den möjligheten, att om ett års anstånd inte skulle vara tillräckligt, skulle sjunde paragrafen träda i tillämpning. Jag tror, att det är riktigt, som herr Bladh här framhållit, att om utmätningsmännen i detta avseende skulle visa bristande vilja, de högre myndigheterna skulle vara beredda att korrigeras deras ståndpunktstagande. Men om vi inte ha förbisett, att det finns sedan flera år arbetande skattekasor, ha vi inte heller förbisett, att det genom den framlagda propositionen utan tvivel kommer att skapas en mängd nya kasor, som säkerligen bli många fler än de nu existerande. I det läget ha vi ansett, att försiktigheten bjuder, att vi ta ett litet steg och säga, att med den ettåriga respittiden jämte den sjunde paragrafen stå alla möjligheter öppna. Skulle det sedan visa sig, att den ettåriga anståndstiden icke räcker, utan att man därigenom hindrar en större anslutning till kassorna, så är det möjligt att ta upp

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.)

denna fråga — det förutsätter utskottet — till en förnyad prövning och lösa den. Men, mina herrar, det vore mycket värre, om vi skulle komma i det läget, att om vi nu genomförde en tvåårig respittid, vi om ett eller annat år skulle bli tvungna att ta ett steg tillbaka och införa en ettårig anståndstid. Jag tror, att detta skulle vara olyckligare för skatte-kassorna, än om man nu toge ett litet försiktigt steg och sedan vidtog en komplettering, om erfarenheterna inbjöde därtill.

Jag vill påpeka, att första kammaren redan fattat beslut i ärendet utan någon som helst diskussion. Herr Nilsson i Kristinehamn viftade med att man kunde tänka sig en sammanjämkning. Hur skulle vi då tänka oss den? Ja, att det skulle bli en anståndstid på ett och ett halvt år, det kan jag ju tänka mig. Men det föreligger redan enligt sjunde paragrafen en möjlighet att öka den ett-åriga anståndstiden med ett halvt år och kanske ett år och litet till.

Jag tror, att det inte finns någon anledning, herr talman, för kammaren att gå ifrån det förslag som Kungl. Maj:t och utskottet här äro fullkomligt eniga om, och jag hemställer därför om bifall till utskottets hemställan.

Herr *Kilbom* instämde häruti.

Herr *Nilsson* i Göteborg: Herr talman! Det är nog inte så, herr Olsson i Gävle, att vi göra denna fråga större än den är, utan det förhåller sig så, att motionärerna och reservanterna vilja ordna denna fråga på det sättet, att den står i samklang med den erfarenhet vi ha av de nu arbetande skatte-kassornas verksamhet.

När herr Bladh hänvisar till att man genom att förhandla med utmätningsmännen kunde få det ytterligare anstånd som kunde vara behöfligt, skall jag bara ta mig friheten att citera några uttalanden i en skrivelse som jag fått från en erfaren man som sysslat med denna verksamhet. Han säger bl. a.: »Utskottet» — det blir i detta fall herr Bladh — »hänvisar till att, då en längre tid än ett år är nödvändig, så skall utmätningsmannen bestämma detta. Arma utskott, som i tryck återger sin okunnighet om utmätningsmännens ovilja att ens med ett finger ge en skatte-kassa sitt stöd. Tror utskottet, att dessa godvilligt avstå från sina bekvämt intjänta sportler? Vi ha i Göteborg haft en hel del besvärigheter med indrivningsmyndigheterna, då det gällt restförda skatter, och förhållandena torde vara enahanda på andra ställen i vårt land. Det är icke så märkvärdigt för övrigt, så länge som exekutorerna skola ha provision på införsel, som delas med stadsfogdarna. Det är just detta som är svårt, att få en utmätningsman att godtaga de skäl som en kassa anför för förlängt anstånd. Skall en person som råkat komma efter med sina skatter nödvändigt behöva blotta hela sin ekonomiska ställning för exekutorer och stadsfogdar?» Jag har här även ett yttrande över detta förslag, avgivet till magistraten i Göteborg från en chef för ett av stadens verk. Han talar där om att indrivningsförrättarna egentligen borde ha premier för att driva in de restförda i skatte-kassorna, och sedan fortsätter han: »Å andra sidan kan det icke vare sig förväntas eller begäras, att indrivningsförrättarna — medvetna om att varje utvidgning av skatteförmedlingsrörelsen medför minskning i deras inkomster — skulle driva propaganda härför, vilket i sak skulle innebära, att de så att säga arbetade på att minska eller mista sitt levebröd.»

Förstår inte utskottet, att ju mer restriktiva regler som man härvidlag inför, dess större stängsel uppför man mot att komma in i skatte-kassorna för sådana restförda, som inte äro skattesolkare i den meningen, att de inte vilja betala sina skatter, utan som inte kunna betala sina skatter på grund av inkallelser, arbetslöshet eller av andra skäl? Är det något orimligt, om staten eller samhället förhandlar med dem om skattebetalningen och bereder dem möj-

Förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m. (Forts.)
 lighet att, om de inte kunna betala sina skatter inom viss tid, betala dem om något år? Jag kan inte förstå denna byråkratiska envishet hos utskottet, när vi ha att hänvisa till erfarenheter från dessa gamla skattekassor.

Nu säger herr statsrådet och chefen för finansdepartementet liksom herr Olsson i Gävle, att vi kunna lugna oss och se, hur det verkar. Skulle det visa sig, att motionärerna ha rätt, så skulle vi kunna genomföra den lindring i skattebetalningen som de föreslå. Jag vill i stället säga, att när vi starta denna skatteindrivningsrörelse, så ha vi att visa på erfarenheter från de gamla skattekassorna, och då böra vi starta efter de linjer som dessa redan arbetat efter. Skulle det sedan visa sig, att utskottets farhågor äro befogade, ja, då kunna vi skärpa bestämmelserna genom att begränsa anståndstiden till ett år. Men vi skola inte börja denna verksamhet med att införa en regel som jag anser kommer att utgöra ett visst hinder för skatte-kassornas verksamhet.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr **Bladh**: Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg argumenterar precis som om det föreliggande förslaget inte innehölle någonting utöver vad som för närvarande gäller, men skillnaden är just den, att förslaget upptar en del nya bestämmelser.

Vidare tillåter sig herr Nilsson att här dra ett citat ur ett av de hundratals yttranden, som inhämtats. Det finns emellertid många yttranden, som gå i rakt motsatt riktning och som finansministern funnit ha avgörande betydelse, men dem har herr Nilsson tydligen glömt att ta med sig.

Det är nog så, att vill man få till stånd något som är bättre än det man har, får man också se till att de medel, som man använder, äro de lämpliga, och utskottet har ansett den väg, som här beträffs, vara den bästa under förhållandenvarande förhållanden.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Jag vill endast tillägga, att de yttranden, som gå i motsatt riktning — såsom herr Bladh sade — inte äro sådana, som avgivits av nu arbetande skatteindrivningskassor.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Sundström i Skövde och Nilsson i Kristinehamn avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Sundström i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Sundström i Skövde och Nilsson i Kristinehamn avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 2 februari 1943 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 17, med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor m. m. i vad propositionen innebure framläggande för riksdagen av i utskottets utlåtande intagna förslag till 1) lag angående ändrad lydelse av 76 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, 2) lag angående ändrad lydelse av 71 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad, 3) lag angående ändrad lydelse av 58 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm.

Vissa av förslaget till förordning om erkända skatteförmedlingskassor föranledda förslag till ändringar i kommunal-lagarna.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 17 i nu föreliggande delar icke kunnat i oförändrat skick antagas, för sin del ville antaga av utskottet framlagda lagförslag.

De av utskottet framlagda förslagen skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag endast därutinnan, att utskottet ansett, att vid indrivandet av resterande utskylder skulle därutöver uttagas en avgift av fyra öre å varje full krona av det oguldna utskyldsbeloppet, under det att Kungl. Maj:t föreslagit, att nämnda indrivningsavgift skulle uttagas med fem öre å varje full krona.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Sandegård*;

2) av herrar *Holmström*, *Herlitz*, *Thorell* och *Fält*, som yrkat, att utskottet måtte tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition i nu förevarande delar i oförändrat skick.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Thorell**: Herr talman! Som kammarens ärade ledamöter observerat, har handläggningen av Kungl. Maj:ts proposition nr 17 fördelats på dels bevillningsutskottet, dels konstitutionsutskottet, och det är nu konstitutionsutskottets utlåtande i ärendet som föreligger till behandling. Till detta utlåtande har jag jämte några kamrater fogat en reservation, och jag skall nu be att något få motivera denna.

Utskottet har här gått ifrån Kungl. Maj:ts förslag, vilket innebar att indrivningsavgiften för de belopp, som inte betalades i rätt tid vid skatteuppbördrarna, skulle utgöra 5 procent. Utskottet har i stället föreslagit en indrivningsavgift av 4 procent. Jag var med vid behandlingen av denna fråga inom utskottet, och varken där eller i det föreliggande utskottsutlåtandet har enligt min mening förebragts några bärande skäl för en ändring på den punkten. Utskottet har närmast fäst sig vid att det vid uraktlåten skattebetalning kan föreligga ömmande omständigheter. Jag vill inte förneka, att det i vissa fall kan förekomma sådana ömmande omständigheter, men jag delar departementschefens uppfattning, då han i propositionen yttrar följande: »Ser man vidare till hur förhållandena gestalta sig i normalfallen, lär erfarenheten utvisa att dessa ingalunda äro sådana, där särskilda ömmande omständigheter föreligga. Härutinnan kunna givetvis växlingar inträffa alltefter tidsförhållanden, men oftast torde den restförde vara antingen en uppenbar skattesolkare eller en person, som alltför sorglöst sköter sin ekonomi. Det är särskilt inom sistnämnda kategori som skatteförmedlingskassorna böra söka sitt klientel. Anslutningen till kas-

*Vissa av förslaget till förordning om erkända skatteförmedlingskassor för-
anledda förslag till ändringar i kommunallagarna. (Forts.)*

sorna kan därför icke annat än vinna på att indrivningsavgiften — alltså den straffavgift som man genom anslutningen undgår — hålles något så när hög.»

Jag har sedan länge haft om hand uppboriden av kommunalutskylderna i min hemkommun, och jag har gjort precis samma erfarenheter som departementschefen synes ha gjort. Vi bruka hos oss få restföra ungefär 10 procent eller något mer av de skattebelopp, som skola betalas, och ser jag efter vilka, som uraktlåtit att betala sin skatt, finner jag bland dem många, som göra det på de grunder, som departementschefen här anför. Så småningom betala emellertid även dessa, och till sist blir det ett mycket litet belopp kvar för avskrivning, vanligen 1.5 à 2 procent. Men i den mån det här gäller det klientel, som utskottsmajoriteten särskilt vill slå vakt om, alltså där det föreligger ömmande omständigheter, bli skattebeloppen oftast avskrivna.

Utskottet säger nu, att även om indrivningsavgiften för statskatten skulle sänkas från 6 till 4 procent, kan det förväntas att höjningen av indrivningsavgiften för kommunalskatten från 3 till 4 procent ger dem, som handha indrivningen av dessa skatter, sådan kompensation att deras inkomster bli ungefär desamma som tidigare. Jag känner mig inte övertygad om den saken. Som bekant är det statskatterna, som stigit mest under senare tid, men beträffande dessa skatter, som alltså representera de större beloppen, skulle indrivningsavgiften sänkas med 2 procent, under det att den beträffande kommunalskatterna, som ju åtminstone inte i allmänhet ökat lika kraftigt som statskatterna, skulle höjas med endast 1 procent. Jag tror därför inte att det kommer att bli en sådan kompensation, som utskottsmajoriteten här talar om, utan jag tror i stället att de personer ute på landsbygden, vanligen fjärdingsmännen, som sköta skatteindrivningen, komma att få vidkännas en minskning av sina inkomster, och hurvida de komma att bli nöjda därmed, vill jag låta vara osagt. Utskottet har ju inte närmare undersökt, hur de nya bestämmelserna skulle komma att verka i detta avseende, utan det är bara ett rent antagande som man stöder sig på.

Det är också en annan sak som jag skulle vilja beröra. Jag vet att en av de ärade utskottsledamöter, som tillhöra majoriteten, här kommer att framhålla, att det kan vara lika rätt att förfara på det ena sättet som på det andra. Det kan ju vara mycket möjligt, men med det föreliggande förslaget kommer ju statskassan även att göra en direkt förlust. Efter den reform, som för några år sedan skedde beträffande landsfiskalernas avlöning, få ju landsfiskalerna inte längre någon andel av indrivningsavgiften för de belopp, som de driva in. Hälften av dessa avgifter går i stället direkt till statskassan. Det är väl rätt underligt, om man i dessa tider, då finansministern letar med ljus och lykta efter utvägar att på alla möjliga och omöjliga sätt få in pengar till statskassan och då skattedragarna överhuvud taget äro belastade till bristningsgränsen, skall vara färdig att här ge bort ett visserligen litet men dock belopp fullständigt i onödan.

Om man vidare tar del av de yttranden i detta ärende, som återfinnas i propositionen, gå onekligen de flesta av dem ut på ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag, att indrivningsavgiften skulle sättas till 5 procent. I en del yttranden ställer man sig litet tvekan och i något enda uttalar man sig för en avgift av 4 procent. Sålunda gå exempelvis socialstyrelsen och statskontoret, som väl få sägas ha mycket stora förutsättningar för att bedöma denna sak, in för den högre indrivningsavgiften och varna för en nedsättning.

Med hänvisning till vad jag här anför och då jag inte kan inse, att det finns någon orsak att gå ifrån Kungl. Maj:ts förslag, ber jag, herr talman, att få

*Vissa av förslaget till förordning om erkända skatteförmedlingskassor för-
anledda förslag till ändringar i kommunallagarna. (Forts.)*

yrka bifall till den här föreliggande reservationen, vilket är detsamma som ett bifall till den kungl. propositionen.

Herr Fast: Herr talman! Både utskottet och reservanterna och Kungl. Maj:t äro ju överens om att med hänsyn till det beslut om skatteförmedlingskassor, som nu fattats, måste indrivningsprocenten bli densamma för såväl de statliga som de kommunala skatterna. Jag vill då erinra om att när åtskilliga gånger tidigare förslag framförts om att indrivningsprocenten för de kommunala skatterna skulle höjas, har denna kammare envist fasthållit vid de tre procenten. Inom utskottet ifrågasattes det också nu, huruvida man icke skulle ha kunnat nöja sig med en indrivningsavgift av 3 procent för såväl statsskatterna som kommunalskatterna, men det ansågs att man för säkerhets skull borde höja den något, och så stannade man för 4 procent.

Jag erkänner gärna, att denna siffra måhända är godtyckligt vald, men densamma kan nog sägas om siffran 5 procent. Det väsentliga är emellertid, att denna avgift tjänar sitt ändamål på ett förnuftigt sätt. I allmänhet betraktas ju kommunalskatten, åtminstone i normala tider, såsom den väsentligt högre skatten, varför en höjning av indrivningsavgiften för denna med 1 procent måste betyda mer än en sänkning i fråga om statsskatten med 2 procent. Vidare är det ju ofrånkomligt, att det totala skattetrycket i dag är helt annat än det varit tidigare och att alltså de belopp, på vilka indrivningsavgift utgår, bli av helt annan storleksordning än förut. Jag vill också erinra om att i en viss stad — jag skall inte nämna några namn — ha indrivningsavgifterna blivit så stora, att man måst föranstalta om särskilda anordningar när det gäller disponerandet av de medel, som flutit in på detta sätt.

Man skall inte heller utgå ifrån att det bara är antisociala och andra sådana, som vilja komma ifrån att betala skatt, vilka komma på restlängd. När vi behandlade detta ärende i utskottet var det flera av ledamöterna där, som erkände att de av ren glömska eller därför att de varit bortresta inte betalat sin skatt i rätt tid och sålunda kommit på restlängd. Visserligen hade de skyndat sig att så fort som möjligt betala beloppen, men de hade i alla fall fått lämna indrivningsprovision på dem.

Nu skulle man ju kunna resonera som så, att genom tillkomsten av skatteförmedlingskassorna komma de belopp, som skola drivas in, att bli så små, att provisionen till utmätningsmännen blir för låg, om man här följer utskottets förslag. Men tyvärr tror jag, att den som ser realistiskt på tingen måste säga sig, att det under en ganska lång övergångstid inte kommer att bli några revolutionerande förändringar i fråga om skattebetalningen genom tillkomsten av skatteförmedlingskassorna. Det första som sker är väl att de redan nu frivilligt arbetande kassorna omorganiseras till sådana kassor, som föreskrivas i den lag, som antagits. Men när det gäller landsbygden får man nog tyvärr räkna med att det kommer att dra ganska lång tid, innan det kommer till stånd några sådana kassor, ja, det kanske överhuvud taget inte blir så mycket bevänt med denna verksamhet.

Vi ha emellertid inom utskottet ansett, att det är nog bäst att gå ut ifrån de nuvarande förhållandena och den nu förefintliga höjdpunkten i fråga om skatternas storlek o. s. v. och sålunda icke sätta indrivningsprocenten alltför högt. Om det sedermera skulle visa sig, att resultatet av skatteförmedlingskassornas verksamhet skulle bli gynnsammare än man nu vågat hoppas på, kan man ju då undersöka, huruvida indrivningsprovisionen bör ökas. Men om vi nu sätta indrivningsavgiften till 5 procent och den utveckling, som jag här

Vissa av förslaget till förordning om erkända skatteförmedlingskassor föranledda förslag till ändringar i kommunallagarna. (Forts.)

pekat på, kommer till stånd, kommer man nog ändå från det håll, där man har ett speciellt intresse därav, att hänvisa till att en minskning av provisionerna ägt rum, och så få vi en ytterligare höjning av procentsatsen. Jag tror inte att den vägen är att rekommendera.

Jag tror sålunda, att den av utskottet föreslagna indrivningsavgiften väl täcker det ändamål, som den avser att täcka, och bildar ett med hänsyn till nuvarande förhållanden rimligt utgångsläge. Och därest förhållandena framdeles skulle påkalla en höjning av avgiften, är det väl, som sagt, bättre att höja den vid den tidpunkten än att nu gå ut ifrån ett högre belopp. Vi ha dessutom trott, att andra kammaren gärna ville hålla på sin gamla ståndpunkt och inte i onödan höja procentsatsen över det tal, som kan anses vara väl motiverat.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Fält: Herr talman! Jag har i denna sak råkat hamna på samma linje som min ärade vän herr Thorell, något som jag inte ofta har haft tillfälle att göra. Men jag resonerade i utskottet som så, att man här också måste se till att de, som sköta indrivningen, få tillräcklig ersättning därför. Av mångårig erfarenhet som indrivningsman vet jag, att man ofta av rena bekvämlighetsskäl icke betalade sin skatt i rätt tid, och utmätningsmannen fick vanligen när det gällde sådana små belopp på två, tre kronor — de större beloppen på ett par tre hundra kronor fick han aldrig tillfälle att indriva, ty dem tog landsfiskalen hand om — springa många gånger om för att driva in dem. Jag vet att jag ofta betalade beloppen själv för att slippa springa så mycket.

Jag ser emellertid inte denna fråga enbart som en lönefråga, utan jag ser den också som en lämplighetsfråga. De sakkunnigas förslag om en indrivningsprocent av 6, tycker jag att man helt kan bortse från, men den medelväg, som finansministern här valt, anser jag vara den bästa. Indrivningsavgiften har ju för belopp, överstigande 25 kronor, utgjort 6 procent vad statsskatten beträffar och 3 procent för kommunalskattens vidkommande, och då tycker jag att det är en lämplig avvägning, som finansministern här kommit fram till. Jag skall emellertid inte ge mig in på någon längre debatt om den saken, utan vill bara hänvisa till den motivering, som finansministern själv anfört.

Det är naturligtvis inte någon större fråga det här gäller, men att meningarna dock äro rätt delade, veta vi, alldenstund utskottet segrade med endast en röst i första kammaren. Det är ju tacknämligt att man försöker pressa ned utgifterna, men jag vill inte att man skall gå under vad som kan anses vara skäligt, och därför har jag ansett att utskottet bort taga propositionen oförändrad. Det är inte heller något annat som skiljer utskottet och reservanterna än att utskottet vill ha en indrivningsavgift av 4 procent och reservanterna av 5 procent.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Thorell: Jag vill bara säga några ord till herr Fast i anledning av vad han här yttrat.

Herr Fast lade tyngdpunkten i sitt anförande på den omständigheten att han inte trodde, att resultatet i inkomstavseende skulle bli så dåligt för dem, som ha att driva in resterande skattebelopp, om man godtog utskottets förslag. Men även om man godkänner den argumentering därvidlag, som herr Fast förde — något som jag för min del inte kan göra på grund av att, såsom jag nyss sade, statsskatterna stiga undan för undan och följaktligen en minskning av indrivningsavgiften för dem med 2 procent kommer att betyda mer än en höjning av indrivningsavgiften för kommunalskatterna med 1 pro-

*Vissa av förslaget till förordning om erkända skatteförmedlingskassor för-
anledda förslag till ändringar i kommunallagarna. (Forts.)*

cent — så finns det en annan sida av saken, som man inte kan bortse från och som departementschefen särskilt tryckte på, nämligen att det är många, som av andra skäl än enbart ömmande omständigheter och dylikt underlåta att betala sin skatt i rätt tid. Det är många, som av rent slarv inte göra detta, och herr Fast framhöll alldeles riktigt, hurusom det under utskottsbehandlingen framkommit exempel på att flera av ledamöterna själva glömt att betala sin skatt i rätt tid och följaktligen fått erlagga indrivningsavgift. Det tycker jag är ganska rätt åt oss, herr Fast. Är det icke på det sättet ställt, att ju mindre risk det föreligger, att det kostar någonting, desto mer ökas antalet medborgare, som med flit eller av glömska underlåta att betala sin skatt. Jag tror, att kostar det någonting, så kommer folk att försöka se upp och bjuda till att betala. Kostar det mindre, resonerar de nog så, att det icke är så farligt att låta fjärdingsmannen komma och taga ut skatten.

Medan jag har ordet vill jag tillägga en annan sak. Det är alldeles givet, att om inrättandet av dessa kassor kommer att medföra det gagn, som man väntar och hoppas, så blir det endast notoriska skatteskoklare och personer med mycket små skattebelopp, som indrivningsmännen få driva in skatten hos. Redan nu inträffar det ju ofta, att en fjärdingsman får gå många gånger till avlägset belägna gårdar för att försöka driva in en tia då och en tia då. Man hoppas nu, att en stor mängd hyggliga arbetare, som förut av rent slarv eller av liknöjdhet underlåtit att betala sin skatt, skola gå in i skatteförmedlingskassor. Dessa kategorier skattskyldiga komma således hädanefter icke längre att tillhöra uppbördsmännens klientel. Uppbördsmännen komma att få mera arbete än hittills, med det svårare klientelet. Jag ser, att finansministern befinner sig i kammaren. Jag ber att få vädja till honom att säga sitt tungt vägande ord i denna fråga. Finansministern bör knappast ha intresse av att staten får in mindre belopp i, jag höll på att säga, bötesmedel genom att indrivningsprocenten sänkes, än vad staten skulle få, om reservationen och Kungl. Maj:ts förslag bifölles.

Herr Fast: Herr talman! Jag har aldrig hört talas om att man får bättre minne därför att man råkar få betala en krona mer. Vore det så enkelt att bota minnet, skulle det verkligen vara värt slanten.

Jag vill nu söka bemöta vad herr Thorell sade i sitt första anförande och som jag glömde att gendriva. Han framhöll, att man i utskottet icke undersökt, om utmätningsmännen voro nöjda med förslaget. Om jag inte missminner mig, var herr Fält en gång i tiden fjärdingsman. Han var ju inte nöjd, trots att han icke längre tillhör uppbördsmännens kår. Det är ju mycket begärt att fordra, att bevillningsutskottet skulle göra en sådan undersökning, som nyss antytts. Resultatet vore ju givet på förhand. Det har sagts, att det skulle komma att bli mest småbelopp kvar att indriva, men det har ju alltid varit så, att de stora skattebeloppen ha varken fjärdingsmän eller exekutionsbetjänter fått inkassera, utan dem ha utmätningsmännen själva inkasserat. Man glömmer också fullständigt bort, att det finns något, som heter införsel i lön. Herr Thorell framhöll å ena sidan, att uppbördsmännen få för litet inkomster, å andra sidan att staten kommer att göra sig förtjänst genom att staten får betala lägre indrivningsprovision för värnpliktiga och till beredskapstjänstgöring inkallade. Om jag icke missminner mig är emellertid indrivningsprovisionen i sistnämnda fall endast 3 %. Man har funnit detta vara skäligt.

Denna fråga är ju inte någon stor fråga utan en avvägnings- och en lämplighetsfråga. Skulle det befinnas, att avvägningen icke skett på lämpligt sätt,

Vissa av förslaget till förordning om erkända skatteförmedlingskassor föranledda förslag till ändringar i kommunallagarna. (Forts.)
 så får den naturligtvis justeras. Jag tycker det är bättre att börja med ett lägre belopp, som eventuellt kan höjas, än med ett relativt högt belopp.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels och på bifall till Kung. Maj:ts förslag i nu föreliggande delar i oförändrat skick; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 4.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagda förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken, lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning och förordning om skyldighet för arbetsgivare att anmäla arbetsanställning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr **Håstad**: Herr talman! Endast ett par ord om denna punkt.

Föreliggande lagförslag ingår ju som ett led i uppbördsreformen. Det inefattar en skyldighet för varje enskild arbetsgivare att i två exemplar ingiva anmälan om anställande av arbetstagare.

Jag har deltagit i utskottsbehandlingen i denna fråga. Jag föreställer mig, att det under frågans handläggning i utskottet var flera än jag, som i andan om sågo ett mycket stort pappersmaskineri, vilket skulle komma att rulla under de närmaste åren. De flesta av dessa miljoner kort, som skola samlas som ett nytt slags folkregister, ha för övrigt ingen egentlig betydelse, eftersom de flesta skattebetalare äro lojala. I motiveringen till propositionen har framhållits, att dessa bestämmelser vore nödvändiga som ett komplement till uppbördsreformen, och utskottet böjde sig härför.

Jag vill här endast fästa uppmärksamheten på första paragrafen i förordningen, som stadgar skyldighet för arbetsgivare att anmäla anställandet av arbetstagare. Det heter i denna paragraf: »Arbetsgivare är skyldig att enligt vad nedan stadgas göra anmälan om anställande av arbetstagare.» Någon definition på begreppet arbetstagare lämnas emellertid icke. De sakkunniga ha ansett, att det skulle finnas tillräckliga erfarenheter från olika områden av sociallagstiftningen om den innebörd, som borde inläggas i detta uttryck. Här emot kan man här konstatera, att åtskilliga myndigheter, bland andra den i detta hänseende eminent sakkunniga kammarrätten, uttalat önskemål om att man på ena eller andra sättet borde precisera uttrycket arbetstagare. Jag skulle också tro, att det är någon överdrift ifrån de sakkunnigas sida att göra gällande, att begreppet arbetstagare är jämförelsevis lätt att bestämma. Man har under de sista åren åtskilliga gånger vid behandling av olika ärenden i andra lagutskottet diskuterat eller haft att pröva just detta begrepp, huruvida till exempel bensinförsäljare och handelsagenter vore att betrakta som arbetstagare i sociallagstiftningens mening. Andra lagutskottet var för några veckor sedan på en exkursion till arbetsdomstolen och fick därvid åhöra en process, som rörde frågan om tolkningen av ordet arbetstagare. Det gällde

Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken, m. m.
(Forts.)

vissa jordbrukare, som åtagit sig att utföra skogskörslor, och ordföranden dissekerade frågan om man därvidlag hade att göra med arbetstagare i sociallagstiftningens bemärkelse. Det är lätt att finna dylika fall, där man kan vara tveksam om vad lagstiftaren avsett.

Departementschefen framhåller, att avseende skall fästas vid om anställningen är stadigvarande eller icke. Men behöver det vara heltidsanställning? Räcker det med en deltidsanställning, som är kontinuerlig och sträcker sig över fyra veckor? Skall det lämnas uppgift beträffande en barnvakt, som stadigvarande tjänstgör någon eller några kvällar i veckan, beträffande en journalist, som åtagit sig att skriva så och så många artiklar i månaden, eller beträffande en föreläsare, som åtagit sig att hålla vissa föreläsningar under en tid, som överstiger de av lagen föreskrivna fyra veckorna? Även på jordbrukets område torde det finnas fall, där tveksamhet kan råda angående uppgiftsskyldigheten.

Man kan naturligtvis resonera som så, att det inte spelar någon större roll, om en eller annan, som icke bort anmälas, blir anmäld. Man bör emellertid betänka, att det är fråga om miljoner kort, som skola lämnas in, och om ett synnerligen omfattande administrativt arbete. Därtill kommer, att varje arbetsgivare hotas av böter. De sakkunniga hade föreslagit 10 kronor, regeringen föreslog ett bötesmaximum av 300 kronor och utskottet har sänkt det till 100 kronor.

På åtskilliga håll har det sålunda framhållits önskvärdheten av att finansdepartementet, innan denna stora registrering av anställda skall ske, d. v. s. före den 1 juli, i en eller annan form närmare preciserar ordet arbetstagare. Det kan ske antingen med stöd av 7 §, enligt vilken Kungl. Maj:t har rätt att utfärda tillämpningsföreskrifter, eller också som ett slags råd eller anvisningar. Jag är väl medveten om, att det under alla förhållanden måste uppstå tvistiga frågor, som först kunna få sin lösning, sedan praxis stadgat sig. Men jag är också ganska övertygad om att myndigheterna, om de icke i en eller annan form lämna råd och anvisningar, komma att bli överhopade med många gånger alldeles onödiga uppgifter från den villrådiga allmänheten. Jag vet att bland andra utskottets ärade vice ordförande under utskottsbehandlingen gillade dessa synpunkter, d. v. s. hyste farhågor för att uttrycket arbetstagare skulle leda till vissa tolkningsbesvär och trassel.

Jag vill, herr talman, med dessa ord blott understryka önskemålet, att departementet, innan författningen i ämnet utfärdas, undersöker möjligheten att, till stor vinst för allmänheten, göra en närmare bestämning av begreppet arbetstagare och därmed klarare fixera den skyldighet, som ålägges arbetsgivare.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:
nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring i stämpelförordningen;
och
nr 7, i anledning av väckta motioner om höjning av hundskatten, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 10.

§ 6.

Motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 8, i anledning av väckta motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m., nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 23 i första kammaren av herr *Holmström m. fl.* och nr 33 i andra kammaren av herr *Wiberg m. fl.*, vari hemställts »att riksdagen måtte besluta, att i kungl. förordningarna den 30 maj 1941 och den 19 juli 1942 stadgad skattefrihet för gåvor till staten eller försvarsförening för luftvärnet, till staten eller luftskyddsförening för luftskyddet eller till hemvärnsförening för hemvärnet eller dess underavdelningar eller till sjövärnskåren eller densamma underställda sjövärnsflottiljer måtte tillsvidare utsträckas att gälla sådana gåvor jämväl under beskattningsår, för vilket taxering kommer att äga rum efter 1943 och 1944 års utgång»;

2) motionen nr 117 i andra kammaren av herr *Lindberg* i Stockholm, vari hemställts, »att riksdagen ville besluta en förlängning på minst två år av förordningen rörande skattefrihet för gåvor till hemvärnet och dess underavdelningar»;

3) de likalydande motionerna nr 24 i första kammaren av herr *Holmström m. fl.* och nr 32 i andra kammaren av herr *Wiberg m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta att skattskyldig vid den taxering, vilken äger rum efter 1943 och 1944 års utgång, enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt skall jämte andra allmänna avdrag enligt 4 § nämnda förordning från sammanlagda beloppet av sina inkomster från olika förvärvskällor äga åtnjuta avdrag med belopp, motsvarande vad han under beskattningsåret utgivit såsom gåva till Sveriges landstörmsföreningars centralförbund, frivilliga motorcykelkåren samt riksförbundet Sveriges lottakårer»; samt

4) de likalydande motionerna nr 165 i första kammaren av herr *von Heland m. fl.* och nr 182 i andra kammaren av herr *Severin* i Stockholm, vari hemställts, »att riksdagen måtte för sin del besluta antaga en författning av innehåll, att skattskyldig, som under beskattningsår, för vilket taxering verkställs åren 1944 och 1945, till Stiftelsen Flygvapnets Hjälpfond lämnat gåva avsedd för dess verksamhet, äger att vid taxering enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, jämte avdrag som avses i 4 § i nämnda förordning, från sammanlagda beloppet av sina inkomster från olika förvärvskällor åtnjuta avdrag med belopp motsvarande vad han under beskattningsåret utgivit såsom sådan gåva», varjämte hemställts, att vederbörande utskott ville utarbeta förslag till erforderlig författningstxt.

Utskottet hemställde,

1) att de likalydande motionerna I: 23 och II: 33, i vad desamma avsåge fortsatt skattefrihet för gåvor till luftvärnet, luftskyddet och sjövärnskåren eller densamma underställda sjövärnsflottiljer, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 23 och II: 33, i vad desamma avsåge fortsatt skattefrihet för gåvor till hemvärnet eller dess underavdelningar, samt motionen II: 117 i samma ämne icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att de likalydande motionerna I: 24 och II: 32 om skattefrihet för gåvor till Sveriges landstörmsföreningars centralförbund, frivilliga motorcykelkåren och riksförbundet Sveriges lottakårer icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

4) att de likalydande motionerna I: 165 och II: 182 om rätt för skattskyldig att vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag

Motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m.
(Forts.)

för gåvor till stiftelsen flygvapnets hjälpfond icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag har väckt en motion om skattefrihet för gåvor till hemvärdet, en motion, som jämte andra motioner i liknande syfte avstyrkts av utskottet. Jag har läst utskottets motivering för dess avslagsyrkande. Något annat skäl har egentligen inte anförts än att utskottet, då utskottet första gången tillstyrkte skattefrihet för dessa gåvor, föreslagit, att skattefriheten endast skulle gälla under två år.

I utskottets utlåtande har vidare framhållits, att gåvorna började bli sällsynta. Detta skulle väl också utgöra ett skäl för utskottets avslagsyrkande. Detta skäl kan dock icke gälla gåvor till hemvärdet, vilka icke visat någon tendens att minska i antal eller storlek. Gåvorna till hemvärdet ha i utskottets motivering så att säga fått följa med på köpet. Det har också framhållits, att syftet med skattefriheten varit att hjälpa upp den frivilliga försvarsorganisationen, och att detta syfte redan nåtts. Det är rätt egendomligt, att de personer, som skänka staten stora belopp att användas för försvarsändamål, skola behöva betala skatt för de medel, de skänka bort. Hemvärdet har att tillgodose ett rent statsändamål. Staten har icke kunnat förse hemvärnsmännen med utrustning. Hemvärdet har fått utrustas på frivillighetens väg. Man har skaffat marschskor, underkläder o. s. v. för ganska mycket pengar, men icke nog med detta, även övningarna betalas av gåvomedel. Om staten skulle betala utrustning och övningar för hemvärdet, så skulle det kosta staten ganska stora belopp. Vore det inte bättre att uppmuntra den enskilda offervilligheten genom att bevilja skattefrihet för gåvor.

Beträffande anslaget till övningsändamål vill jag framhålla en omständighet, som jag tror har sitt intresse icke blott för Stockholms vidkommande. För de arvoden, som staten betalar till instruktörer, går det icke att skaffa några instruktörer, utan man måste på frivillighetens väg anskaffa ytterligare penningmedel för instruktörernas avlöning. Staten betalar en underofficer, som tjänstgör som instruktör under 5 timmar, cirka 6 kronor. Hemvärnsområdet får betala honom ytterligare 4 kronor. Underofficeren erhåller således sammanlagt 10 kronor. Billigare får man ingen instruktör. I varje fall har det inte lyckats i det hemvärnsområde, som jag mest haft att göra med.

Likadant är det med expeditjonsmaterial. De arvoden, som utgå till hemvärnsområdesbefälhavare, skola användas även till expeditjonsmaterial. Det räcker de i allmänhet inte till, åtminstone inte i de större hemvärnsområdena, utan nödiga medel måste anskaffas genom gåvor. Blir det ändå brist, får områdesbefälhavaren betala bristen ur sin egen portmonnä för nöjet att inneha tjänsten som befälhavare.

Under budgetåren 1940/41 och 1941/42 har hemvärdet enligt vad som uppgives i utskottets utlåtande i gåvor erhållit omkring 1,576,000 kronor, därav omkring 347,000 kronor för hemvärdets blivande stridsskola på Vällinge gård. Siffrorna avse kontanta belopp. Dessutom ha förekommit gåvor in natura. Jag skulle tro, att värdet av sistnämnda gåvor varit nästan lika stort som gåvorna i kontanter. Ifrån olika håll har till hemvärnsmännen skänkts marschskor, ylletröjor, skinntröjor, strumpor etc. Någon kanske anmärker, att hemvärnsmännen under övningarna borde kunna använda samma plagg som de bruka i vardagslag. Det kan nog vara sant beträffande en del hemvärnsmän, men många hemvärnsmän ha sådant arbete, att de icke i vardagslag behöva

Motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m.
(Forts.)

använda kläder, vilka lämpa sig att bruka under övningarna, och därför måste de på ett eller annat sätt förses med kläder. Hemvärnsmännen offra ganska mycket av sin lediga tid och av sin bekvämlighet för att tjänstgöra i hemvärdnet. Det kan väl inte vara annat än rättvist, att de personer, som — ofta rundhänt — skänka medel till hemvärdnet, befrias från erläggande av skatt för de pengar, som de skänka bort för detta ändamål.

Jag förstår, att utskottet resonerar som så, att det är så många, som begära skattelindring för samma sak, att man icke kan fortsätta längre. Det skulle bära i väg alldeles för långt, om man gjorde det. Därför klipper man av alltihop och säger, att ingen skall åtnjuta någon skattelindring. Men jag tycker ändå, att det är litet väl hårt att göra detta på detta sätt. Om man för exempelvis hemvärdnet räknar med att de stora givarna komma att hålla sig till samma belopp i fortsättningen som hittills, komma de givetvis att från gåvomedlen draga av de belopp, som skola gå till skatt. På detta sätt får hemvärdnet mindre och måste sålunda göra några föranstaltningar för att staten i stället skall betala mera i direkta anslag. Jag kan icke tänka, att staten gör någon förtjänst på en sådan affär, utan det blir väl snarare tvärtom. Här är icke meningen att staten skall göra en förtjänst för att sedan giva detta direkt, men det blir så de facto, ifall gåvorna reduceras som jag sagt.

Jag hade ursprungligen tänkt mig att här framlägga ett förslag om skattebefrielse för gåvomedel till hemvärdnet. Jag har också ett lagförslag färdigt på denna punkt. Men eftersom det icke varit föremål för utskottsbehandling, skall jag icke framlägga det, utan jag hemställer i stället om återremiss av ärendet till utskottet. Jag hemställer också, att man då tager hänsyn till alla de svårigheter i vad gäller utrustning och sådana saker, som existera inom hemvärnsrörelsen.

Herr von Seth: Herr talman! Bevillningsutskottet har här avstyrkt ett knippe motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. Det gäller bl. a. motionerna nr 33 och 32 i denna kammare med herr Wiberg som huvudmotionär. I motionen nr 33 yrkas, att skattefriheten för gåvor till staten eller försvarsförening för luftvärdnet, till staten eller luftskydds-förening för luftskyddet eller till hemvärnsförening för hemvärdnet eller dess underavdelningar eller till sjövärns-kåren eller densamma underställda sjövärnsflottiljer måtte tills vidare utsträckas att gälla sådana gåvor under beskattningsår, för vilket taxering kommer att äga rum efter 1943 och 1944 års utgång. I motionen nr 32 gäller det rätt för skattskyldig att åtnjuta avdrag med belopp, motsvarande vad han under beskattningsåret utgivit såsom gåva till Sveriges landstormsföreningars centralförbund, frivilliga motorcykelkåren samt riksförbundet Sveriges lottakärer.

Jag skulle vilja erinra kammaren om, att utskottet redan 1938 hade tillfälle att taga ställning till denna fråga. Utskottet tillstyrkte då och motiverade sin hemställan med att den föreslagna lättnaden i den statliga beskattningen med sannolikhet skulle uppmuntra företag och enskilda medborgare att lämna bidrag. Så skedde också under åren efter 1938. Av den utredning, som utskottet har presterat här på sidan 11, framgår ju, att gåvorna stegrats till och med år 1940, men att därefter gåvorna avtagit i mycket hög grad. Man behöver därför icke hysa några farhågor för att gåvorna skola gå upp till så stora belopp, att de bli alltför stora.

Dessa frivilliga försvarsorganisationer behöva mer än väl sina anslag. Herr Lindberg i Stockholm har ju nyss i sitt anförande pekat på detta, framför allt när det gäller utrustning och beklädnad för hemvärdnet. Man tycker, att

Motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m.

(Forts.)

det är, jag måste säga, herr talman, ganska konstigt, att utskottet nu är redo att icke gå med på skattefrihet för gåvor till sjövärnets, som fick tillstånd att få dessa skattefria gåvor så sent som den 20 juni 1942. Då utkom nämligen från trycket Kungl. Maj:ts förordning angående gåvor till sjövärnets.

Jag vill också understryka för kammaren, att skattefriheten för dessa gåvor icke omfattar den kommunala beskattningen, och att sålunda kommunernas intressen icke komma att trädas för nära under några omständigheter.

Kriget pågår alltjämt. De krav, som kriget kommer att ställa såväl på vår försvarsmakt som på de frivilliga försvarsorganisationerna, komma förvisso ingalunda att avtrubbas utan komma kanske att stegras under den närmaste tiden. När nu det mäktiga bevillningsutskottet en gång ruckat på den principen, att man icke skall medgiva skattefrihet för gåvor, så måste jag för min del säga, att då tala alla skäl för att vi under en period som denna, när anspråken höjas på dessa frivilliga försvarsorganisationer, icke taga tillbaka detta. Jag vill inom parentes nämna, att landstormen hädanefter skall kallas lantvärnets, och dess uppgifter komma att bli mycket stora. När sålunda i likhet med lantvärnets även de andra komma att få stora uppgifter, synas alla skäl tala för att denna skattefrihet får behållas, i synnerhet som gåvorna minskats under åren 1941 och 1942.

Jag ber, herr talman, i likhet med herr Lindberg att få yrka återremiss i fråga om motionerna 32 och 33 i denna kammare.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Herr Lindberg i Stockholm inledde sitt anförande med att säga, att han kunde icke finna, att utskottet anfört några skäl för sitt ståndpunktstagande. Jag kan möjligen förstå, om herr Lindberg råkar ha en sådan uppfattning. Men om han besvärat sig med att taga del av de synpunkter, på vilka utskottets utlåtande är fotat, kunde han knappast ha givit uttryck för en sådan mening.

När bevillningsutskottet för fem år sedan hemställde till riksdagen att besluta om skattebefrielse för gåvor till luftvärnets, så var det som hårdast slogs fast i utskottets utlåtande just detta, att vad som nu skedde innebar en allvarlig avvikelse från de principer, på vilka hela vår skattelagstiftning vilar. Utskottet framhöll emellertid, att just med hänsyn till luftvärnets och det läge, i vilket det befann sig och vi alla befunno oss, kunde man övervinna betänkligheterna med att göra detta avsteg och gå med på att föreslå en tillfällig avvikelse, som skulle omfatta en tid av tre år. Att det var riktigt bedömt praktiskt kanske framgår därav, att om man studerar siffrorna för gåvorna i fråga om luftvärnets under det närmast följande året utgjorde dessa över 22,000,000 kronor.

När utskottet året därpå, vid 1939 års riksdag, hade att taga ställning till frågan om skattebefrielse för luftskyddet, framhöll utskottet samma synpunkt som 1938, och för att man så att säga ytterligare skulle slå fast, att det förhöll sig på det sättet, stannade man i det sistnämnda fallet för en skattebefrielse under två år.

När sedan tiden för denna skattebefrielse gick ut vid 1941 års riksdag, befunno vi oss ju strängt taget i samma läge. Efter mycket diskuterande stannade man för en förnyelse. Denna förnyelse blev två år. Men samtidigt som denna förnyelse då gjordes och utsträcktes till hemvärnets, skrev utskottet, att det måste vara angeläget, att efter dessa två års utgång denna provisoriska avvikelse från skatteförfattningarnas principer upphörde. Dessa utskottets synpunkter föranledde på intet sätt någon reservation från något håll, och riksdagens båda kamrar anslöto sig till denna mening.

Motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m.
(Forts.)

År 1942, alltså vid fjolårets riksdag, då vi hade att behandla den wibergska motionen om skattefrihet för sjövärnets, följde utskottet samma linje, och för att så att säga pressa in denna i det hela fastställdes denna skattebefrielse till ett år. Utskottet underströk ännu en gång, att man måste ha ögonen på att här gällde det en så allvarlig avvikelse från alla de principer, på vilka vår skattelagstiftning vilade, att när dessa två år gått ut måste provisoriet upphöra. Riksdagen anslöt sig till dessa bevillningsutskottets synpunkter.

Om herrarna, som nu stå i opposition, studera bevillningsutskottets utlåtande i år, så finna ni, att ingen av dem, som under årens lopp ha kämpat på samma linje som herrarna, har haft någonting att erinra mot det här föreliggande förslaget. De anse det nämligen vara riktigt och rimligt, att man infriar vad riksdagen har sagt under alla dessa år.

Det är ju självfallet, att man kan ha olika uppfattningar om vad som skall stödjas. Herr Lindberg är nöjd med att det blir hemvärnets, herr von Seth är nöjd, om det blir sjövärnets. Det finnes andra, som säkert skulle vara nöjda, om det bleve motorcykelkåren, landstormen eller flygvapnets hjälpfond, o. s. v., o. s. v. Man ser sålunda, att det finnes utvecklingsmöjligheter, och att det är en nödvändighet, om det skall bli någon reda i dessa förhållanden, att man återvänder till de principer, på vilka skattelagstiftningen i detta avseende vilar.

Nu har herr Lindberg framhållit en mängd av argument, som skulle tala för, att man skulle göra en avvikelse. Han säger, att hemvärnets behöver detta stöd. Hemvärnets fyller ett statsändamål, och därför behöver det en hel mängd av saker, som han räknar upp. Jag tror, att det är riktigt. Jag tror också, att det är riktigt, att uppbyggnaden av sjövärnskåren på det sätt, som är avsett, är ett statsändamål, och att det förtjänar stöd i detta avseende. Men, mina herrar, det skall icke stödjas genom att man kastar skattelagstiftningens principer under bordet. Det skall stödjas över fjärde huvudtiteln. Där har det sin plats. Anser staten, att dessa statsändamål skola upprätthållas, bör staten sörja för att de kunna upprätthållas på den väg, där man upprätthåller andra ting, som höra till försvarets område. Det bör icke ske på detta sätt där man så att säga så småningom, genom att man öppnar denna väg och bibehåller den, sätter den i system, underminerar vår skattelagstiftning, så att man år efter år kan stoppa in det ena ändamålet efter det andra och slutligen hamnar i rena kaos.

Man skall i detta fall också komma ihåg, att en stor del av de här upptagna gåvorna faktiskt äro statsmedel, ty i dessa gåvor ligga ju de skattemedel, som annars skulle ha inlutit i statskassan. Det blir sålunda, även om man skulle säga, att staten skulle ersätta allt det, som nu hemvärnets och sjövärnets kräver, icke statsutgifter till de belopp, som här äro omnämnda, utan det blir någonting, som rör sig om kanske hälften av dessa belopp, ty den andra hälften är sådant, som skulle flyta in i statskassan såsom skattemedel.

Vi ha i bevillningsutskottet fullkomligt enhälligt kommit fram till den meningen, att riksdagen måste stå för de uttalanden, som vi gjort på denna punkt, ty om vi icke stå för dessa uttalanden, veta vi icke, var vi till slut hamna.

Nu ha herrar Lindberg och von Seth yrkat på återremiss. Jag fäster uppmärksamheten vid, herr talman, att första kammaren har fattat beslut i saken. Saken är sålunda de facto klar, och om andra kammaren fattar beslut om återremiss, kan det icke betyda annat än att när detta återkommer till bevillningsutskottet kommer utskottet och ber andra kammaren fatta beslut i saken liksom första kammaren gjort. Det är således fullkomligt meningslöst, såvitt jag kan

Motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m.
(Forts.)

förstå, med en återremiss i den föreliggande situationen, där första kammaren redan fattat beslut i det förevarande ärendet.

Med erinran om dessa synpunkter, som jag här anfört och som ytterligare utvecklats i utskottets föreliggande betänkande, hemställer jag, herr talman, om bifall till vad bevillningsutskottet har föreslagit.

Härmed förklarades överläggningen slutad.

Herr talmannen gav först propositioner beträffande det under överläggningen av herr Lindberg i Stockholm framställda förslaget, att förevarande betänkande, i vad angick motionen II:117, skulle återförvisas till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till berörda förslag dels ock på avslag därå; och blev nämnda förslag av kammaren avslaget.

Härefter framställde herr talmannen propositioner beträffande det under överläggningen av herr von Seth framställda förslaget, att föreliggande betänkande, i vad angick motionerna I:23 och II:33, skulle återförvisas till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till nämnda förslag dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Vidare gav herr talmannen propositioner beträffande det av herr von Seth under överläggningen framställda yrkandet, att förevarande betänkande, i vad angick motionerna I:24 och II:32, skulle återförvisas till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till berörda förslag dels ock på avslag därå; och avtog kammaren nämnda förslag.

På av herr talmannen därå givna proposition biföll kammaren härefter vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 9, i anledning av av väckta motioner om skattelättnad för organisationer, tillhörande det statsunderstödda frivilliga skytteväsendet;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggsskatt å bensin, m. m.;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfria lager i vissa städer; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnjutande av tullfrihet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs, punktvis, bankoutskottets utlåtande, nr 12, angående regleringen för budgetåret 1943/44 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, in-

nefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 14, i anledning av väckt motion om ersättning för olycksfall i arbete åt flottningsarbetaren J. A. Gustavssons änka och minderåriga barn;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av änkan Tora Virginia Bengtsson och Gun-Britt Bengtsson tillkommande livräntor;

nr 16, i anledning av väckt motion om visst tillägg till övergångsbestämmelserna till tjänstepensionsreglementet för lärare vid högre kommunala skolor;

nr 17, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket förslag om vissa ändringar i stadgarna för biblioteket;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för personal vid de kungl. teatrarna;

nr 19, i anledning av väckt motion om livränta åt värnpliktige sergeanten E. S. Östmans änka och minderåriga barn;

nr 20, i anledning av väckt motion angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för tjänstemännen vid Sveriges fjäderfäavelsförening;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skifter med statliga trafikmedel m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 29 januari 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 22, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 297, av herr *Hagberg* i Luleå m. fl., däri hemställts om avslag å propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till propositionen och med avslag å den i ärendet väckta motionen, antaga det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Reservation hade avgivits av herr *Branting* som hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen avslås.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Lindqvist*: Jag har, herr talman, för ovanlighetens skull begärt ordet som förste talare i denna fråga trots att jag inte har annat yrkande än bifall till utskottets hemställan. Det är nu för fjärde gången som riksdagen har att ta ställning till den fullmakt, som regeringen begär i fråga om rätten att transportförbjuda vissa periodiska skrifter. Riksdagen har vid varje tillfälle efter tillstyrkan av första lagutskottet lämnat den begärda fullmakten. För varje gång har det dock funnits en minoritet, såväl i utskottet som här i riksdagen, som velat vägra fullmakt. Även bland oss, som velat lämna Kungl. Maj:t den begärda fullmakten, har det av olika skäl rått stor tvekan.

I det utskottsutlåtande, som nu ligger på riksdagens bord och vilket vi här ha till behandling, har utskottet givit uttryck åt större betänkligheter än tidigare mot såväl transportförbudet som tillämpningen av detsamma. Utskottet omtalar, att inom detsamma framställts anmärkningar mot att transportförbud väsentligen ifrågakommit allenast mot tidningar, tillhörande en av de politiska ytterlighetsriktningarna. Detta har dock inte utskottet framhållit såsom något klander mot vederbörande departementschef, utan detta är ett förhållande, som sammanhänger därmed, att för förordningens tillämpning i regel förutsättes fällande jurydom.

En rätt stor minoritet inom utskottet har vid behandlingen också ifrågasatt, om det fortfarande kan föreligga behov av denna lagstiftning. Justitieministern har i sin proposition framhållit, att förordningen enligt hans uppfattning kunde antagas vara behöflig även för kommande år. Inför detta uttalande av justitieministern, vilket icke kunnat bestridas av utskottet, har utskottet även denna gång tillstyrkt den proposition, som här föreligger, och den fullmakt, som därmed skall av riksdagen givas Kungl. Maj:t.

I fråga om tillämpningen av förordningen är det en särskild sak, som utskottet fäst stor vikt vid, och det är särskilt för att understryka detta, som jag här har begärt ordet. Utskottet anför bland annat följande: »I fråga om meddelade förlängningar av redan gällande transportförbud har utskottet uppmärksammat, att i vissa fall förlängning skett då omkring tre år förflutit från den tidpunkt, då skriften senast blivit av jury förklarad brottslig. Enligt utskottets mening är det icke lämpligt, att verkningarna i förevarande hänseende av en fällande tryckfrihetsdom eller ett fastställt förordnande om indragning kunna utsträckas över obestämd tid. Inom utskottet har ifrågasatts sådan ändring i förordningens första paragraf, att för meddelande eller förlängning av transportförbud skulle erfordras fällande juryutslag eller indragning inom ett år dessförinnan. Med hänsyn till föreliggande förhållanden vill utskottet ej nu föreslå någon ändring i förordningen. Därest emellertid en

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
ytterligare förlängning av förordningen skulle ifrågakomma, bör enligt utskottets mening denna synpunkt vinna beaktande.»

Om nu riksdagen, och kanske till och med med stor majoritet, gör detta uttalande till sitt, vilket väl är troligt, finnes anledning att förvänta, att regeringen skall ägna denna fråga och dessa kritiska erinringar, som utskottet gjort, all den uppmärksamhet, som denna fråga förtjänar. Det är, som jag sade, för att understryka vad utskottet här har framhållit, som jag har begärt ordet, och jag skall nöja mig med att under hänvisning till vad jag här har anfört hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Egentligen skulle jag kunna in-skränka mig till att göra den bekännelsen, att jag framhärdar i oppositionen mot transportförbudsförordningen. Vid fjolårets riksdag var jag med om att underteckna en motion, vari yrkades avslag på det då framlagda förslaget om en förlängning av transportförbudsförordningen. Jag röstade även vid det till-fället för avslag på förordningen. Enligt mitt sätt att se har ingenting nytt inträffat, som givit mig anledning att ändra ståndpunkt i denna fråga. Där-emot måste jag med en viss tillfredsställelse konstatera, att utskottet inte all-deles har förbisett den kritik, som vid nämnda tillfälle riktades mot förord-ningen såsom sådan. Jag kan nu kort och gott konstatera, att utskottet är på glid.

I utlåtandet konstaterar utskottet eller göres den bekännelsen, att det vid de två senaste riksdagarna inom utskottet har yppats allvarliga betänklighe-ter mot en förlängning av transportförbudsförordningens giltighetstid, vilka betänkligheter alltjämt anses kvarstå. Den väsentligaste anmärkningen, som vi motionärer under fjolårets riksdag riktade mot förordningen och som allt-jämt framstår lika klar, är ensidigheten i tillämpningen av densamma. Jag skall inte gå in på de sakskäl, som härvidlag skulle kunna anföras och som anförts, då det bara skulle bli en återupprepning.

En omständighet anser jag mig emellertid böra framhålla, som talar för förordningens ineffektivitet, när det gäller kampen mot kommunisterna. Vi hade i fjol landstings- och stadsfullmäktigval här i landet, vid vilka kom-munisterna trots förordningen eller, jag dristar mig att säga tack vare för-ordningen, kunde inregistrera en betydande röstökning både i städer och på landsbygd. Kommunisternas röstökning i hela landet utgjorde omkring 70,000 röster och med en ökning av ett sextontal mandat. Deras röstökning är vä-sentligt högre än de borgerliga partiernas. Att kommunisternas röstökning inte blev mer än hälften av den röstökning som socialdemokraterna kunde uppvisa, det är ju ingenting annat än att bara konstatera. Tar jag valet i Göteborg, där socialdemokraterna verkligen skulle framför allt ha önskat att kunna göra något effektivt mot kommunisterna, så utgjorde röstökningen där för kommunisterna 7,000 röster.

En lagstiftning, som i förevarande fall är avsedd att utgöra ett hinder för vissa ytterlighetspartiers verksamhet men som icke visat något som helst re-sultat att tjäna sitt syfte, har förfelat sin verkan, och den borde utan vidare lämnas åt sitt öde.

Jag erinrade i början av mitt anförande något om den självbekännelse eller självvranssakan, som utskottet har gjort i motiveringen. Men denna motivering borde enligt alla logiska regler, tycker jag, ha följts av ett yrkande om av-slag på propositionen. Det säregna förhållandet inträffar också här, att den av herr Branting avgivna reservationen, som yrkar avslag på propositionen, därvid delvis bygger på samma motivering som utskottet använder sig av för

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

bifall till densamma. När nu regeringen skall effektuera riksdagens beslut, vore det intressant om man kunde få veta, huruvida regeringen tar någon som helst hänsyn till vad utskottet säger i motiveringen, som egentligen pekar hän mot ett avslag på propositionen, eller om regeringen fäster vikt enbart vid utskottets slutyrkande, som innebär ett bifall till densamma.

Jag förstår mycket väl, varför vi ha råkat in i denna återvändsgränd. Frågan ligger naturligtvis på det politiska planet. Man förmenar, att om riksdagen och regeringen nu upphäva lagen, skulle det betyda, eller kunna tolkas i vissa kretsar som en eftergift, kanske framför allt för kommunisterna. Jag kan inte se, att detta kan vara ett bärande skäl i den mån det förefinnes, därför att vi väl alltid få räkna med att ha ett kommunistiskt parti här i landet, och vid vilket tillfälle som vi förr eller senare ändå måste upphäva lagen kommer detta kanske att framstå eller uttolkas såsom en seger för kommunisterna. Jag kan inte tänka mig, att regeringen behöver göra detta till en prestigefråga, utan tvärtom skulle jag anse, att det vore en tjänst som riksdagen gjorde regeringen, om den befriade regeringen från uppgiften att förlänga denna förordning.

Det förhåller sig väl också på det sättet, att inom arbetarrörelsen är det socialdemokraterna som ha den mest framträdande uppgiften att föra kampen emot kommunisterna. Jag åsyftar sådana fall — därvid tar jag allt fortfarande min hemstad som exempel — där vi veta, att vissa förhållanden gynna kommunisternas verksamhet, och där man samtidigt ser, att de åtgärder, som riksdagen här beslutar, icke ha den ringaste verkan utan tvärtom nästan så att säga intensifiera intresset för den kommunistiska verksamheten. Kommunisterna använda transportförbudsförordningen som ett propagandamedel och som ett bevis på olämplig lagstiftning. Jag vill därmed inte på något som helst sätt gå in på de intressen, som leda kommunisterna i deras opposition mot förordningen. Så är det till ohägn även i andra avseenden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr von Friesen: Herr talman! Förevarande ärende har under en följd av år varit föremål för riksdagens behandling. Det erbjuder ett studium av icke ringa intresse att läsa vad första lagutskottet har anfört som kommentar till Kungl. Maj:ts proposition. Jag kan begränsa mig till de båda år, då jag själv tillhört kammaren och denna fråga har behandlats, nämligen åren 1941 och 1942.

År 1941 konstaterar första lagutskottet ganska kort, att det anser, att ifrågavarande proposition bör bifallas av riksdagen. Man gör i alla fall en reservation så till vida, att man med tre månader inskränker den av Kungl. Maj:ts föreslagna giltighetstiden för lagen. Två reservanter anmälde sig den gången till utskottsbetänkandet. År 1942 är utskottet något utförligare. Man hade då att ta ställning till den motion, som jag väckt i denna kammare med instämmande av herr Olof Nilsson i Göteborg och herr Spångberg, i vilken motion kort uttryckt yrkades, att nya rekvisit skulle begäras för att man skulle få tillämpa transportförbudsförordningens bestämmelser. Utskottet anförde följande: »Tillräckliga skäl ha enligt utskottets mening icke förebragts för att man härutöver» — det var tryckfrihetsnämndens utlåtande — »skulle kräva, att nytt fällande åtal eller av tryckfrihetskommittén godkänd indragning av skriften vid trupp eller ombord på flottans fartyg skall ha förekommit.»

I år erbjuder utskottets motivering åtskilliga moment av intresse, ty i år ha uppenbarligen »de tillräckliga skälen» anmält sig för utskottet utan anvis-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

ning av några motionärer. Utskottet yttrar: »Enligt utskottets mening är det icke lämpligt att verkningarna i förevarande hänseende av en fällande tryckfrihetsdom eller ett fastställt förordnande om indragning kunna utsträckas över obestämd tid.» Man måste komplimentera utskottet till denna låt vara senkomna men obestriddligen träffande karakteristik av ett tillstånd, som jag skulle vilja beteckna såsom ur rättslig synpunkt orimligt. Ryktet vet också att förmåla — och det har återgivits åtminstone i en daglig tidning — att man inom utskottet hade enat sig om ett ända skarpare utlåtande än det föreliggande. Det påstås också av dessa ryktessmidare, att regeringen försökt läsa lagen för den del av utskottets majoritet, som tillhörde det största riksdagspartiet. Framgången för denna ganska säregna form av påtryckning har glädjande nog icke varit hundra procentig. Utskottet retirerade, för att använda en modern terminologi, med bibehållna styrkor och med endast smärre terrängförluster. Man vägrade i likhet med andra tidens väldigheter att låta sig förintas. Till terrängförlusterna lär höra ett uppgivande av ett tidigare uttalat fromt önskemål om transportförbudets snara upphörande.

Beträffande omdömet om transportförbudet såväl ur principiella som ur praktiska synpunkter så skall jag denna gång fatta mig kort, då frågan ganska utförligt berördes under fjolårets riksdagsdebatt. Jag skall emellertid tillåta mig att ännu en gång med skarpa understryka, att de praktiska konsekvenserna närmast bliva motsatta dem, som lagstiftningen åsyftar. Som min ärade vän herr Nilsson i Göteborg framhöll, så har verkan av denna lagstiftning vis-à-vis den kommunistiska rörelsen, som för närvarande uteslutande drabbas av lagstiftningen, varit mycket tvivelaktig. Den kommunistiska verksamheten har så långt ifrån hejdats i sin framfart, att man i stället på den kanten gjort avsevärda framsteg, och jag tillåter mig understryka vad herr Nilsson i Göteborg har anfört om de betydande framgångar, som vid 1942 års valrörelse vunnos av det kommunistiska partiet. Jag är för min del alldeles övertygad om, att den agitatoriska tillgång, som partiet har i detta transportförbuds existens, varit en bidragande omständighet, som möjliggjort framgången.

Man invänder kanske: men det är ju kommunisterna som äro de främsta att bekämpa denna lagstiftning. Härtill vill jag endast svara: det är icke första gången, som jag är i tillfälle att iakttaga, huruso kommunisterna föra en skålligen opportunistiskt konjunkturbetonad, för att icke säga dubbelbottnad politik. Jag är övertygad om att de kamouflera sin belåtenhet med transportförbuds-förordningens existens med lamentationer om dess fördärvlighet. Detta komma vi säkerligen att få höra upprepade gånger här i debatten.

Det är också någonting ganska paradoxalt med denna lagstiftning. Jag är den förste att erkänna, att när man år 1940 under påtryckning av händelserna under finska vinterkriget var med om att fatta det första beslutet om transportförbuds-förordningens införande, så var det rättfärdigat av en ganska sund indignation mot kommunisterna. Läget är ju, som var och en vet, ett helt annat i nuvarande stund, och det märkvärdiga är, att när man nu försöker förmå riksdagen att gå med på en förlängning av transportförbuds-förordningens giltighetstid, så motiverar man det icke med rädsla för kommunisterna. Snarare är det väl en helt annan part, som man är rädd för, nämligen det mäktiga parti eller den mäktiga stat, som för ögonblicket står såsom kommunismens främste motståndare.

Det påpekas i utskottets betänkande i år — jag tror faktiskt, att det är första gången, man är i tillfälle läsa det, och jag hälsar även detta med tillfredsställelse — att det vore önskvärt, om man kunde förfara någorlunda lika vis-à-vis de båda ytterlighetsriktningar, som vi ha här i landet. D. v. s. om

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

man kunde tillämpa transportförbudsförordningen även när det gällde den nationalsocialistiska pressen. Jag tillät mig under förra årets riksdagsdebatt att påpeka önskvärdheten härav, och jag måste säga, att det var med en stor tillfredsställelse jag konstaterade, att en nationalsocialistisk publikation blivit ställd till ansvar enligt de paragrafer, som här kunna åberopas, och att också transportförbudet tillämpades på denna tidskrift. Det var publikationen »Sverige fritt». Utan tvivel var detta mycket välkommet. Jag är övertygad om att kommunisterna icke ansågo det lika välkommet. Men vad hände därefter? Jo, sedan transportförbudet beträffande tidskriften Sverige fritt trätt i kraft, så råkade uppenbarligen denna tidning, tydligen i motsats till de kommunistiska, i svårigheter. Den utkom till en början mera sporadiskt, och till slut upphörde den att utkomma. När tidpunkten för det meddelade transportförbudet var ute, så existerade icke längre denna tidskrift. Det fanns följaktligen icke någon möjlighet att förlänga transportförbudet. Men efter det denna tidpunkt passerats, så lär tidningen efter vad som upplyses åter ha utkommit, låt vara kanske inte lika regelbundet som förr. Jag vill självfallet icke i det sammanhanget rikta någon kritik mot regeringen. Regeringen har uppenbarligen icke kunnat handla på något annat sätt, men vad jag här anfört är ju belysande för det orimliga i det nuvarande tillståndet.

Blad dem, som förra året reserverade sig mot utskottets tillstyrkande utlåtande, återfinnas åtminstone ett par av riksdagens ledamöter, som nu äro med på att tillstyrka, låt vara med den motivering, som anförts av första lagutskottet. Det kan ju också i det sammanhanget nämnas, att årets reservant, herr Branting, förra året trots att han hade en utförlig motivering, som närmast tydde på att han ogillade en förlängning av transportförbudet, icke avstyrkte bifall till den kungl. propositionen. Utskottets ärade ledamöter ha tydligen burit sig åt som man gör i den bekanta dansen fransäs, där man går fram och tillbaka från den ena väggen till den andra. De, som vid det ena tillfället tillstyrka, avstyrka vid det andra. Trots utskottets anmärkningsvärt tillfredsställande motivering, som jag redan tillät mig komplimentera utskottet för, finner jag för min egen del inga skäl föreligga att ansluta mig till utskottets hemställan, utan yrkar jag bifall till den reservation, som av herr Branting fogats till utskottets betänkande. Jag gör detta, herr talman, samtidigt som jag gör mig till tolk för första lagutskottets tyvärr outtalade önskan om förbudets snara upphävande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den brantingska reservationen.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag vill endast med några ord förklara min inställning till denna sak. När den lag, om vars fortsatta giltighet nu är fråga, stiftades, var jag i princip — d. v. s. med reservation för vissa anmärkningar beträffande formuleringen av rekvisitet — med på att antaga det föreliggande lagförslaget. Mot lagen har tidvis, framför allt i pressen, riktats en kritik, som har gått ut på att lagen såsom sådan skulle vara grundlagsvidrig. Jag har ansett och anser alltjämt, att den kritiken icke har varit motiverad. Jag vill naturligtvis icke försöka giva mig skenet av att vara någon auktoritet i grundlagsfrågor, men jag hyser likväl den meningen, att lagar, som visa sig nödvändiga till motverkande av handlingar, vilka syfta till själva grundlagens förgörelse, icke kunna betraktas såsom grundlagsvidriga, hur än grundlagens bokstavligen lydelse må vara formulerad. Att styrelsen i ett land, där demokratin har gått folkets stora flertal i blodet, och där demokratin dessutom anses vara grundlagstryggad, måste kunna stifta de lagar, som den anser vara nödvändiga till förhindrande av demokratiens och därmed grundla-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
gens undergång — detta finner jag, herr talman, vara en *konstitutionell rättsprincip*, låt vara att den icke blivit direkt uttalad och fastslagen i grundlagen. Det är alltså, såsom jag förstår denna sak, icke fråga om en tillämpning av någon sådan regel som att »nöden har ingen lag» eller dylikt, utan det är enligt min mening fråga om en tillämpning just av grundlagen, tolkad enligt sakens natur eller, som man brukar säga, tolkad enligt sin anda.

År 1940, när denna lag först antogs, utövades här i landet på vissa håll verksamheter av sådant slag, att de — med hänsyn till då rådande förhållanden — måste anses ha inneburit en aktuell fara för beståndet såväl av vår grundlag som av vår demokrati. Ätminstone jag fattade denna lag såsom ett led i motverkandet av denna fara. När nu frågan om det konstitutionella eller inkonstitutionella i en sådan lagstiftning uppkommer, synes mig den vägledande synpunkten böra vara just denna, huruvida verklig fara av nu angivet slag hotar ifrån de verksamheter, mot vilka lagen riktar sig. Understundom kan detta naturligtvis bliva en värderingsfråga, som besvaras olika av olika personer. För egen del har jag den uppfattningen, att förhållandena i förevarande avseende numera äro väsentligt annorlunda än de voro på våren 1940, samt att man numera icke kan tala om någon verklig fara av nyssnämnda slag. Med hänsyn härtill och med hänsyn till de erinringar, som i utskottet framkommit angående lagens tillämpning, ävensom med hänsyn till den starka opinion, som flerstädes har rests mot lagens fortsatta giltighet, anser jag för min del, att landet vore bäst betjänt med ett riksdagsbeslut i enlighet med herr Brantings reservation.

En fråga, herr talman, som icke sällan kommit upp till diskussion under senare år, har just varit, huruvida ett visst riksdagsbeslut överensstämmer med eller strider mot grundlagen. Den diskussion, som då uppstår, plägar icke vara fruktbringande. De diskuterande nå varandra icke med sina skäl. De mötas inte, ty de befinna sig i helt skilda diskussionsplan. Om justitieministern hade varit närvarande i kammaren, skulle jag kanske ha vågat hemställa till honom att taga i övervägande, huruvida det icke vore lämpligt att inom departementet låta utreda allmänna principer, som i detta ämne kunde tjäna riksdagen och pressopinionen till ledning. Såsom saken nu ligger till, är underlaget för hithörande resonemang i allmänhet ett mer eller mindre sviktande gungfly. Med ett sådant underlag uppstår förbistring; resonemangen bli värdelösa, hur skarpsinniga de än eljest i och för sig månde vara.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare ta den långt framskridna tiden i anspråk. Jag har dock hunnit säga det väsentliga av vad jag ville ha sagt beträffande min inställning till denna lagfråga.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Föregående år diskuterade vi detta transportförbudsproblem med regeringen, lagutskottet och riksdagen, bland annat från juridiska synpunkter. I mitt eget anförande påvisade jag, hur lagen och dess tillämpning på åtminstone ett dussin punkter kom i konflikt med grundlagen och tidigare rättspraxis. På grund av att frågan numera lyckligtvis överförts från det juridiska till det politiska planet, vilket framgått redan av de anföranden som hållits, skall jag inskränka mig till att mycket summariskt erinra om de påpekanden jag gjorde förra året. I korthet inneburo dessa påpekanden följande:

att transportförbudslagen är ett av tryckfrihetsförordningen ej förutsett och alltså enligt densamma otillåtet hinder för tryckta skrifers spridning;

att transportförbudslagen är icke utgiven i grundlagens mening, då den

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

ju inte utan särskilda åtgärder för att kringgå regeringens beslut kan säljas, utlämnas till salu eller spridas på annat sätt annat än på själva tryckorten;

att transportförbjuden skrift följaktligen inte kommer, såsom ändå tryckfrihetsförordningen garanterar, under allmänhetens ögon annat än i den mån man lyckats göra regeringens åtgärder illusoriska;

att det är den offentliga makten som, trots tryckfrihetsförordningens bestämda föreskrift, att den offentliga makten inte får lägga hinder i vägen för utgivande av tryckt skrift, hindrar transportförbjuden skrifs utgivning i tryckfrihetsförordningens mening;

att grundlagen ingenstädes erkänner rätten för regeringen att upphäva eller kringgå grundlag, som den som offentlig makt har att särskilt skydda, att följaktligen regeringens försvar för transportförbudet var orimligt, då regeringen inte samtidigt kan bevaka grundlagen och kringgå densamma;

att regeringen utan att ens ha inhämtat riksdagens medgivande genomfört ett förbud att reklamera för och lägga transportförbudna tryckta skrifter inför allmänhetens ögon, vilket förbud enligt vår mening strider mot grundlagens föreskrifter;

att transportförbudets egenskap att ekonomiskt skada, ja ruinera tidningar, måste betecknas såsom — jag citerar grundlagen — »av den offentliga makten i förväg lagda hinder» och följaktligen strida mot grundlagen;

att medan tryckfrihetslagen stadgar, att utgivare »endast inför laglig domstol kunna åtalas» och blott dömas enligt tryckfrihetsförordningen, måste transportförbud betraktas som ett domslut med svåra verkningar, som icke avkunnats i den ordning eller på de grunder, som tryckfrihetsförordningen föreskriver;

att regeringen alltså med transportförbudet erhållit en domsrätt, som är främmande för grundlagen — samt slutligen i detta sammanhang

att regeringen brukat denna domsrätt för att döma vissa tidningar för förseelser, vilkas motsvarighet när det gäller andra tidningar icke föranlett åtgärder mot dessa, och att regeringen följaktligen praktiserat en rätt för den ene som förmenats den andre, en rätt för Per som förmenats Pål.

I huvudsak ingick icke justitieministern på dessa av mig i fjol exemplifierade påståenden och anklagelser. Herr justitieministern sökte visserligen göra gällande, att regeringen inte hindrat transportförbjuden skrifs utgivning i enlighet med grundlagsbestämmelsen, med påpekandet att kommunisterna kunnat kringgå lagen i vissa fall och få ut en massa tidningar. Men detta var uppenbarligen svepskäl, kringgående det väsentliga, nämligen att regeringen genom grundlagen ålägges övervaka, att av tryckfrihetsförordningen icke förutsedda hinder icke få resas mot skrifs utgivning. Han medgav även, att transportförbudet medförde ekonomiska skadeverkningar och tillmätte detta ett särskilt värde. Värdet däri var ju naturligtvis för justitieministern, att det försvårade, ja, i vissa fall direkt lade hinder i vägen för skrifs utgivning. Han gjorde också gällande, att regeringen blott genom de av staten ägda och kontrollerade transportföretagen hindrade skrifs distribution, men däremot inte lade hinder i vägen för dess distribution på annat sätt. Sedan dess ha myndigheterna indragit rätten att hålla en automobil i drift för företag, som spritt Ny Dag. Det verkliga skälet därtill var, att bilen utnyttjats att sprida transportförbjuden tidning. Sedan dess har man också i Norrbotten genomfört särskilda trafikföreskrifter, som onöjliggöra att per privatbil frakta den transportförbudna Norrskensflamman. Det skulle vara helt i konsekvens med tidigare advokatur, som presterats i denna fråga, om regeringen hänvisade norrsötningarna till att det är fullt tillåtet för dem att på skidor eller till fots

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befördran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
frakta Norrskensflamman den 40 mil långa vägen mellan Luleå och Kiruna. Herr justitieministern försvarade också det förhållandet, att man tillämpar en särskild rättsskipning mot kommunisterna, som inte tillämpas mot andra, med att det kommunistiska partiet är ett särskilt slags parti, som inte är jämförligt med de övriga. Däri låg enligt min mening ett klart erkännande av att han betraktade transportförbudslagen såsom ett redskap, avsett att brukas endast mot en viss kategori medborgare, att lagstiftningen alltså enligt hans mening skulle vara ensidig och att den i grundlagen garanterade lika rätten för medborgarna i detta fall upphävts.

Jag vet inte, om det var dessa justitieministerns uppseendeväckande medgivanden, om det var våra egna ansträngningar för att påvisa det ur demokratisk och grundlagsenlig synpunkt vidriga i transportförbudslagen, om det var regeringens sätt att bruka densamma eller vad det kunnat vara, som gjort, att frågan i dag delvis befinner sig i ett annat läge. Jag noterar, herr talman, såsom ett tillfredsställande faktum, att första lagutskottet nu juridiskt underkänner transportförbudet och levererat en motivering, som i verkligheten är motivering för rent avslag. Problemet har blivit politiskt, och hela den finurliga advokaty, som tidigare presterats för att försvara transportförbudet, framstår därmed i all sin ynklighet. Transportförbudslagen och regeringens bruk av densamma träffar inte längre bara oss, den träffar regeringen själv och den berör ganska nära problemet om den svenska demokratin.

När transportförbudet genomfördes var man — för att begagna en fras — sedligt upprörd över att kommunisterna inte deltog i opinionsrörelsen mot Sovjetunionen. För många var det fråga om en utrikespolitisk manifestation — sådana människor ville med transportförbudet bland annat demonstrera sin vrede över Sovjetunionens politik gentemot Finland.

I allmänhet var man därjämte ense om att transportförbudet skulle skada den kommunistiska rörelsen. Jag har redan i fjol sagt, att ekonomiskt blev transportförbudet ett hårt slag, som bara kunde pareras genom stora ekonomiska offer av kommunister och våra sympatisörer. Men de hundratusende svenskar, som vilja ha kommunistiska tidningar, sörjde för att verkningarna av transportförbudet i detta avseende inte skulle bli alltför katastrofala. Jag medger gärna, att även politiskt åstadkom transportförbudet från början en viss skada, då det liksom satte en halvlegal prägel på kommunistiska partiet. Många torde vara ense med mig, om jag säger, att knappast något annat parti skulle på ett sådant sätt stått rycken för transportförbudets påfrestningar som kommunistiska partiet har gjort.

I dag däremot äro de politiska skadeverkningarna främst riktade åt annat håll. Vi klarade en valrörelse redan ett halvt år efter transportförbudets genomförande utan förluster bland våra väljare. Vi förlorade, där vår presspropaganda var svagast, men vi gingo i stället fram så mycket mer, där vi trots transportförbudet, trots löpsedelsförbudet, trots alla chikaner och förföljelser, trots böter och förbud kunde få våra tidningar under allmänhetens ögon. Och partiets insats i det senaste valet, när det ökade sitt röstetal med omkring 70 %, representerar ju en frammarsch, som intet annat svenskt parti av motsvarande eller större storleksordning hittills har kunnat uppnå. Måhända lär justitieministern trösta sig med att vår frammarsch skulle ha blivit ännu större, därest icke dessa hinder för det fria ordet lagts i vår väg. Men faktum kvarstår, att om avsikten varit att politiskt krossa den kommunistiska rörelsen, så har man icke bara grundligt misslyckats, man har uppnått ett rakt motsatt resultat.

Och nu, om riksdagen godtager transportförbudet och om herr justitieminis-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

tern i kraft därav, trots lagutskottets admonition, förlänger transportförbudet för de kommunistiska tidningarna, finns det då någon som tror, att det är den kommunistiska rörelsen, som politiskt skadas mest därav? Nu ha vi lagutskottets egna ord på att transportförbudet är en betänkelig sak, att det utnyttjas bara mot vänster, medan man icke utnyttjar det mot nazisterna, att förlängningen av transportförbudet mot de kommunistiska tidningarna ter sig rättsstridig och att endast särskild hänsyn till regeringen gör, att man icke direkt förkastar lagen eller kräver, att dess tillämpning mot de kommunistiska tidningarna skall upphöra. Ja, det är ju en offentlig hemlighet, som redan herr von Friesen erinrat om, att utskottet varit på den linjen, att det velat helt förelägga regeringen att upphäva transportförbudet mot de kommunistiska tidningarna, men att man avslutat en kompromiss, som dämpat utskottets yrkande. Om lagutskottet är representativt för riksdagens uppfattning — och det borde det ju vara — så är riksdagens stora flertal, socialdemokrater, folkpartister, bondeförbundare, ja t. o. m. högermän, motståndare till att lagen skall prolongeras eller i vart fall utnyttjas på det sätt som sker. Regeringen befinner sig plötsligt i den belägenheten, att riksdagsmännen, om de skola följa sin verkliga övertygelse, lämna den i sticket i denna fråga.

Jag uttalade vid remissen av propositionen, att jag började förlora hoppet på att denna skändliga lag skall falla förrän den siste tysken faller. Jag är angelägen att efter vad som skett understryka, att mitt antagande, i den mån det kunde innebära en anklagelse, icke längre bör riktas mot riksdagen på samma sätt som tidigare utan mot regeringen. I den mån riksdagen godtäger första lagutskottets motivering, har den principiellt tagit avstånd från transportförbudet och i vart fall från dess nuvarande tillämpning. Men ännu viktigare är, att riksdagen låter sitt missnöje och sin demokratiska misstro mot transportförbudslagen taga sig uttryck i ett bifall till herr Brantings reservation.

Jag skall icke närmare försöka tolka motiven till lagutskottets skrivsätt. Naturligtvis stötes lagutskottet av det antidemokratiska, godtyckliga, ensidiga och maktfullkomliga i transportförbudet och dess tillämpning. Naturligtvis bli dess ledamöter upprörda, när de se, hur förordningen kan tillämpas mot samma tidning år efter år på grund av ett domstolsutslag, som redan ligger mellan tre och fyra år tillbaka i tiden. Men jag antager, att man också har kommit fram till att betrakta transportförbudet som ett slags svenskt bidrag i anti-kominternpolitiken. Och framför allt tror jag, att man ser, att transportförbudet är långt farligare för demokratin än för kommunismen.

Bland många borgerligt tänkande utanför denna riksdag, som icke äro anhängare av kommunismen, bedömer man nu transportförbudet och dess tillämpning ungefär så: mot kommunisterna vågar man, men mot den andra »ytterligheten» vågar man icke. Dessa människor känna sig icke övertygade av att regeringen sent omsider, under trycket av en förbittrad folkopinion, genomförde transportförbudet mot den nazistiska tidningen Sverige Fritt. Ty för det första veta de, att Sverige Fritt var den betydelselösaste av nazisttidningarna, och för det andra ha de sett, att den regering, som tillämpat permanent transportförbud mot de kommunistiska tidningarna, redan efter ett halvt år upphävde transportförbudet mot Sverige Fritt, vilken tidning sedan dess utkommit med 4 nummer, mot vilka man enligt en P. M. i utskottsutlåtandet från regeringens sida icke funnit något att anmärka. Dessa borgerligt tänkande konstatera, även om de misstro ärligheten i våra förklaringar, att vi vilja försvara demokratin. De se, hur kommunisterna i de ockuperade länderna nu gå i spetsen för försvarandet av demokratin, men de se samtidigt, hur rege-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

ringen stillatigande tillåter den nazistiska pressens dagliga attacker mot demokratin. Om justitieministern möjligen levde i den villfarelsen, att denna starka opinion, som sett, hur man kunnat transportförbjuda Sydsvenska Kuriren därför att en fänrik på en vedettbåt funnit ett nummer anstötligt, anser att regeringen saknar möjligheter att ingripa mot nazistiska tidningar då dessa icke fällts av domstol eller befunnits misshagliga för någon svensk officer, då bör han ompröva sin ståndpunkt. Nej, alla tänka i fråga om denna mäktiga regerings uraktlåtenhet att ingripa mot den nazistiska femtekolonnpropagandan, att den icke vill ingripa.

Vi ha redan förut påtalat, att regeringen skärpt transportförbudslagen med ett löpsedelsförbud, på grundval av vilket en försäljare, som råkat visa en åttandedel av tidningens första sida kunnat ådömas böter — och för övrigt ha de flesta böterna utdömts just på grund av löpsedelsförbudet. Jag måste tyvärr göra talmannen ledsen med att påtala, att man av omsorg om riksdagsmännens politiska hälsa infört portförbud för Ny Dag i riksdagen. Mången kanske uppskattar det sparsamhetsnit, som visades, när man upphörde att för riksdagens räkning prenumerera på Ny Dag och giva de kommunistiska riksdagsmännen, som läsa denna tidning, samma möjlighet som andra riksdagsmän att genom annonser i sina partitidningar underrättas om riksdagens sammanträden. I fjol arrangerade vi, dock i vänskap med höga befallningshavande, det så, att den fattiga Ny Dag gratis ställde ett visst antal exemplar varje dag till riksdagsmännens förfogande. Så vitt jag kunnat se, var arrangementet uppskattat, och tidningen lästes flitigt. Men nu är detta stoppat. Borde icke riksdagsmännen fråga sig: äro vi sådana omyndiga och karaktärlösa stackare, att vi själva icke kunna avgöra, om vi vilja läsa Ny Dag eller icke? Är det verkligen nödvändigt, att man skall uppträda som politiska daddor för att skydda de stackars riksdagsmännen från att snärjas av den kommunistiska Ny Dags förförelsekonster?

Men allvarligt talat, är icke detta orimliga konsekvenser av transportförbudet? Alla inse, att kommunismen icke kan negligeras. Man följer oss med uppmärksamhet. Man slår alarm i pressen, när vi bekämpa Söderlundspolitiken. Man uppmärksammar i hela pressen, när den kommunistiska partiledningen gör ett uttalande i jordbruksfrågan, genom vilket den solidariserar sig med de för sin rätt stridande bönderna. Varje socialdemokratisk tidning, som är mån om sitt anseende, kan icke låta någon vecka förgå utan att ha någon eller några spaltmetrar mot kommunisterna. Vi äro alltid mycket tacksamma för uppmärksamheten, även om det understundom händer, när vi se något mera raffinerat försök att teckna partiets politiska fysiologi, att vi med en travestering av den knivskurne Delsboslagskampen fråga oss: se vi verkligen så jädriga ut?

Allt detta visar emellertid, att politiskt intresserade svenskar, just därför att de räkna med kommunismen som en makt i tillväxt, följa vår press och måste följa vår press. Hur orimligt är det då icke, att man vidtager särskilda åtgärder för att förhindra riksdagsmännen att följa densamma?

Läget är alltså i korthet, att arbetarna och en mycket stor del av de borgerligt tänkande i vårt land äro motståndare till transportförbudet, att en nästan enhällig pressopinion är motståndare, att riksdagen är motståndare och att justitieministern själv medgivit, att han haft den känslan, att han rört sig på grundlagens utmarker, när han pysslat med frågan om transportförbudet. Demokratiskt sinnade människor äro i allmänhet också ense om att transportförbudet är antidemokratiskt, och själva behandlingen denna gång av frågan, bär på sitt sätt vittnesbörd om det antidemokratiska i lagen. Den grövsta an-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

klagelsen man riktat mot oss kommunister har varit, att vi varit anhängare av diktatur. Jag vill säga, att vi i vart fall icke varit anhängare av minoritetsdiktatur. I en massa tidningar ha förändringarna i lagutskottets ursprungliga ståndpunkt framställts som framtvingade av regeringen. Med andra ord: regeringsdiktatur mot riksdagen. Därhän skulle det gå för att justitieministern skulle få sitt kära lilla transportförbud i land.

Jag vill försvara justitieministern. Han är verkligen en av dem som ha mest misshandlats i den svenska pressen. Jag vet icke, om han uppskattar det, men jag måste säga, att jag till nöds förstår honom. Ty han tillhör som bekant icke himlastormarna här i landet. Han tycker icke om bråkiga opponenter, och han har, om jag förstått honom rätt, en grundad övertygelse att den som har makt har rätt att bruka den mot de omdömeslösa människor, som icke inse, hur nödvändigt det är att hålla dem i så korta tyglar som möjligt. Han hyser den mest utpräglade beundran — det framgår av hans tidigare uttalanden — för Karl XIV Johans indragningsspolitik. Men jag kan icke förstå, att sådana, som tolka demokratien som folkets rätt att bestämma och icke som de regerandes skyldighet att bestämma över folket, kunna freda sitt samvete när det gäller det nuvarande transportförbudet.

Det anförda kan räcka. Jag hemställer verkligen till riksdagen och till regeringen, att man tager lagutskottets motivering på allvar. Gör man det, måste man i konsekvensens namn, såsom herr Branting alldeles riktigt påvisat i sin reservation och såsom jag själv framhållit i en motion utan någon motivering — eftersom själva saken icke numera behöver motiveras — avslå den kungl. propositionen. Jag skulle vilja hemställa till regeringen, att den icke låter några usla prestigesympunkter spela in vid behandlingen av denna fråga.

Till slut, herr talman, ännu en sak. Jag har redan tidigare, när riksdagen behandlat denna fråga, erinrat om att olika tidningar uttryckt sitt ogillande av transportförbudslagen — från Svenska Dagbladet och Nya Dagligt Allehanda ned till de socialdemokratiska tidningarna (ty det har funnits även sådana). Jag vill i dag, innan jag sätter punkt, återgiva några rader ur den folkfrisinnade tidningen Borås Nyheter, som skriver: »Regeringen föreslår ånyo, att transportförbudet — denna parodi på lagstiftning — skall förlängas och äga bestånd i sin nuvarande form. Vore det inte på tiden, att riksdagen satte punkt för detta gyckelspel? . . . Det är nedsättande för hela vårt demokratiska styrelseskick att dragas med något så barockt för att inte säga barnsligt som transportförbudet mot tidningar.»

Med dessa ord har jag velat upprepa den ståndpunkt, som vi tidigare intagit till transportförbudslagen och som vi fortfarande intaga. Det är en skamfläck, som Sveriges riksdag snarast bör tvätta bort. Herr von Friesen sade, att vi kommunister ha svårt att camouflera vår tillfredsställelse över denna lag. Jag kan försäkra herr von Friesen, att det icke behövs något som helst camouflage för vårt vidkommande. Vi behöva icke alls på något sätt förstå oss och hyckla en indignation, som vi eventuellt icke känna. Vi känna oss indignerade över transportförbudslagstiftningen. Vi känna oss indignerade över att man på detta sätt ställer oss i särklass på grund av att vi under finsk-ryska kriget icke hade samma ståndpunkt som regeringen och det stora flertalet av denna riksdag — och jag erkänner också: av det svenska folket. Därför ber jag ännu en gång att få yrka bifall till herr Brantings reservation.

Herr Severin i Stockholm: Herr talman! I likhet med herr Lundstedt anser jag inte, att situationen har undergått så förfärligt stora förändringar

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
sedan år 1940, då denna lag antogs. Kommunisterna äro alltjämt desamma som de voro då. Jag tror att de även när som helst skulle vara beredda att intaga samma ställning som de gjorde 1940 under finsk-ryska kriget.

Jag ansåg emellertid att lagen icke ens 1940 var motiverad. Jag kan inte förlika mig med uppfattningen, att förordningen om transportförbud väl går att förena med våra grundlagar. Jag anser att detta icke låter sig göra. Med en sådan motivering, som herr Lundstedt framlade för denna lag, skulle man ju kunna antaga ungefär vilken lagstiftning som helst. Jag kan väl förstå, att den situationen kan inträffa, då till och med våra grundlagar kunna sättas ur kraft. Man brukar säga, att i krig tiga lagarna, och sådana situationer, som lagstiftarna inte förutsett, kunna givetvis uppkomma. De människor, som leva mitt uppe i händelseförloppet, måste rätta sig efter den situation som föreligger. Någon sådan situation som motiverat ett transportförbud anser jag som sagt inte ha förelegat, och jag anser att den icke heller föreligger i dag. Jag anser transportförbudet icke vara riktigt förenligt med bestämmelsen i våra grundlagar, att varje svensk man äger rätt att utge tryckt skrift. Denna rätt måste ovillkorligen innebära rätt att även sprida densamma. Ty i annat fall är ju rätten att utge tryckt skrift illusorisk. Den rätt som sålunda givits medborgarna i grundlagen, upphäves, om man omöjliggör för utgivaren att sprida den tryckta skriften. Ingen trycker väl en skrift för sitt eget nöjes skull för att behålla den hemma hos sig.

Jag anser vidare, att lagen om transportförbud är tämligen ineffektiv. Jag ser varje dag, när jag går hem från mitt arbete, två försäljare av Ny Dag. En står vid Norra Bantorget, och en annan längre ned på Vasagatan vid hotell Continental. Jag förstår också, att på många andra ställen i staden stå försäljare av Ny Dag, liksom att tidningen sannolikt finnes att köpa på många andra platser i landet.

Jag vet inte vilken inverkan transportförbudet kan ha haft på Ny Dags upplaga. Jag tror emellertid inte, att denna inverkan varit så stor. Även ur den synpunkten kan det alltså finnas anledning att låta lagen upphöra, när dess giltighetstid nu löper ut.

Jag ber, herr talman, att med stöd av dessa ord få yrka bifall till herr Branings reservation.

Herr **Lundstedt** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Severin fann, att konsekvensen av mina synpunkter var den, att vilken lagstiftning som helst på detta sätt skulle kunna vara motiverad ur grundlagssynpunkt. Han talar dock väl allmänt. Jag medgiver: vilken lagstiftning som helst, men dock en lagstiftning, som *befinnes vara nödvändig för att avvärja faran för grundlagens eget bestånd*. Den skillnaden mellan herr Severins sätt att draga konsekvenser och mitt torde få anses ganska väsentlig.

Vidare anförde

Herr **Vougt**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr von Friesens hänsyftning på vissa påstådda påtryckningar från regeringens sida på den socialdemokratiska gruppen. Den ärade talarens källa tycks vara vissa uppgifter i en tidning, vilka jag väl har rätt att beteckna som sladder. Vad som förefallit, herr talman, har varit, att en överläggning ägt rum inom gruppen vid en tidpunkt då ett förslag till ett yttrande förelåg. Jag förmodar, att sådana överläggningar även förekomma på andra håll. Under den diskussion, som ägde rum, uttalade gruppens ordförande sin mening om det föreliggande förslaget. Frågan diskuterades sedan lidelsefritt. Olika synpunkter kommo

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

fram — även med hänsyn till sakens politiska sida. För min del kan jag omöjligt se något märkvärdigt i en överläggning av detta slag, där en grupp tager del av den mening, som omfattas av dess främste representant i regeringen. Det förefaller mig i stället, som om det skulle vara en god och nödvändig ordning under en sund parlamentarism.

Härutöver skall jag icke förlänga debatten. Herr talman! Jag ber att med hänvisning till vad som yttrats, främst av herr Lindqvist, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därpå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Luleå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion angående fastställande av existensminimum enligt lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 261, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå föreslagit, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning för fastställandet av vad som skall anses vara existensminimum i olika dyrorter, samt att Kungl. Maj:t därefter måtte låta utarbeta förslag till sådan ändring av lag om införsel i lön, pension eller livränta, att bestämda föreskrifter om vad som skall anses vara att anse som existensminimum däri bli införda».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 261, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! Av den väckta motionen framgår, att under årens lopp ett otal initiativ tagits i riksdagen för att söka åstadkomma ett skydd för sådana skattskyldiga, som av en eller annan orsak råkat komma på restlängd och bli utsatta för indrivningsförfarande i form av införsel i lön. De bestämmelser angående existensminimum, som nu finnas, lämna icke dessa personer något sådant skydd. Vad de skola få behålla av sin avlöning för

Motion angående fastställande av existensminimum enligt lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Motion angående fastställande av existensminimum enligt lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta. (Forts.)

sitt eget och sina anhörigas uppehälle bestämmes ju av utmätningsmannen, och dylika bestämmanden ske icke alltid objektivt. Jag vågar säga, att de nästan aldrig ske med nödvändigt hänsynstagande till vad som särskilt under dessa tider måste anses nödvändigt för vederbörandes eget uppehälle.

År 1925 anförde första lagutskottet, att utmätningsmännen var i sin ort måste anses äga kännedom om levnadskostnaderna, varför utfärdande av uppgifter härom ej vore erforderligt, samt att med hänsyn till sådana uppgifters schematiska karaktär en viss fara skulle kunna uppstå för att existensminimum bleve fastställt utan behörigt iakttagande av omständigheterna i det särskilda fallet. Med den motiveringen avvisades då förslag om utarbetande av regler om vad som skulle vara att anse som existensminimum. Och år 1943 ansluter sig första lagutskottet till samma motivering trots alla de bittra erfarenheter, som tusentals skattebetalare under de gångna 18 åren haft av de nuvarande bestämmelserna. Ett fastställande av existensminimum skulle ju icke behöva medföra något schematiskt handlande från utmätningsmannens sida. Införandet av sådana föreskrifter behövde ju nämligen icke innebära förbud för utmätningsmannen att, när särskilda omständigheter det påkalla, lämna mer kvar av avlöningen än vad som vore fastställt såsom existensminimum. Varför skulle för övrigt icke riksdagen kunna föreskriva vad som skall vara att anse som existensminimum i olika dyrorter, när utmätningsmännen på de olika orterna anse sig kunna göra det på ett schematiskt sätt?

Jag har här i min hand en promemoria, utarbetad av utmätningsmannen i Sundbybergs stad till ledning för dem, som skola verkställa avdrag vid införsel i lön. Sundbyberg tillhör, om jag icke minns fel, högsta dyrortsgruppen. Enligt denna promemoria, som han alltså följer, kan en ensamstående arbetare få behålla 30 kronor i veckan, en kontorist 44 kronor och en högre tjänsteman 55 kronor. På det schematiska sättet har den utmätningsmannen uppdelat skattebetalarna i olika kategorier. Man, hustru och ett barn, tillhörande gruppen arbetare, kan av avlöningen för egen del behålla 50 kronor i veckan, en högre tjänsteman med hustru och ett barn får behålla 81 kronor i veckan. Utmätningssmannen har också specificerat sina beräkningar över vartill dessa olika skattebetalare skola använda de pengar, som de få behålla. Specifikationen för detta lyder på följande sätt: Hyra 7 kronor 50 öre, mat 14 kronor, kläder 5 kronor, fackförenings- och försäkringsavgifter m. m. 3 kronor 50 öre. Vem kan i dessa tider hyra ett rum för 30 kronor i månaden? Vem kan — utom möjligen herr Hansson i Rubbestad — skaffa sig den nödvändiga mängden av livsmedel för två kronor per dag i en stad i samma dyrort som Stockholm? De angivna summorna skola visserligen ökas med utgående dyrtidstillägg, innan avdrag sker, men dyrtidstillägg utgår icke på alla arbetarlöner, och därtill kommer att arbetarnas dyrtidstillägg som bekant utgår med 20.7 %; detta förändrar således icke bedömandet av dessa siffror.

Man kan således med användande av dessa utarbetade specificerade anvisningar pressa ned en skattebetalare så att han kommer under en fattigvårdstagaras levnadsstandard. Utmätningssmannen beräknar exempelvis, att en arbetare och hans hustru behöva få behålla 190 kronor av sin avlöning per månad för att kunna existera, men en högre tjänsteman och hans hustru få behålla 310 kronor. Varför denna skillnad? Det är ju godtyckligt av utmätningsmannen. Annars måste det väl vara så, att samhället har samma intresse av att få förfallen skatt inom kortast möjliga tid från såväl högre tjänstemän som arbetare. Olägenheterna av de nu rådande förhållandena i fråga om införsel i lön ökas givetvis undan för undan, allteftersom skatteskärpningar genomföras, och det kan icke vara riktigt, att skattebetalare i svåra ekonomiska omständigheter

Motion angående fastställande av existensminimum enligt lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta. (Forts.)

skola utlämnas till utmätningsmännens godtycke på sätt som nu sker runt om i landet.

Vår motion utmynnar i ett förslag om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om skyndsamt utredning för fastställandet av vad som skall anses vara existensminimum i olika dyrorter, samt att Kungl. Maj:t därefter måtte låta utarbeta förslag till sådan ändring av lag om införsel i lön, pension eller livränta, att bestämda föreskrifter om vad som skall anses vara att anse som existensminimum däri bli införda. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna motion, nr 261.

Herr Lindqvist: Herr talman! Den motion utskottet här haft att behandla avser icke någon ny fråga; den har förekommit tidigare. Utskottet har icke trott sig kunna hjälpa de fattiga skattebetalarna genom att förorda motionens förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ändring i införsellagen. Jag tror, att ett bifall till motionärernas förslag snarare skulle för de fattiga skattebetalarna betyda en försämring i deras nuvarande läge. Det är emellertid tydligt att, såsom denna lag är beskaffad, en hel del missförhållanden och svårigheter kunna uppstå. Man får ju ibland i tidningarna se en del kritik mot utmätningsmännen, men jag tror mig kunna säga motionärerna, att den kritik, som numera reses i det avseendet, icke på långt när är så stark, som kritiken var under denna lags första tid. Utmätningmännen ha väl under årens lopp lärt sig hur de lämpligen skola förfara, även om ojämnheter i själva handläggningen alltjämt förekomma. Men dessa ojämnheter skulle säkerligen icke bli mindre i händelse av ett bifall till motionärernas förslag. Vi ha i utskottet kanske icke ägnat frågan samma stora uppmärksamhet som tidigare år, men vi ha dock ansett oss kunna tillstyrka riksdagen att avslå motionen.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Med vad utskottets talesman här anfört vill jag bara konstatera, att utskottet och motionärerna äro överens om, att det råder missförhållanden på grund av avsaknaden av föreskrifter på detta område. Utskottet gör detta erkännande men anser, att de konstaterade missförhållandena icke kunna avhjälpas med det förslag, som motionärerna avlämnat. Det skulle icke ha varit ur vägen om utskottet genom sin talesman, när man nu anser sig tvungen att erkänna förefintligheten av missförhållanden på detta område, hade angivit hur dessa missförhållanden skulle kunna avhjälpas på ett bättre sätt än genom det av motionärerna föreslagna, innan man kategoriskt fördömt motionen.

Slutligen vill jag framhålla att det är besynnerligt hur svårt det är att kunna hitta vägar, som äro framkomliga när det gäller att avskaffa missförhållanden, som drabba småfolket, och att detta är så mycket förunderligare när man betänker, hur uppfinningsrika vederbörande kunna vara, då det gäller att genom olika lagar och förordningar binda småfolket på ett sätt, som icke är till fördel för detsamma.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därpå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 62, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 63, till Konungen angående val av ställföreträdare för riksdagens militieombudsman;

dels ock riksdagens förordnande, nr 64, för rådmannen Joel Christer Halvar Lech att vara riksdagens militieombudsmans ställföreträdare.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.28 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 20 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 178, angående försäkring för olycksfall i arbete av vissa tjänstepliktiga m. m.;
nr 179, angående centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel m. m.;
nr 180, angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning; och
nr 181, med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1943/44.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 311 av herr *Andersson* i Alfredshem *m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 312 av herr *Liedberg*.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Olovson* i Västerås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, angående föranstaltande om en opartisk undersökning rörande de säkerhetsåtgärder, som vidtogos eller förbisågos vid omhändertagandet av besättningen och passagerarna från det i Lekvattnet den 24 februari 1943 nödlandade tyska kurirplanet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr *Svensson* i Ljungskile, som anförde: Herr talman! I de meddelanden som i olika sammanhang lämnats om prissättningen för 1943 års skörd, återfinnes ingenting om hur den tidiga potatisen skall prissättas. Denna vara är ju ingen större artikel, om den skall jämföras med åtskilliga andra av de varuslag, som produceras inom jordbruket. Men den fyller en viktig uppgift i folkhushållet i skarven mellan två konsumtionsår, och odlingen av densamma spe-

Interpellation. (Forts.)

lar i vissa trakter en stor ekonomisk roll, inte minst för en del mindre jordbrukare. Förutsättningen för att potatis skall kunna odlas och saluföras på ett tidigt stadium är, att priset blir relativt högt. Så brukar ju också vara fallet under en kortare period. Som prisreglerande faktor har man från konsumenthåll att räkna med den gamla potatisen, som kan användas i enskilda hushåll i den mån man inte anser sig ha råd att övergå till ny potatis. Vidare brukar det allt större utbudet snart pressa ned priset på den nya potatisen och därmed skapa en naturlig övergång till höstens marknadspris på den nya skörden. En prisreglering på ny potatis måste medföra mycket stora svårigheter, varför det finns allt skäl att söka undvika en dylik. Ovissheten om hurvida maximipris kommer att införas kan emellertid hålla odlingen tillbaka och därmed nödvändiggöra vad man helst ville undvika. Det torde därför vara bäst för alla parter om det bleve klart utsagt, att någon prisreglering på tidig potatis icke kommer att införas. Därmed får odlingen den bästa stimulansen, och de konsument, som så önska, kunna i god tid försäkra sig om erforderliga kvantiteter av den äldre skörden.

En annan sak, som också behöver beaktas, är den nuvarande indelningen i handelsområden. I Bohuslän ha bl. a. de mindre jordbrukarna på Tjörn sedan gammalt ägnat sig åt odlingen av tidig potatis. Dessa odlares förnämsta avsättningsområde under säsongens första del är Göteborg. Potatisen sändes med båtar till denna konsumtionsort. Senare kan tidig potatis säljas i nordligare belägna avsättningsområden. Enligt nuvarande bestämmelser får potatis icke fraktas från ett nordligt till ett sydligare handelsområde. Om detta skall gälla även tidig potatis, bli småbrukarna på Tjörn förhindrade att sälja sin potatis till Göteborg. Det är av vikt att odlarna omedelbart få klarhet om hur det skall bli i detta avseende.

Med stöd av vad ovan framhållits får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande frågor:

1) Kommer handeln med tidig potatis av 1943 års skörd att bli fri både beträffande priser och avsättningsorter?

2) Om så icke är fallet, är herr statsrådet i tillfälle att lämna upplysningar om en eventuell reglering av handeln med tidig potatis, så att odlarna bli i tillfälle bedöma, i vilken utsträckning de rimligtvis böra ägna sig åt denna produktion?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 5.

Interpellation. Herr **Skoglund** i Doverstorp erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! 1941 års allmänna kyrkomöte upptog en för vårt land mycket viktig fråga, nämligen frågan om något kunde göras till förebyggande av ej tillräckligt motiverade skilsmässor. Kyrkomötet anhöll sålunda hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande sådana tillägg och ändringar i gällande lagstiftning, särskilt med hänsyn till medlingsförfarandet och hemskillnadsinstitutet, som kunde vara ägnade att förebygga otillräckligt motiverade skilsmässor och stärka äktenskapets ställning i folkmedvetandet såsom förutsättning för bibehållandet av de nuvarande bestämmelserna för den kyrkliga vigseln, samt att Kungl. Maj:t ville framlägga de förslag, som av sådan utredning kunde föranledas.

Någon dylik utredning synes ej ha påbörjats.

Interpellation. (Forts.)

Hemskillnaderna och äktenskapsskillnaderna ha under senare tider starkt ökat. Sålunda var antalet hemskillnader 1941 4,377, vilket utgör en ökning med 600 mot 1940 och nära nog en tredubbling mot medeltalet för 1921—25.

Medlare och andra, som ha att göra med skillnadsförfarandet, ha betygat, att makar ofta synas begära hemskillnad utan tillräckligt övervägande. Det förefaller som om de ej sällan begära hemskillnad även av jämförelsevis obetydliga anledningar. När endast den ene maken vill skiljas, anser han sig ha en nästan ovillkorlig rätt till hemskillnad.

De nuvarande onormala tiderna ha säkerligen sin andel i skulden till hemskillnaderna. I följd av militärinkallelser få makar ofta för långa tider leva på var sitt håll. De pressande förhållanden, under vilka vi nu leva, bidraga till att folk kommer ur balans.

Denna ökning av skilsmässorna medför påtagliga sociala olägenheter och blir till skada för vårt folk inte minst för barnen i de äktenskap, som upplösts.

Många ha frågat sig: Äro verkligen alla dessa skilsmässor nödvändiga? Äro ej många av dem förhastade, och skulle ej i många fall äktenskapet åter bli lyckligt, om makarna fingo ytterligare övertänka saken? Är det verkligen meningen, att om endast den ene maken vill skiljas, han då praktiskt taget alltid skall kunna tvinga till sig hemskillnad nästan genast? Bör ej samhället försöka göra mera för att medla och söka förmå vederbörande att icke skiljas?

Naturligtvis är det inte min mening, att skilsmässa skall förhindras, där djup och varaktig söndring mellan makarna förekommer. I sådana fall är äktenskapsskillnad påkallad. Det är endast de icke tillräckligt övertänkta skilsmässorna, som jag haft i tankarna.

Medlingen och hemskillnaden äro i sin nuvarande utformning avpassade efter normala tider. Tiderna äro emellertid icke normala. Det vore redan därför påkallat att utreda, huruvida ej det nu föreskrivna förfarandet kunde något jämkas, så att det bättre förebyggde oöverlagda skilsmässor.

Lagstiftningens och rättsskipningens inverkan på människornas allmänna inställning får visserligen ej överskattas. Men helt obefintlig är den dock icke. Under en äktenskapskonflikt råka kontrahenterna oftast ur balans. Lagen bör inte direkt underlätta för dem att fatta förhastade beslut. Om man kunde få bort den nuvarande uppfattningen, att den som vill skiljas alltid har rätt därtill, skulle mycket vara vunnet.

Frågan är emellertid på grund av tidsläget brådskande. Det synes därför önskvärt, att ärendet skyndsamt upptages och göres till föremål för en allsidig utredning.

På grund av det anförda får jag härmed anhålla om kammarens tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställa en förfrågan, om han ärnar igångsätta utredning rörande hemskillnads- och äktenskapsskillnadsinstitutet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Herr Nilsson i Göingegården, som anförde: Herr talman! Under den senaste tiden ha vid ett flertal tillfällen främmande flygplan överflugit framför allt södra och västra delarna av Sverige. Enbart i tidningarna offentliggjorda fall under tiden den 5—15 mars uppgingo till nio. Av dessa meddelanden synes framgå, att planen äro av olika nationalitet samt att kränkningarna av vårt

Interpellation.

Interpellation. (Forts.)

luftterritorium äga rum under skiljaktiga förhållanden. I vissa fall är det fråga om mera kortvariga inflygningar av enstaka plan, i andra fall överflygas stora delar av södra Sverige av flygplan i större antal.

Befolkningen i de berörda områdena har själv kunnat iakttaga omfattningen av denna otillåtna trafik och därvid med rätta frågat sig, om den svenska försvarsledningen vidtagit tillräckligt effektiva åtgärder för att hindra, att dylika otillåtna överflygningar upprepas.

Med anledning av det här anförda får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställa följande fråga:

Anser herr statsrådet, med anledning av den senaste tidens upprepade flygningar särskilt över södra och västra Sveriges territorium av främmande flygplan, att det svenska försvarets hittills vidtagna åtgärder för att avvisa planen äro tillräckliga eller att skärpta försvarsåtgärder numera äro påkallade?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma;

statsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatsens elfte huvudtitel, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa haverikostnader;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till anskaffning av vissa radiostationer;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Å. B. Jönsson m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till folkköksverksamhet;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till uppförande och drift av en fabriksanläggning för tillverkning av syntetiskt gummi m. m.; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om lindring i skattskyldigheten för stiftelser och föreningar, som hava till ändamål att främja litterär verksamhet; och

nr 16, i anledning av väckt motion om tull å kalendrar och datumblock med utländsk text;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för läkare vid fristående centraldispensärer jämte en i ämnet väckt motion;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa icke-ordinarie lärare vid statsunderstödda handelsgymnasier;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstårsberäkning i pensionshänseende i vissa fall för befattningshavare hos skogsvårdsstyrelse;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbetalning av vissa pensionsavgifter till f. d. länsjägmästaren C. O. F. Stenborg och läns-skogsvaktaren A. Johansson Rova;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till G. W. Johansson i anledning av sjukdom ådragen under militärtjänstgöring;

nr 28, i anledning av väckt motion om förnyad granskning av gällande pensionsbestämmelser för statens arbetare;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från gällande bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om arbetarskydd m. m.; och

nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 8, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av vattenfallsstyrelsen under år 1942 försälda och bortbytta tomter och områden;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dödning av inteckning i en från fastigheten Hättebo 1^a i Nydala socken, Jönköpings län, försäld lägenhet;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för dödsboet efter P. E. Eriksson från By, Rödön, från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp;

nr 11, i anledning av väckt motion angående uppställande av visst villkor för rätt till skogsavverkning å nyförvärvad fastighet; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till inköp av vägbyggnadsmaskiner;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av motion angående tillförande av sakkunskap från psykiatriskt utbildade barnläkare till skoldistrikt och barnavårdssamhällen; och

nr 5, i anledning av motion angående vissa åtgärder till skydd för fiskerieringen; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion angående tillgodoräknande såsom tjänstgöringstid av tid, varunder inkallade jordbrukare och jordbruksarbetare varit tjänstlediga för jordbruksarbete; och

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen rörande avfattningen av sådana kungl. propositioner, som avse ändringar i gällande författningsbestämmelser.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet;

från andra lagutskottet:

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagda förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken, lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning och förordning om skyldighet för arbetsgivare att anmäla arbetsanställning;

från bevillningsutskottet:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17, i vad densamma avser förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, förslag till förordning om utskylds betalning genom erkända skatteförmedlingskassor och förslag till förordning om preskription av utskylder m. m.;

nr 69, i anledning av väckt motion om viss ändring i stämpelförordningen;

nr 70, i anledning av väckt motion om höjning av hundskatten;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggsskatt å bensin, m. m.;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer; och

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnjutande av tullfrihet.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*, nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 123, angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.;

herrar *Staxäng* och *Hansson* i Rubbestad, nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 141, med förslag till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjeställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar; samt

herr *Jacobson m. fl.*, nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 93, angående ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.22 e. m.

In fidem
Sune Norrman.
